

Sara Breivik Jøsokbakke

"Hvem er jeg? - døv, hørende eller tunghørt?"

- en kvalitativ studie av unge tegnspråkliges
narrativer om utforming av identitet

Masteroppgave i FUH3900 Funksjonshemming og samfunn
Veileder: Marianne Hedlund

Januar 2022

Sara Breivik Jøsokbakke

"Hvem er jeg? - døv, hørende eller tunghørt?"

- en kvalitativ studie av unge tegnspråkliges
narrativer om utforming av identitet

Masteroppgave i FUH3900 Funksjonshemming og samfunn
Veileder: Marianne Hedlund
Januar 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Identiteten sier noe om hvem vi er, og hvem vi ønsker å være. Denne oppgaven tar for seg unge tegnspråkliges identitet. Jeg ser ikke bare på at identitet utformes med bakgrunn i et lingvistisk fellesskap. Oppgavens identitetsfokus dreier seg også om unge tegnspråkliges opplevelser og erfaringer. Det var også interessant å se nærmere på samfunnets normalitetsperspektiv, som den stadig økende bruken av Cochlea Implantat (CI) kan stå som et eksempel på. Det ble utarbeidet en problemstilling og et forskningsspørsmål. Problemstillingen var: «På hvilken måte formes unge tegnspråkliges identitet i hverdagslivet?» Jeg har presentert tidligere forskning, og ulike teoretiske perspektiv. Dette ble gjort for å sette oppgaven i en større faglig og teoretisk kontekst.

For å besvare problemstillingen, ble en kvalitativ metode benyttet. Det har blitt gjennomført i alt fem semistrukturerte intervju med unge tegnspråklige og nøkkeldeltakere, i alderen 13-35 år. Samtalene fant sted i perioden januar-juni 2021. I metodekapittelet er det gjort rede for hvordan studien ble utført, etiske betraktninger i kvalitative studier, og studiens styrker og begrensninger. Jeg redegjør også for hvordan jeg har gått frem i analysearbeidet. Oppgaven hadde en narrativ tilnærming. Analysearbeidet bestod av en kombinasjon av ulike måter å gjennomføre narrativ analyse på.

Oppgavens narrative tilnærming kom også til uttrykk når deltakernes opplevelser og erfaringer beskrives. Hovedfunnene bestod av tre fortellinger. Fortellingen om å finne seg selv i det tegnspråklige omhandler deltakernes personlige identitet. Fortellingen om den slitsomme hverdagen dreier seg om deltakernes hverdagsliv. Fortellingen om tilhørighet og fellesskap handler om å akseptere seg selv. Dette er fortellingen om den sosiale identiteten.

I diskusjonskapittelet diskuteres problemstillingen relatert til oppgavens empiriske funn og annen tidligere forskning, samt teoretiske perspektiv beskrevet i teorikapittelet.

Det er vanskelig å gi ett konkret svar på oppgavens problemstilling, da det er mange ulike aspekter som innvirker på identitetsutformingen til unge tegnspråklige.

Abstract

Identity says something about who we are and who we want to be. This thesis addresses the identity of young people who are talking sign language. I do not just look at identity being formed by the background of a linguistic community. The thesis' identity focus is also about sign language speakers lived experiences. It was also interesting to take a closer look at society's perspective of normality, of which the continual increasing use of Cochlear Implant can stand as an example.

A problem statement and a research question were compiled. The problem statement was: "In which way is the identity of young sign language speaker shaped in everyday life?" I have presented previous research, and various theoretical perspectives. This was done to put the thesis in a larger professional and theoretical context.

For answering the problem statement, a qualitative method was used. A total of five semi-structured interviews have been conducted with young sign language speakers and key participants, aged 13-35. The interviews took place in the period January-June 2021. The method chapter describes how the study was conducted, ethical considerations in qualitative studies, and the study's strengths and limitations. I also explain how I have progressed in the analysis work. The assignment had a narrative approach. The analysis work consisted of a combination of different ways of conducting narrative analyses.

The thesis' narrative approach was also expressed when the participant's lived experiences are described. The main findings consisted of three narratives. The narrative of finding oneself in the sign language concerns the participants' personal identity. The narrative of the tiring everyday life is about the participants' everyday life. The narrative of belonging and community is about accepting oneself. This is the narrative about social identity.

In the discussion chapter, the problem statement related to the thesis' empirical findings and other previous research is discussed, as well as theoretical perspectives described in the theory chapter.

It is difficult to give one concrete answer to the problem statement of the thesis, as there are many different aspects that affect the shape of identity to young Sign language speaker's peoples.

Forord

Det har vært en spennende læringsreise å arbeide med denne masteroppgaven. Det har vært lange dager på lesesalen, og på hjemmekontoret.

Jeg vil først og fremst takke de fem deltakerne som deltok i studien. Det settes stor pris på at dere har invitert meg inn i deres hverdager. Jeg vil også takke dere som på annet vis har vært involverte. En takk går også til min veileder, Marianne Hedlund. Takk for din støtte og motivasjon, og at du hadde troen på meg. Samarbeidet har både vært fint og lærerikt. Jeg setter også pris på din fleksibilitet, og at du har besvart mine spørsmål.

Jeg vil også takke mine medstudenter for at dere har motivert meg. Det har vært en glede å jobbe med dere. Takk til venner og familie for støtte og heiarop. Jeg vil også rette en takk til mine korrekturlesere. Takk for at dere har brukt av deres tid til å lese og kommet med tilbakemeldinger. Til slutt vil jeg takke min kjæreste Dennis for at du har vært med meg hele veien. Takk for din støtte, tålmodighet og motiverende ord.

Sara Jøsokbakke

Trondheim, januar 2022.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	12
1.1 Valg av tema.....	12
1.2 Bakgrunn	12
1.2.1 Hvorfor skrive om dette temaet.....	12
1.2.2 Historisk tilbakeblikk – fra døveskole til integrert skole.....	13
1.3 Integrering av unge tegnspråklige i skolen - enhetsskolen.....	14
1.3.1 Integrering og normalisering	14
1.3.2 Nedleggelse av norske døveskoler – strukturell endring.....	15
1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål	16
1.4.1 Sentrale begreper	16
1.5 Forforståelse og forskerrollen.....	16
1.6 Oppgavens oppbygging.....	17
2 Litteraturgjennomgang og tidligere forskning.....	19
2.1 Søkestrategi	19
2.2 Kunnskapsstatus på feltet	19
2.2.1 CI og den medisinske modellen	20
2.2.2 Anerkjennelse av tegnspråk.....	21
2.2.3 Tegnspråkliges ambivalens til begrepet funksjonshemming.....	21
2.2.4 Identitetsutvikling.....	22
2.2.5 Nærpersoners påvirkningskraft	23
2.3 Oppsummering av tidligere forskning.....	23
3 Teoretiske perspektiv	24
3.1 Ulike identitetsperspektiv.....	24
3.1.1 Sosial identitet	25
3.1.2 Selvet.....	25
3.2 Ungdom og identitet.....	26
3.3 Døveidentitet	26
3.4 Ulike perspektiv på funksjonshemming	27
3.4.1 Funksjonshemming	27
3.5 Annerledeshet og sårbarhet	30
3.6 Funksjonshemming og tegnspråklige.....	31
3.7 Livsløpsperspektivet.....	32
3.7.1 Unges livsløp.....	32

3.7.2 Livsløpet hos personer med funksjonsnedsettelse	34
3.8 Tegnspråklige	36
3.8.1 Døveidentitet – fra sårbarhet til frigjørelse	36
3.8.2 Den kulturelle minoritetsmodellen	36
3.9 Hverdagslivet	38
3.9.1 Et sosiologisk perspektiv på hverdagslivet	38
3.10 Vitenskapsteoretisk ståsted	39
3.10.1 Fenomenologi	39
3.10.2 Sosialkonstruktivisme	40
4 Metode	41
4.1 Begrunnelse for kvalitativt design	41
4.2 Narrativ tilnærming i kvalitativ metode	41
4.3 Utvalg	43
4.3.1 Strategisk utvalg	43
4.3.2 Studiens opprinnelige plan	43
4.3.3 Nøkkeldeltakere	43
4.4 Kriterier for utvalget	44
4.4.1 Inklusjonskriterier	44
4.4.2 Eksklusjonskriterier	44
4.5 Datainnsamlingsmetode	45
4.5.1 Semistrukturerte intervju	45
4.5.2 Rekruttering	46
4.5.3 Gjennomføring	47
4.5.4. Bruk av lyd- og videoopptak	48
4.5.5 Fra samtale til tekst	49
4.6 Analyse – næranalyse	50
4.7 Forskningsetikk	51
4.8 Styrker og begrensninger med studien	52
4.8.1 Studiens styrker	52
4.8.2 Studiens begrensninger	54
4.9 Generaliserbarhet	56
5 Studiens hovedfunn	58
5.1 Fortelling I: Å finne seg selv i det tegnspråklige	58
5.1.1 Inngangen til tegnspråket	58
5.1.2 Kjennskap til tegnspråket	59
5.1.3 Fritidstilbud for unge tegnspråklige	61

5.2 Fortelling II: Den slitsomme hverdagen.....	63
5.2.1 Ambivalente identiteter – hørende eller døv	63
5.2.2 Familieliv – nærmiljø	65
5.2.3 Unge tegnspråkliges hverdagsliv.....	67
5.2.4 Å omgå ikke-tegnspråklige	68
5.2.5 Integrering i det ikke-tegnspråklige miljøet	69
5.3 Fortelling III: Tilhørighet og fellesskap	71
5.3.1 Unge tegnspråkliges tilhørighet.....	72
5.3.2 Tilknytning til tegnspråkmiljøet	74
5.4 Oppsummering av hovedfunn	76
6 Diskusjon.....	78
6.1 Tegnspråklig eller funksjonshemmet	78
6.1.1 Å forholde seg til funksjonshemmede-begrepet versus begrepet døvhet	78
6.1.2 Unge tegnspråkliges livsløp – den turbulente ungdomstiden.....	81
6.2 Tegnspråklighet som kulturell minoritet, annerledeshet, eller en blanding.....	83
6.2.1 Å finne sin identitet	83
6.2.2 Identitetstilhørighet.....	84
6.2.3 Tegnspråklige som kulturell minoritet	86
6.2.4 Tegnspråklighet – sårbarhet og annerledeshet.....	88
6.2.5 Enhetskolen – en skole for alle?	90
6.2.6 Unge tegnspråkliges hverdagsliv.....	91
6.2.7 Noen refleksjoner rundt studiens styrker og begrensninger	95
7 Oppsummering, konklusjon og veien videre.....	96
7.1 Oppsummerende konklusjon.....	96
7.2 Veien videre	98
Litteraturliste	99
Vedlegg.....	104

1 Innledning

1.1 Valg av tema

Denne oppgaven handler om unge tegnspråklige og identitet. Når jeg snakker om unge tegnspråklige, henviser jeg til henholdsvis ungdommer og unge voksne. Jeg har valgt å skrive om dette temaet fordi jeg har en iboende interesse for unge, tegnspråk og døvekulturen. Etter et årsstudium i tegnspråk, ble jeg mer nysgjerrig på denne språkkulturen. Jeg visste tidlig i masterløpet at jeg ønsket å ha unge tegnspråklige som fokusgruppe for masteroppgaven. Etter hvert ble temaet for oppgaven til. Ifølge Norges døveforbund (u.å.) finnes det ca. 5.000 døve i Norge i dag. Dermed blir norsk tegnspråk ansett for å være et stort norsk minoritetsspråk (Språkrådet, 2019).

I dag integreres tegnspråklige i nærskolen – enhetsskolen. Som en konsekvens av denne integreringen, legges døveskolene og det tilhørende botilbudet ned. Samtidig blir norsk tegnspråk anerkjent som offisielt språk. Disse forholdene kan virke noe motstridende. Tegnspråklige har tradisjonelt blitt ansett for å ha en funksjonsnedsettelse; språklig, hørselsrelatert eller gjennom kommunikasjon (Fredäng, 2003, s. 29). Jeg synes det er en interessant tilnærming at tegnspråklige tradisjonelt ikke har blitt anerkjent som språklige minoriteter, men heller sett på som personer med funksjonsnedsettelser.

1.2 Bakgrunn

Jeg skal følgende gjøre rede for studiens bakgrunn, når det gjelder unge tegnspråkliges identitet. At det å gå på integrert skole har sammenheng med unge tegnspråkliges identitet, begrunner jeg med at tegnspråklige fratras det lingvistiske fellesskapet som fantes på døveskolene (Breivik, 2006, s. 188). Tospråklig opplæring inkluderes i denne sekvensen, fordi opplæring på norsk tegnspråk er en lovfestet rettighet.

1.2.1 Hvorfor skrive om dette temaet

Hovedtema for denne oppgaven er unge tegnspråkliges utforming identitetsutforming. Vår identitet er i stadig endring i tenårene og tidlig tjuårene. Vi ønsker å finne ut av hvem vi er, og hvem vi vil være. Dette er en prosess som alle av oss må gjennomgå – og for mange skjer utformingen av identiteten i ungdomstiden. Oppgavens identitetsfokus er rettet mot tegnspråklige fra tidlig i tenårene til slutten av tjuårene. Dette temaet er interessant fordi det

er en kulturell måte å se døvhet på. Den kulturelle måten å se døvhet på, utfordrer den medisinske forståelsen på døvhet.

Ifølge Språkrådet (2021) finnes det 150 ulike tegnspråk på verdensbasis. Norsk tegnspråk er et eget fullverdige språk, med dets grammatikk, ulike dialekter og med en felles kulturell og språklig historie. Dette gjør det interessant å få en innsikt i hvem eller hva unge tegnspråklige identifiserer seg med. Den økende bruken av Cochlea Implantat har fanget min interesse på det tegnspråklige feltet. Det er også interessant at anerkjennelsen av norsk tegnspråk i dag er et faktum, samtidig som unge tegnspråklige nektes adgang til et lingvistisk fellesskap

1.2.2 Historisk tilbakeblikk – fra døveskole til integrert skole

Den første døveskolen i Norge ble grunnlagt og opprettet i Trondheim i 1825. Døveskolen ble grunnlagt av Andreas Christian Møller (1796-1874). Møller var selv døv, og hadde tidligere vært elev ved døveskolen i København (Dammeyer & Ohna, 2021). I de skandinaviske landene, deriblant Norge, begynte døveskolene på slutten av 1970-tallet å benytte tegnspråk som den primære kommunikasjons- og opplæringsformen (Dammeyer & Ohna, 2021). Den tegnspråklige kulturelle minoritetsbevegelsen emigrerte samme periode som døveskolene endret på denne opplæringsstrukturen (Dammeyer & Ohna, 2021).

Den tegnspråklige kulturbevegelsen lot seg inspirere av den sosiale modellen, rasemessige minoritetsbevegelser og av forskningsresultater om tegnspråk (Dammeyer & Ohna, 2021). Da vokste det frem ulike protester blant tegnspråklige aktivister, som var bunnet i et ønske om anerkjennelse av døvekulturen. De mente også at tegnspråk bestod av flere språk, og at døvekulturen var tegnspråkliges egen kultur. Protestene var også rettet mot diskriminering av tegnspråklige, og at de opplevde å bli marginalisert av det ikke-tegnspråklige majoritetssamfunnet (Dammeyer & Ohna, 2021). Med bakgrunn i denne aktivismen ble ulike møteplasser som for eksempel døveklubber og døvekirkene, anerkjent som viktige arenaer for døveidentiteten. Her kunne tegnspråket feires og utvikles (Dammeyer & Ohna, 2021).

I dag eksisterer det ingen statlige døveskoler her til lands. Opplæringen på døveskolene er i dag erstattet med nærskoleprinsippet. Nærskoleprinsippet innebærer at grunnskoleelever har en lovfestet rettighet til å gå på sine nærskoler (Opplæringslova, 1998, § 8-1). Det er flere grunner til at døveskolene er lagt ned: Inkluderingsprinsippet er en sentral grunn til hvorfor døveskolene ikke eksisterer i dag. Ifølge Haug (2004, s. 169) er begrepet *inkludering* ment å inkludere elever som tidligere har stått utenfor fellesskapet. Tidligere var inkludering, ifølge forfatteren, en beskrivelse av idealskolen. Min oppfatning er at nedleggelsen av de statlige døveskolene kan

ses på som et utviklingstrekk som handler om integrering og normalisering. Grønlie (2005, s. 44) hevder at døveskolene ikke må ses på som en negativ segregering.

1.2.2.1 Tospråklig opplæring

Ifølge Grønlie (2005, s. 44), var det så sent som på 1990-tallet gjennomslag for at tospråklig ble oppfattet som fordelaktig for barns kognitive utvikling.

Tospråklig referer til et menneskelig fenomen hvor individets språklige repertoar omfatter to språk med hvert sitt system, dvs. med hver sine semantiske, syntaktiske, leksikalske og fonetiske karakteristiske trekk, og som kan tas i bruk av innehaveren i det omfang og den tid som trengs. (Øzerk, 1992, s. 44).

I Norge i dag eksisterer det en tospråklig opplæring for tegnspråklige. Dette reguleres i Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (Opplæringslova, 1998; Dammeyer & Ohna, 2021). I Opplæringslovens § 2-6 heter det at personer som har tegnspråk som sitt morsmål eller etter sakkyndig vurdering, har rett på opplæring på tegnspråk (Opplæringslova, 1998). I § 2-8 og § 3-12 reguleres tospråklig opplæring for minoritetsspråklige elever, på grunn- og videregående skole. Lovgivningen gir rom for at den tospråklige opplæringen kan finne sted ved en annen skole enn den skolen elevene ellers går på (Opplæringslova, 1998).

1.3 Integrering av unge tegnspråklige i skolen - enhetsskolen

Tegnspråk og tegnspråkmiljøet oppfattes som et lingvistisk fellesskap (Higgins & Lieberman, 2016). Det å være integrert på enhetsskolen kan for unge tegnspråklige føles ensomt. Dette kan også gjelde for unge tegnspråklige på arbeidsplassen. Det kan se ut til at tegnspråklige integreres, men ikke inkluderes (Krogstad, 2017). Tegnspråklige elever i grunn- og videregående skole har rett på undervisning på sitt eget språk. Dette reguleres i Opplæringslovas § 2-6 og § 3-9. § 2-6 regulerer tegnspråkopplæring i grunnskolen, mens tegnspråkopplæring i videregående skole reguleres av § 3-9 (Opplæringslova, 1998). Nedenfor skal jeg snakke om integrering og normalisering, samt den strukturelle endringen som har ført til nedleggelse av døveskolene.

1.3.1 Integrering og normalisering

I denne sekvensen omtaler jeg personer med funksjonsnedsettelse. Som jeg skal snakke om senere, springer denne oppgaven ut fra et syn på at tegnspråklige blir funksjonshemmet av samfunnet. Samfunnets funksjonshemming av tegnspråklige, kan ses i sammenheng med normalitetsperspektivet.

Integrering blir av Fredäng (2003, s. 28) sett på som motsatsen til det tradisjonelle synet på segregering av personer med funksjonsnedsettelse. For å forstå integrering, kommer vi ikke utenom normalisering. Integrering ses på som et middel for å nå målet, mens normalisering anses som målet. Samlet sett henviser begrepene i en opplæringsammenheng, til at mennesker med funksjonsnedsettelse skal gis de samme mulighetene som andre, uten særbehandling (s. 28).

Begrepene integrering og segregering er altså tilsynelatende veletablerte begreper når det gjelder personer med funksjonsnedsettelse. Begrepet *integrering* brukes om tegnspråklige elever på enhetsskolen – integrering i et ikke-tegnspråklig miljø. At begrepet integrering brukes om og av tegnspråklige, er etter min oppfatning en erkjennelse av samfunnets normalitetsperspektiv. Dette skal jeg snakke mer om senere.

1.3.2 Nedleggelse av norske døveskoler – strukturell endring

Kermit et al., (2010) tar opp temaet barn som vokser opp med CI. Forfatterne hevder at det er en større utfordring å tilegne seg talespråket for tegnspråklige barn, enn for barn flest (Kermit et al., 2010, s. 250). Tegnspråklige barns språktilegnelse ble før 1960-årene ansett for å være et spesialpedagogisk arbeidsområde. Hensikten var at barna skulle tilegne seg talespråket, i stedet for primærspråket – tegnspråket (s. 250). Etter hvert som tegn- og talespråk ble anerkjent som likeverdige språk, vokste det ifølge forfatterne frem en idé om å gi tegnspråklige barn opplæring og utdanning (s. 250).

Nedleggelsene av spesialskolene (derav døveskolene) ble et faktum, regulert i integreringsloven av 1975 (Haualand, 2015, s. 6). Døveskolene ble i første omgang fritatt for nedleggelsene, selv om disse skolene er som spesialskoler å regne. Begrunnelsen for denne fritakelsen var, ifølge forfatteren, at språkmiljøene døveskolene representerte, ble antatt for å være utfordrende å etablere på nærskolene. Ifølge Breivik (2000, s. 91) var døveskolene som internatskoler å betrakte, som hadde en viktig betydning for identitetsutforming for unge tegnspråklige. Forfatteren påpeker at dette har vært en viktig årsak til kampen mot å bevare de norske døveskolene (s. 91).

For tegnspråklige kan nedleggelsen av døveskolene oppleves som en negativ påvirkning på døveidentiteten. På samme måte ses integreringen av tegnspråklige i det ikke-tegnspråklige miljøet: Det er ikke en selvfølge at tegnspråklige ønsker å integreres blant den ikke-tegnspråklige befolkningen. Breivik (2000, s. 93) slår fast at til tross for undertrykkelsene som tegnspråklige møter, er det likevel mulig for tegnspråklige barn å utvikle sin døveidentitet

utenfor døveskolene. Årsakene til dette kan blant annet være den økte satsningen på læreres tegnspråkkompetanse på nærskolene, og fordi foreldrene til tegnspråklige barn får tegnspråkopplæring (s. 93).

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

I lys av oppgavens bakgrunn, samt integrering av unge tegnspråklige i enhetsskolen, har jeg formulert en problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål:

Problemstilling: *På hvilken måte formes unge tegnspråkliges identitet i hverdagslivet?*

Forskningsspørsmål: *Hvilke komponenter har betydning for unge tegnspråkliges identitetsutforming?*

1.4.1 Sentrale begreper

Det vil gjennomgående i oppgaven dukke opp ulike begreper som trengs en nærmere forklaring. Tegnspråklige refereres til personer som har et hørselstap i større eller mindre grad, og som benytter tegnspråk i hverdagen. Hensikten med å benytte betegnelsen tegnspråklige fremfor døve, er begrunnet med at ikke alle tegnspråklige identifiserer seg nødvendigvis som døve. Ikke-tegnspråklig refereres til hørende, der tegnspråk ikke aktivt benyttes i kommunikasjon. Jeg skiller også mellom tegnspråkmiljøet og det ikke-tegnspråklige miljøet. Det ikke-tegnspråklige miljøet refererer til det hørende miljø.

Hørselstekniske hjelpemidler referer til henholdsvis CI og høreapparat. Begrepet henvises altså til hjelpemidler som har til hensikt å bidra til bedre lydoppfattelse.

1.5 Forforståelse og forskerrollen

Forskerrollen er utfordrende fordi jeg, som ikke-tegnspråklig, gikk inn i et tegnspråklig univers, med bare noe tegnspråkferdigheter. Ikke minst har det vært utfordrende i rekrutteringsprosessen. Min forskerrolle har vært vanskelig fordi jeg bare delvis snakker tegnspråk. Jeg er heller ikke vokst opp i et tegnspråklig miljø. Jeg har derfor vært avhengig av tegnspråktolk for å kunne gjennomføre denne studien. Selv om jeg tidligere har studert tegnspråk og deltatt i ulike tegnspråkmiljøer, vil jeg ikke ha et fullt og helt innblikk i unge tegnspråkliges hverdagsliv. Andre personer kan ha en forforståelse av meg; insider-outsider-perspektivet. Dette innebærer deltakerens forforståelse av meg som forsker; dette kan innebære en uvitenhet om mitt kjennskap til, og forkunnskap om, tegnspråket og tegnspråkmiljøet.

Tjora (2017, s. 235) peker på viktigheten rundt det å ikke gå inn i en studie uten noe form for forforståelse, men at vi som forskere heller må være åpen for at denne forforståelsen kan justeres underveis. Med meg inn i denne studien hadde jeg en forforståelse rundt tematikken som tas opp. Jeg hadde allerede én fot innenfor tegnspråkmiljøet. Jeg var fra tidligere kjent med noen unge tegnspråklige. I løpet av tegnspråkstudiet fikk jeg høre historier om hvordan det var å vokse opp som tegnspråklig – både på godt og vondt. Jeg lærte om brutale undervisningsmetoder på døveskolene før i tiden (se for eksempel Kermit, 2006). Alt dette hadde jeg med meg i forkant av studien. Jeg var nysgjerrig på hvordan det er å vokse opp som ung tegnspråklig i dag, da jeg allerede hadde en forståelse for hvordan det måtte være å være tegnspråklig før i tiden. Selv om jeg satt inne med noe tidligere kunnskap, var jeg opptatt av å være åpen for å snakke om ulike sider innenfor dette temaet med studiens deltakere. Intervjuguiden inneholdt spørsmål som kan oppleves som motstridende. Hensikten min var at jeg ønsket å fange opp flere sider ved det å være ung tegnspråklig i dag.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 92) er forskerens personlige rolle avgjørende for kvaliteten på henholdsvis etiske beslutninger som blir tatt, og på den vitenskapelige kunnskapen i kvalitativ forskning. Forskerens personlige rolles betydning økes i sammenheng med samtale med deltakerne, fordi samtale er det viktigste redskapet for kunnskapsinnhenting (s. 92). Det er viktig at når funn blir offentliggjort, er dette så representativt og nøyaktig som mulig. Dette er strenge krav til den vitenskapelige kvaliteten som legges frem. Jeg kjente ikke noen av deltakerne på forhånd. Jeg visste hvem én av dem var, uten å kjenne vedkommende personlig. I motsatt fall peker Kvale og Brinkmann (2009, s. 92) på at en tilknytning til deltakerne kan være uheldig. Enkelte resultater kan bli ignorert, og vi kan i stedet legge vekt på andre resultater.

1.6 Oppgavens oppbygging

I den videre fremstillingen fremgår først litteraturgjennomgangen. I dette kapittelet skal jeg også presentere tidligere forskning, som gjør seg relevant for studiens problemstilling. Videre følger en presentasjon av og redegjørelser for de ulike teoretiske perspektivene til oppgaven. I siste del av kapittelet skal jeg redegjøre for studiens vitenskapelige ståsted. Videre blir det i metodekapittelet inngående beskrevet begrunnelse for valgt studiedesign og hvordan studien er gjennomført. Det vil også forekomme en beskrivelse av og kriterier for utvalget, samt beskrivelse av datainnsamlingsmetoden. Siste del av kapittelet er viet plass til analysen og forskningsetikk. Studiens styrker og begrensninger vil det også bli redegjort for i metodekapittelet. Deretter skal jeg presentere studiens hovedfunn. I diskusjonskapittelet

diskuteres problemstillingen i lys av oppgavens empiri, ulike teoretiske perspektiv og tidligere forskning før det trekkes en konklusjon. Avslutningsvis skal jeg snakke om veien videre.

2 Litteraturgjennomgang og tidligere forskning

I dette kapittelet vises det til tidligere forskning knyttet til oppgavens problemstilling. Jeg skal gjennomgå hva som er funnet utfra tidligere forskning og faglitteratur. Jeg viser også metoder som er brukt for å finne fram til relevant tidligere forskning, knyttet til problemstillingen.

2.1 Søkestrategi

Jeg har benyttet engelske søkeord for å innhente relevant litteratur, både fra inn- og utland. I et avansert søk i NTNU universitetsbiblioteks database Oria, brukte jeg søkeordene: «deaf» OG «youth» OG «identity». Jeg begrenset søkeresultatet til bare å være engelske artikler publisert de siste fem årene. Søket ga åtte treff, hvorpå mesteparten ble inkludert i denne teksten. At artiklene var fagfelleverderte, gjorde meg tryggere på at de var egnet til bruk.

Jeg så på artikkeltitler i samband med søkeordene jeg brukte, og endte opp med fem fagfelleverderte tidsskriftsartikler, som var relevant for problemstillingen: Tre artikler om unge tegnspråklige, en artikkel om tegnspråklige og kommunikasjon, og en artikkel om et casestudie av tegnspråklige i Asia. Disse artiklene ser jeg på som mest relevante for problemstillingen, og ble derfor av praktiske årsaker inkludert i denne teksten. Begrunnelsen for at jeg anså disse artiklene som mest relevante, var at de matchet best med oppgavens tema. De gjenværende tre artiklene fra søket ble ikke valgt ut, fordi jeg fant andre relevante referanser til problemstillingen. En annen metode jeg brukte for å avgjøre om jeg anså den spesifikke artikkelen som relevant, var å åpne selve artikkelen og gjøre et kjapt søk for å se om teksten inneholdt utvalgte ord. De utvalgte ordene jeg søkte etter, var blant annet: «recognition, bilingual» og «deaf culture».

Jeg har fokusert på å finne primærreferanser. Det har ført til et rikt referansegrunnlag, med innslag fra både innlands og utenlands litteratur. Litteraturtips fra ulikt hold, har også ført til et rikere litteraturgrunnlag. Jeg har selvsagt lest gjennom disse artiklene, og tatt en vurdering på om jeg anser de som troverdige og relevante for problemstillingen, før jeg har benyttet de i denne teksten. Jeg endte opp med flere artikler som alle omhandlet CI.

2.2 Kunnskapsstatus på feltet

Hensikten med å redegjøre for kunnskapsstatus på feltet, handler om at forskeren skal vise at vedkommende kan referere til tidligere forskning som gjør seg relevant for studien. I tillegg er hensikten å unngå å besvare allerede besvarte spørsmål (Everett & Furseth, 2004, s. 68). Tjora

(2017, s. 234) hevder at forskning forankret i annen relevant forskning, samt at forskning foregår innenfor det spesifikke fagfeltet, er den viktigste kilden til at forskningen har en høy gyldighet.

2.2.1 CI og den medisinske modellen

Etter 1980 begynte døve og hørselshemmede å ta i bruk CI (Grønlie, 2005, s. 17). I norsk sammenheng ble den første CI-operasjonen utført på et barn i 1992 (Grønlie, s. 18). Sagt med egne ord er CI et hørselsteknisk hjelpemiddel som har som hensikt å hjelpe døve og hørselshemmede å oppfatte lyd. Dette skjer ved at det opereres inn et implantat med en magnet på innsiden av hodeskallen, i nærheten av øret. Deretter festes et utvendig magnetisk implantat på samme plass hvor det innvendige ligger. På denne måten kan hjernen registrere lyd. Noen har implantat på den ene siden, mens andre har operert inn implantater på hver side av hodeskallen. I Norge er det bare, ifølge Grønlie (2005, s. 18), Rikshospitalet i Oslo som utfører CI-operasjoner. I 2008 ønsket ikke Rikshospitalet å anbefale tospråklig opplæring regulert av Opplæringsloven § 2-6, men heller opplæring på talespråk. Dette begrunnet de med at barna som var CI-operert, ikke lenger burde anses som døve (Kermit et al., 2010, s. 251). Det ser til at det blir stadig flere som får operert inn CI (Grønlie, 2005, s. 23).

Forskning viser lovende resultater når det gjelder talespråkkunnskaper hos døve barn som har operert inn CI (Dammeyer & Ohna, 2021, s. 116). Å utelukke tegnspråk i opplæringen til barn som bruker CI, kan ses i sammenheng med et fremskritt innen teknologi og medisin (Kermit et al., 2010, s. 251). Imidlertid blir det av ulike fagmiljøer anbefalt for barn som bruker CI, å lære både tale- og tegnspråk. Tegn- og talespråk kan blant annet brukes i skolegang og utdanning (Krogstad, 2017). Krogstad (2017) hevder at tegnspråk kan være en fordel å bruke i ulike situasjoner, dersom en person opplever slitenhet, oppholder seg på plasser med mye støy, eller at teknologien ikke fungerer som den skal.

Sett fra et funksjonshemmingsperspektiv, kan utviklingen av CI ses fra et medisinsk perspektiv på døvhets; et ønske om å kurere og/eller reparere døvheten. Et overordnet mål ved bruk av CI, er at vedkommende skal bruke talespråk for å fungere *normalt* (Higgins & Lieberman, 2016). Ifølge Tøssebro (2021, s. 15) er koblingen til medisin så sterk, at et slikt tankegods kalles *den medisinske modellen*. I den medisinske modellen ses funksjonshemming på som en egenskap ved individet (s. 15). Dette anses som den tradisjonelle måten å se funksjonshemming på, og fokuserer på individets mangler (Tøssebro, 2021, s. 15-16).

Ifølge Dammeyer og Ohna (2021) kan nedleggelsene av de norske døveskolene sees på som en sammenheng med bruk av CI blant unge tegnspråklige, fordi døveskolene ble dermed mindre tatt i bruk. Imidlertid er tegnspråk stadig i bruk, og fortsatt anbefalt i Norge i dag (Dammeyer & Ohna, 2021). Dammeyer og Ohna (2021) fant at norske myndigheter, i motsetning til svenske og danske, fokuserer på å integrere tegnspråklige elever inn i nærskolene – enhetsskolen – fremfor at tegnspråklige elever skal gå på døveskolene.

2.2.2 Anerkjennelse av tegnspråk

Higgins og Lieberman (2016) påpeker at tegnspråk i dets naturlige forstand både har blitt akseptert og anerkjent, og at dette muligens er den viktigste utviklingen i de siste hundre årene. At tegnspråk blir ansett for å være naturlig, ilegger forfatterne at språket er formet av mennesker, og som både har ulikheter og likheter med talespråkene (Higgins & Lieberman, 2016). Det har i lang tid vært oppfordret til å utarbeide en språklov for norsk tegnspråk (St.meld. 35 (2007–2008)). Det er likevel ikke før nylig at anerkjennelsen av norsk tegnspråk har resultert i en språklov. Anerkjennelsen av norsk tegnspråk som et fullverdig språk er nedfelt i språklovens § 7. Loven trådte i kraft 1. januar 2022, noe som vitner om en relativ fersk lovgivning (Språklova, 2021). At norsk tegnspråk er nedfelt i språkloven, innebærer at språket vil bli vernet og fremmet i egen sektor.

Å verne og fremme norsk tegnspråk betyr at norsk tegnspråk ikke skal bli møtt med negative sanksjoner. I fremme ligger det også at det offentlige skal ha støttende tiltak overfor norsk tegnspråk i tråd med andre lover, forskrifter og folkerettslege avtaler. (Holten, 2021).

Tegnspråk har ikke bare det siste århundret blitt anerkjent som et eget fullverdig språk. Ifølge Higgins og Lieberman (2016) har erkjennelsen av tegnspråkkulturen, og at tegnspråklige deler et felles språk, har felles historie og deler erfaringer, også vært økende parallelt med anerkjennelsen av tegnspråkene. Det har oppstått nye bevegelser for at positiv døveidentitet skal fremmes (Higgins & Lieberman, 2016). I dag eksisterer det en økning i tegnspråklige aktivister. Tegnspråklig aktivisme foregår stadig oftere på forskjellige plattformer i sosiale medier. Det er også i økende grad protester og streiker, hvor tegnspråklige krever tilgang til sitt eget språk ved deltakelse i samfunnet (Higgins & Lieberman, 2016).

2.2.3 Tegnspråkliges ambivalens til begrepet funksjonshemming

Tegnspråklige kan være ambivalente til begrepet *funksjonshemming*. I stedet ønsker tegnspråklige å bli sett på som en kulturell minoritet (Breivik, 2000, s. 86). Imidlertid finner Hedlund (2009) at tegnspråklige anser seg selv som funksjonshemmede som innehar en

kulturell minoritet. Dette underbygges med at tegnspråklige snakker et språk som det bare er et fåtall av samfunnets befolkning som gjør, og at det dermed må sammenlignes med andre språklige eller kulturelle minoriteter (Vonen, 2006, s. 143; Hedlund, 2009). Det ser ut til at i motsetning til den sosiale modelltenkningens forståelse av begrepet funksjonshemming, blir funksjonshemming hos tegnspråklige forstått som noe medisinsk, eller noe som er defekt. Ifølge Breivik (2000, s. 86) og Hedlund (2009) tar tegnspråklige avstand fra denne forståelsen av funksjonshemming.

2.2.4 Identitetsutvikling

Ifølge Al-Makhamreh (2016, s. 47) studie, anser ikke unge tegnspråklige å ha en identitet som funksjonshemmet. I stedet finner forfatteren at tegnspråklige ønsker å se på seg selv som en undergruppe av en større felleskultur (tegnspråkkulturen) (s. 47). Hun hevder videre at tegnspråklige som opplever tilhørighet til en tegnspråkkultur, har erfaringer med diskriminering og fordommer (s. 51). Når det gjelder å fremme identitetsutviklingen, hevder Pizzo (2016, s. 5) at det er viktig å forstå ulike subkulturer innad i tegnspråkkulturen, som resulterer i tilhørighet til flere etniske samfunn, og språksamfunn. En slik subkultur kan eksempelvis være en ungdomsgruppe knyttet til en tegnspråklig organisasjon (for eksempel Norges døveforbunds ungdom).

I sin forskningsartikkel peker Halvorsen et al., (2019) på at tegnspråk som status og identitet blir truet med dagens hørselstekniske hjelpemidler, og medisinsk fagpersoners anbefaling; å bruke lydbasert kommunikasjon. I tillegg påpeker forfatterne at det faktisk at unge tegnspråklige bruker sine nærskoler, til tross for å være den eneste tegnspråklige der, også er med på å true tegnspråkliges identitet, og tegnspråkets status (Halvorsen et al., 2019). Forfatterne hevder at dersom tegnspråklige blir behandlet som ikke-tegnspråklige, respekteres ikke tegnspråkliges visuelle identitet (Halvorsen et al., 2019).

Brice og Strauss (2016, s. 68) finner at noen tegnspråklige har problemer med muntlig kommunikasjon, og at dette kan skape utfordringer i identitetsutviklingen. For tegnspråklige barns identitetsutvikling og selvoppfatning, understrekes derfor viktigheten av et felles språk (s. 68). Videre finner forfatterne at ungdomsårene er dominert av identitetsarbeid. Identitetsarbeid beskrives som «(...) virksomheten med å utvikle og opprettholde personlig identiteter» (Chandler & Roberts-Young, 1998, referert i Brice & Strauss, 2016, s. 72, min oversettelse). De hevder videre at unge tegnspråklige derfor må finne ut av sin individuelle betydning for hvordan det er å være döv (s. 72).

2.2.4.1 Tokulturell identitetsutvikling

Tegnspråkliges tokulturelle identitetsutvikling kan sies å bestå av fire stadier (Brice & Strauss, 2016, s. 72):

- (1) Hørende identitet,
- (2) Identitetsforvirring,
- (3) Identitetsfordypning og
- (4) Tokulturell identitetstilhørighet; både til den hørende kulturen og tegnspråkkulturen.

Her ser vi altså at for tegnspråklige som opplever å ha en todelt identitet, kan denne identitetsutviklingen bestå av disse fire stadiene. Det ser ut til at det starter med at unge tegnspråklige har en hørende identitet, da nærfamiliene ofte ikke er tegnspråklige. I neste fase virker det som at unge tegnspråklige blir forvirret angående tilhørighet. Da skjer det i det tredje stadiet en fordypning av unge tegnspråklige identitet, som kan resultere i en tokulturell identitetstilhørighet (Brice & Strauss, 2016, s. 72).

2.2.5 Nærpersoners påvirkningskraft

Noen av forskningsartiklene som gjør seg relevante for min studie, dreier seg om nærpersoner og påvirkningskraft. Wang (et al., 2016) hevder at barns identitetsutvikling blir påvirket av hva foreldrene verdsetter, tror og ikke tror på. Al-Makhamreh (2016, s. 57) påpeker at unge tegnspråklige da får en økt forvirring, en opplevelse av utilpasshet, og er sårbare for ekskludering. Dette er et resultat av at familiene til unge tegnspråklige anser hørselsvekkelsen som noe medisinsk, og at deres barn har en identitet som funksjonshemmet (56). Forfatteren hevder derfor at unge tegnspråklige vil møte på diskriminering som oppstår i beherskelse av skjæringspunktet mellom omverdenen og familiens verden (s. 57).

2.3 Oppsummering av tidligere forskning

Hensikten med å presentere tidligere forskning har vært å belyse hva vi allerede vet om unge tegnspråkliges identitetsutforming. Det kan se ut som en motstridende trend: parallelt med at det norske tegnspråket blir anerkjent, blir tegnspråklige samtidig oppfordret til å bruke hørselstekniske hjelpemidler og ta i bruk talespråket. CI er tilsynelatende kommet for å bli. Fra et medisinsk ståsted blir CI sett på som en «mirakelkur». Tidligere forskning tyder på at tegnspråklige er ambivalente til begrepet funksjonshemming. Særlig CI-enes (over)forbruk, og nedleggelsene av døveskolene kan se ut til at det har bidratt til at unge tegnspråklige kan slite mer med å finne sin identitet. Anerkjennelsen av tegnspråket blir sett på som et viktig fremskritt for tegnspråkbevegelsen.

3 Teoretiske perspektiv

I dette kapittelet presenteres ulike teoretiske perspektiv som er relevant for oppgavens problemstilling. Jeg skal starte med å redegjøre for identitet og ulike identitetsperspektiv. Deretter skal jeg snakke om ulike perspektiv på funksjonshemming. Videre blir perspektiv på annerledeshet og sårbarhet presentert og gjort rede for. Jeg skal deretter snakke om funksjonshemming og tegnspråklige, med vekt på den kulturelle modellen. Videre skal jeg presentere livsløpsperspektivet, med hovedfokus på unge med funksjonsnedsettelse sine livsløp. Det vil følge en presentasjon og redegjørelse av den kulturelle minoritetsmodellen. Deretter følger et avsnitt som handler om hverdagsliv. Til sist i dette kapittelet skal jeg redegjøre for oppgavens vitenskapelige ståsted.

Disse perspektivene er relevant for problemstillingen om unge tegnspråkliges identitetsutforming. Jeg kunne også benyttet andre perspektiv, men har valgt ut de mest relevante perspektivene.

3.1 Ulike identitetsperspektiv

I litteraturen finnes det utallige bøker, artikler og andre fagtekster som handler om identitet. Jeg har valgt ut noen identitetsperspektiv som er relevant for oppgavens forskningsspørsmål og problemstilling.

Begrepet *identitet* er av latinsk opprinnelse, «idem», og betyr «den» eller «det samme» (Krange & Øia, 2005, s. 53; Jørgensen, 2008, s. 28). Kort fortalt kan vi si at identitet innebærer en forestilling om oss selv – en forestilling om hvem vi er. For eksempel identifiserer jeg meg som en kvinne. Jeg har en identitet som kvinne. Å være kvinne er min *personlige* identitet. Personlig identitet, selvpoppfattelsen av hvem vi er, kan beskrives som en opplevelse av oss selv som unike enkeltindivider. Personlig identitet henviser også til ens egne valg, mål og verdier. Det handler også om hva som kjennetegner enkeltindivider, ferdigheter et enkeltindivid besitter, egenskaper, karaktertrekk og hvordan enkeltindividet oppfører seg, som skiller det fra andre individ (Jørgensen, 2008, s. 28).

For å forstå det helhetlige bildet av identitetsbegrepet følger det her en kort redegjørelse av meg-et, og jeg-et. Vi kan ifølge Frønes (1993, s. 108) si at jeg-et refererer til individet som menende og talende. Meg-et blir beskrevet som en illustrasjon av to hoveddimensjoner av identitet: nemlig «(...) forming av individet, og individet som det handlende subjekt» (Frønes,

1993, s. 108). Hos Erikson er identiteten en kontinuerlig utviklingsprosess (Jørgensen, 2008, s. 18). Erikson (1968) inkluderer samfunnsmessige problemer som en side ved identitetsproblematikken. Her finner vi begrepet *identitetsforvirring*, som henvises til ungdommers sosiale og biologiske forandringer, samt en persons opplevelse av uklare roller (Frønes, 1993, s. 108). Det å ha en hørselsnedsettelse og å være tegnspråklig i større eller mindre grad, kan føre til en identitetsforvirring som Erikson henviser til.

3.1.1 Sosial identitet

Sosial identitet innebærer hvem individet ønsker å være, tuftet på sosiale grupper individet er medlem av. I den sosiale identiteten blir *jeg* til *vi* (Jørgensen, 2008, s. 38-39.). Ifølge Frønes (1993, s. 111) vokser den sosiale identiteten ut av interaksjon med andre. I sin rapport peker Frønes (1993, s. 112) videre på at sosial identitet også handler om hvordan andre forestiller seg individet, og individets forestillinger om andre. Ifølge Frønes (1993, s. 112) vil derfor individet ha flere ulike sosiale identiteter. Jeg kan for eksempel ha en sosial identitet med andre studenter ved NTNU, hvor andre kan anse meg som en medstudent. Jeg kan også ha en sosial identitet med andre som deler de samme interessene som meg. Den sosiale identiteten kan påvirke sterkt på ens personlige identitet (Jørgensen, 2008, s. 12). En person som identifiserer seg som tegnspråklig, kan ha en sosial identitet med andre tegnspråklige. Andre tegnspråklige kan anse denne personen som tegnspråklig, og derav som et medlem av et tegnspråklig miljø.

3.1.2 Selvet

Når vi opererer med identitet, vil det også være nødvendig å referere til selvet. Selvet henviser til den sosiale konstruksjonen av et individ. Fra en utenfra-synsvinkel, kan selvet bli oppfattet som en sosial identitet, mens hos individet oppfattes selvet som individets selvbilde (Frønes, 1993, s. 109). Begrepet *selvfortolkning* innebærer hvem vi ønsker å være. Viktigheten av individets selvfortolkning kan variere ut fra ulike situasjoner (s. 110). En ung tegnspråklig ønsker kanskje å være ikke-tegnpråklig i noen situasjoner, mens vedkommende i andre situasjoner identifiserer seg som tegnspråklig. Frønes (1993, s. 113) vektlegger at identitet handler om å ha evne til refleksjon. Dette innebærer å reflektere over hvem vi vil være, og hvem vi er. Jeg vil illustrere denne forståelsen av identitet med et eksempel om en person som er tegnspråklig. Dersom vedkommende er oppvokst blant ikke-tegnpråklige, kan det hende at personen anser seg selv som hørende i første omgang. Etter hvert som vedkommende blir eldre og mer reflektert, kan det oppleves naturlig for personen å reflektere over om hen ønsker å være hørende, eller om hen ønsker å utforske sin identitet med å omgås andre tegnspråklige.

3.2 Ungdom og identitet

Ifølge Krange og Øia (2005, s. 48) er identitetsoppbygging et sentralt trekk mellom barndommen og voksenlivet. Forfatterne hevder at når vi opplever oss selv som enestående, handlede og genuine, er dette knyttet til identitetsbegrepet som igjen knyttes til det moderne samfunn (s. 48). Unges identitetskrise og identitetsforvirring, ble av Erikson sett på som en lidelse som måtte behandles, med mindre denne *krisen* ikke var av stor art (s. 54-55). Identitetskrisen som Erikson bringer på banen, har sammenheng med at ungdom ikke identifiserer seg med foreldrene sine, slik som de kanskje gjorde i barndommen. Begrunnelsen for dette er at vi skal finne plassen vår utenfor familien, altså i en større omgangskrets (s. 55).

I tillegg til at vi som ungdommer skal finne vår identitet i en større omgangskrets, handler denne identitetsutformingen også om at vi har økt grad av forståelse av oss selv (Krange & Øia, 2005, s. 55). Ifølge Krange og Øia (2005, s. 57) skjer identitetsutforming gjennom individets respons på forventningene, og vurderinger av andre personer. Identiteten blir ikke fastspikret i ungdomsårene, det er snarere en prosess som endrer seg konstant (s. 58). Når ungdom skal finne sin egen livsvei, peker Krange og Øia (2005, s. 165) på at det handler om mangfold og sammensetningen av muligheter og kulturelle inntrykk.

3.3 Døveidentitet

Ifølge Breivik (2007, s. 13) blir identitet sett fra to ulike perspektiv innenfor tegnspråkverdenen. Det ene perspektivet – normalitetsperspektivet – innebærer at den ikke-tegnspråklige majoritetsbefolkningen oppfatter det å ha hørsel som det normale. Fra dette perspektivet blir døvheten sett på i tråd med en medisinsk forståelse, og som unormalt. Det andre perspektivet innebærer å se døvheten fra tegnspråkliges eget perspektiv, hvor tegnspråklige blir sett på som en språklig minoritet. I dette perspektivet blir tegnspråkkulturen og tegnspråket verdsatt (s. 13). Forfatteren påpeker at normalitetsperspektivet imidlertid er det dominante perspektivet (s. 13).

Tegnspråklige kan ses på som bereiste (Breivik, 2007, s. 14). Breivik (2007, s. 15) peker på at tegnspråklige reiser fra den ikke-tegnspråklige majoritetsbefolkningen, og oppsøker andre tegnspråklige. Videre hevder forfatteren at så mye som 90 prosent av tegnspråklige er oppvokst blant ikke-tegnspråklige, og at en ofte må reise for å finne sin døve identitet (s. 15). Reisingen som tegnspråklige foretar for å møte andre tegnspråklige, kaller han *translokale møtestedet* (s. 15).

Det hevdes at døveidentiteter ofte eksisterer i ingenmannsland. Døveidentiteten er sjeldent fastsatt, og den kan befinne seg over alt, eller ingen steder (Breivik, 2001, s. 330). Ifølge Breivik (2001, s. 330-331) bidrar dette til at fokuset på identitetspolitikk har forutsetninger for å være sterkt. Identitetspolitikk blir i et oppslagsverk definert som «... politisk virksomhet eller aktivisme som tar utgangspunkt i erfaringene og historien til en marginalisert gruppe mennesker, som regel en minoritet» (Thorsen, 2021). Breivik (2006, s. 202) peker på at en døv identitetspolitikk innebærer to forhold samtidig: det ene dreier seg om normalitetsperspektivet, mens det andre innebærer å utvide den.

For å forstå tegnspråkliges identitetsprosess i den senere tid, hevder Breivik (2000, s. 84) at tegnspråklige som kreolske identiteter, og globalisering av tegnspråkliges kultur er betydningsfullt. Med kreolske identiteter ilegger Breivik (2000, s. 100) at den kreolske tidsalder representerte nye måter å danne identiteter på: identiteter blir til som et resultat av nye grupperinger og blandinger. Jeg forstår kreolske identiteter som dannelse av identiteter gjennom ulike kulturer. Jeg forstår dermed kreolske identiteter dit hen at tegnspråklige både kan identifisere seg som hørende og døv.

3.4 Ulike perspektiv på funksjonshemming

I dette avsnittet skal jeg snakke om funksjonshemming og tegnspråklige. Det er ikke en åpenbar entydig mening om tegnspråklige anser seg selv som funksjonshemmede eller ikke. Gjennom litteratur og mitt nettverk av tegnspråklige, har jeg sett varianter av begge deler: enkelte fraskriver seg tilskrivningen som funksjonshemmet, mens for andre er denne tilskrivelsen av betydning. Før jeg kommer så langt, skal jeg se på hva funksjonshemming er, og hva det å være funksjonshemmet innebærer.

3.4.1 Funksjonshemming

I dagligtalen kan det tilsynelatende se ut til at vi ikke skiller mellom funksjonsnedsettelse og funksjonshemmede. Tar vi et dypdykk i teorien, ser vi at det er vesentlige forskjeller på disse to begrepene. Tidligere nevnte jeg den medisinske modellen. Det er én måte å se funksjonsnedsettelse og funksjonshemming på. Den medisinske modelltenkningen begrenser funksjonshemming til et individuelt avviksproblem, som kan reparere individet slik at det blir *normalt*. Denne modellen er kritisert i samfunnsmessig forskning om funksjonshemming, som angir andre alternative modeller (Hedlund, 2009; Shakespeare, 2010; Al-Makhamreh, 2016, s. 48).

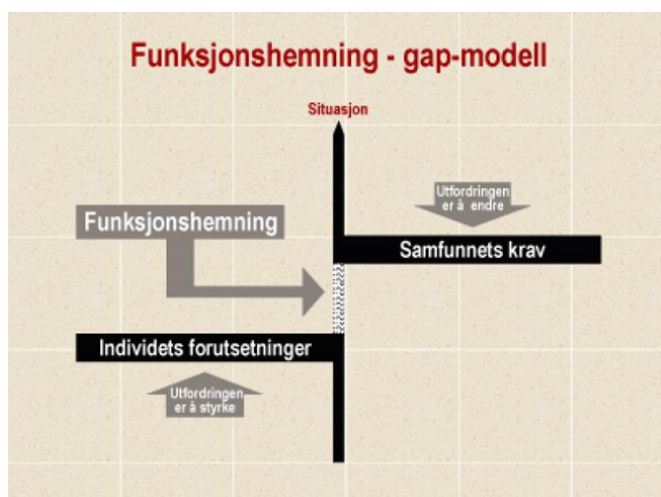
Begrepet *funksjonshemming* ble innført på 1950-tallet. Begrepet var gjeldende for personer med hørsels-, syns-, bevegelses- og utviklingshemninger. På 1960-tallet ble funksjonshemming sett i sammenheng med funksjonsnedsettelse (Fredäng, 2003, s. 26). Fredäng (2003, s. 26) definerer skillet mellom funksjonshemming og funksjonsnedsettelse: «Funksjonsnedsettelse er resultat av en skade eller sykdom som er forårsaket hos individet og er dermed en individuell egenskap. Funksjonshemming er derimot relativt, og oppstår når miljøet ikke er tilpasset ulike individuelle forutsetninger.» (Fredäng, 2003, s. 26, min oversettelse). Fredängs (2003, s. 26) skille av funksjonsnedsettelse og funksjonshemming, er i tråd med den sosiale modellens forståelse av begrepene.

3.4.1.1 Den sosiale modellen og den relasjonelle forståelsen

Den sosiale modellen er en måte å se funksjonshemming og funksjonsnedsettelse på. Den sosiale modellen kan ses på som motsetningen til det medisinske perspektivet på funksjonshemming (Al-Makhamreh, 2016, s. 48; Tøssebro, 2021, s. 21). Innenfor en sosial modelltenkning, anses menneskeskapt samfunnskonstruksjoner som funksjonshemmede barrierer (Tøssebro, 2021, s. 20). Dette innebærer at samfunnet er mangfoldig, og at det derav må tilrettelegges slik at alle mennesker kan ta del i ulike samfunnsarena på likeverdige måter (s. 21). Dersom tilretteleggingen ikke er tilstrekkelig, blir vi ifølge dette perspektivet ansett som funksjonshemmede (s. 20). Samfunnet er bygd opp av en antakelse om at flesteparten av oss mennesker er gående, seende og ikke-tegnspråklig – med andre ord: at vi har en full funksjonsevne (s. 61).

Tøssebro (2021, s. 62) hevder at funksjonshemming skapes av en forestilling om normalitet, og at dette kan knyttes til den sosiale modellen. Forfatteren hevder videre at hensikten med universell utforming er at normalitet kan ses som noe større enn det tradisjonelle synet på normalitet (s. 62-63). Altså at universell utforming ikke trenger å være *unormalt*, men snarere en del av *normalen*. Mangelen på tolk kan tjene som et eksempel på at tegnspråklige funksjonshemmes av majoritetsbefolkningen. Uten tolken til stede kan det oppleves som utilstrekkelig for unge tegnspråklige å eksempelvis delta på forelesning. Ifølge den sosiale modellen anvendt på tegnspråklige, vil tegnspråklige bli funksjonshemmet av majoritetsbefolkningen når slike barrierer skapes. Dersom vi snur på flisa, og sier at mangelen på tolk også kan ramme ikke-tegnspråklige, vil det igjen si at ikke-tegnspråklige funksjonshemmes i kommunikasjon med tegnspråklige (Breivik, 2001). Et eksempel på dette kan dreie seg om at det mangler en tolk i et møte på døveforeningen, hvor det er ikke-tegnspråklige til stede som da ikke vil få med seg stort av det som foregår.

Den sosiale modellen skiller seg fra andre modeller på funksjonshemming ved at den flytter fokuset over på samfunnet: den sosiale modellen legger skyld på samfunnet når funksjonshemming oppstår. Det er ikke personen som er problemet eller som må repareres, men det må samfunnet (Shakespeare, 2010). Ifølge Shakespeare (2010) har den medisinske modellen i stor grad blitt benyttet i skandinaviske land, for å forstå funksjonshemming. Den sosiale modellen har til forskjell vært mer sentral i synet på funksjonshemming i Storbritannia. Tøssebro (2021, s. 24) presenterer også en modell som han kaller *den relasjonelle forståelsen*. Den er også kjent under navnet *gap-modellen*. Innenfor en slik forståelse av funksjonshemming anser vi en forståelse mellom individ og miljø (s. 25). I en Stortingsmelding fra 1967, blir funksjonshemming for første gang beskrevet i en samfunnsmessig sammenheng, og relateres til omgivelsene (s. 25). Gap-modellen illustrerer gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav (Helsekompetanse, u.å.).

Figur 1: Illustrasjonsbilde av gap-modellen (Helsekompetanse, u.å.).

Ut fra figur 1 som er et illustrasjonsbilde av gap-modellen, ser vi at gapet, eller funksjonshemmingen, oppstår mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. For å minske dette gapet, må individets forutsetninger styrkes, samtidig som samfunnets krav må endres. På lik linje med den sosiale modellen vil ikke funksjonsnedsettelsen alltid være synonymt med funksjonshemming i gap-modellen. Funksjonshemming kommer til syne i takt med gapets størrelse, altså når personen er begrenset fra å delta i samfunnet på grunn av samfunnets utforming og personens funksjonsevne (Hedlund, 2009; Grue, 2011, s. 540).

Dersom en person som har tegnspråk som primærspråk, som omgås med andre tegnspråklige, blir denne personen mindre funksjonshemmet (Helsekompetanse, u.å.). Sagt med egne ord vil ikke funksjonshemmingen forstått i tråd med den sosiale modellen eksistere, dersom samfunnet tilrettelegger for likeverdig samfunnsdeltakelse. Innenfor en relasjonell forståelse derimot, vil funksjonshemmingen bare bli mindre dersom gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav minsker.

3.5 Annerledeshet og sårbarhet

Å stirre på andre kan ses på som en reaksjon som blir utløst av en forstyrrelse. Det fordrer samtidig en forventning fra majoritetssamfunnet om at den som stirres på, skal være *normal* (Grue, 2014, s. 30). Dersom vi stirrer på noen som ikke innfrir majoritetens forventninger om å være *normal*, ser vi derimot på personen som et *avvik* fra forventningene om hva som er normalt. Ifølge Grue (2014, s. 31) er det snakk om makt og maktutøvelse. Forfatteren hevder at den som blir stirret på må forholde seg til en maktutøvelse, mens det er den som stirrer som utøver denne makten. Et eksempel jeg vil trekke frem her, handler om at vi stirrer på en person i rullestol, eller en person som mangler en kroppsdell. Som personer med funksjonsnedsettelse, har også mange tegnspråklige et kroppslig avvik, sett fra et normalitetsperspektiv. Avvik er et negativt ladd ord. Det kroppslige avviket er nødvendigvis ikke åpenbart synlig. Avviket kan eksempelvis først komme til syne når hørselstekniske hjelpemidler blir tatt i bruk, eller dersom vedkommende har behov for tolk for å kunne være delaktig.

Grue (2014, s. 36) hevder at personer som blir stirret på, inntar en subjektposisjon. Han henviser til den franske idéhistorikeren Michael Foucaults arbeid. For Foucault er subjektet et resultat av en forhandling mellom egne og andres perspektiv, som formes av andres blikk (s. 36). En samfunnskropp, altså å eksistere i samfunnet, blir av Foucault ansett å være biopolitisk (s. 38). Grue (2014, s. 38) hevder at det skilles mellom vanlig og uvanlig innenfor biopolitikken. Det vil i sin tur si at i Foucaults biopolitiske tankegods oppstår det et skille mellom *vanlige* og *uvanlige* kropper. Ifølge Grue (2014, s. 38-39) møter vi mennesker daglig forventninger om hvordan vi bør fungere – forventninger om det *normale*. Disse forventningene vil enten være uuttalte, eller uttalte. Grunnen til at vi daglig møter på disse forventningene bunner i at samfunnet utformes av og for oss mennesker (s. 38).

Å være annerledes – både kulturelt og fysiologisk – kan ses på som *noen*; en måte vi snakker om *andre* (Grue, 2010, s. 86). Når vi snakker om annerledeshet, er det snakk om andre personer som viker fra det *normale*, det *vanlige*. Å identifisere seg som døv innebærer å innta en annen

identitet enn majoriteten. Ifølge Grue (2010, s. 86) kan det, sett fra et majoritetssamfunnsperspektiv, være en utfordring å godta en annens identitet, dersom den er fremmed. Det vil med andre ord si at dersom tegnspråklige identifiser seg som døve, kan det fra andre personers ståsted bli sett på som utfordrende. Som Grue (2010, s. 86) påpeker, blir en slik identitet sett på som annerledes. Videre peker Grue (2010, s. 92) på at annerledesheten ikke er synlig inntil den blir beskrevet.

Å være sårbar ligger ifølge Grue (2010, s. 94) hovedsakelig hos personer med funksjonsnedsettelse. Forfatteren hevder at denne sårbarheten ønsker ikke vedkommende å tilskrive seg. Imidlertid hevder han at vi også opplever sårbarhet i ulike former. Vi blir eksempelvis eldre, kan oppleve vanskelige perioder i livet og vi kan bli syke (s. 94). Grue (2010, s. 94) påpeker at vår sårbarhet ikke er mer betydelig enn styrken vi har.

Den franske psykoanalytiker Julia Kristeva (2010) har blant annet tatt opp temaet funksjonshemming og sårbarhet. Hennes ambisjon er at enhver person som kjenner på sårbarhet i forbindelse med samvær med personer med funksjonsnedsettelse, opplever en sårbarhet som en del av mennesket. Hun hevder at denne sårbarheten ikke kan deles fordi den formes hos hvert enkelt menneske (s. 36). Hun foreslår at majoritetsbefolkningen heller kan bearbeide sin egen sårbarhet. Kristeva (2010, s. 56) peker på at ved bearbeiding av sårbarheten for majoritetsbefolkningen blir det lettere å se personer med funksjonsnedsettelse som subjekter som kan gi uttrykk for ens egen kreativitet, ønsker og frykt.

3.6 Funksjonshemming og tegnspråklige

I et tegnspråklig miljø blir døvhets sett på som lite funksjonshemmende (NOU 2001: 22, s. 7). Breivik (2000, s. 85) advarer mot majoritetsbefolkningens kategorisering og stemping av tegnspråklige som funksjonshemmede eller *avvikere*. En slik stemping og kategorisering kan ifølge forfatteren virke bekreftende, hvorpå den kan bidra til en rettferdiggjøring av utslag for ulike utstøtninger. Slike mekanismer kan eksempelvis være medisinerings (s. 85). Her kan CI tjene som et eksempel på en slik medisinerings – ikke forstått som en fysisk medisin som må tas, men som en materiell medisin som er ment å gi mange tegnspråklige «bedre» hørsel. Sagt med egne ord forstår jeg Breiviks poeng dit hen at ved å kategorisere tegnspråklige som funksjonshemmede, rettferdiggjør majoritetsbefolkningen tegnspråklige som annerledes. Jeg forstår dette videre dit hen at fagpersoner eksempelvis ønsker at tegnspråklige skal bruke CI fordi da ligner tegnspråklige mer på majoriteten.

Det er altså ikke alle tegnspråklige som ønsker å anse seg selv som funksjonshemmet. Det argumenteres snarere mot at tegnspråklige ikke *er* funksjonshemmet (se for eksempel Breivik, 2007). Grue (2014, s. 138) påpeker at det ikke er hensiktsmessig for mange tegnspråklige å anse seg selv som funksjonshemmede, fordi det beskriver ikke deres erfaringer når det gjelder språklige minoritet og døveidentitet. Han hevder videre at tegnspråkliges erfaringer ikke sammenlignes med det som ikke er gitt av normen (Grue, 2014, s. 138). Jeg oppfatter at det Grue (2014, s. 138) med andre ord peker på, er at døveidentiteten ikke er en normativ standard satt av majoritetsbefolkningen, og at det da ikke blir tilstrekkelig å gi tegnspråklige merkelapp som funksjonshemmede. Dette skal jeg komme tilbake til, og diskutere.

3.7 Livsløpsperspektivet

Siden problemstillingen handler om unge tegnspråkliges identitet, er teorier om livsløpet interessant. Begrunnelsen for å inkludere livsløpsperspektivet er at ungdomstiden er en spesiell fase av livet, en tid hvor det å forme sin identitet er viktig. I tillegg vil unge som har funksjonsnedsettelse kunne oppleve denne livsfasen annerledes enn andre ungdommer. Derfor er det sentralt å studere unge tegnspråklige identitetsutforming i lys av teori om livsløp, og særlig livsløp til unge med funksjonsnedsettelse

3.7.1 Unges livsløp

Livsløpsbegrepet består av en analyse av viktige hendelser gjennom livet. Begrepet innebærer også hver persons livsreise (Kjølørød, 2021). Brusdal og Frønes (2010, s. 394) påpeker at livsløpsbegrepet organiseres av sosiale- og historiske forhold. Brusdal og Frønes (2010, s. 393) hevder at ulike grupperinger fra det de kaller samme *kohorter*, kan ha forskjellig livsløp. Livsløpet kan forstås på ulike måter. I teorien kan livsløpsbegrepet beskrives som «(...) individers eller kohorters livsprogresjon over tid» (Priestley, 2003, s. 25, min oversettelse). Kohorter blir definert som personer som blir født på samme tid, eller i en begrenset tidsperiode, og som dermed starter livsløpet på samme tidspunkt (Brusdal & Frønes, 2010, s. 393). Videre hevder Brusdal og Frønes (2010, s. 393) at vi kan av generasjonene se at ulike kohorter er formet med bakgrunn i deres livsløp og historiske periode. Livsløpet blir sett på som en stadig endringsprosess (Brusdal & Frønes, 2010, s. 395).

Ungdomstiden blir ifølge et generasjonsteoretisk perspektiv, sett på som den perioden hvor vi former våre egne livsløp (Brusdal & Frønes, 2010, s. 394). I litteraturen er det beskrevet ulike elementer som påvirker livsløpet. Det være seg etnisk bakgrunn, regionale og lokale forhold, kjønn og sosial klasse (Brusdal & Frønes, 2010, s. 395). Brusdal og Frønes (2010, s. 409) hevder

at det vil eksistere etniske skillelinjer som kan innebære skiller i måten vi lever livene våre på, i et samfunn som består av flere etnisiteter. Personer med og uten hørselstap født i samme tidsperiode og bestående i samme kohort, kan gå gjennom ulike livsfaser. Disse individene vil derfor ha ulikt livsløp (Brusdal & Frønes, 2010, s. 395). Tegnspråklige har for eksempel en annen historisk bakgrunn enn ikke-tegnspråklige. Som tidligere nevnt har døveskolene vært en viktig møteplass for tegnspråklige. Som vi også har sett på, har det ikke alltid vært slik at døveskolene har vært der med hensikt å lære bort tegnspråk. Tegnspråklige sett fra et historisk perspektiv, har en dyster historie. Historien er unik for tegnspråklige.

Tenåringer ble av industrisamfunnet definert som unge mennesker som var i pubertetsalder, preget av opprør og kreativitet. I tenårene var ungdommene i industrisamfunnet på leting etter sin egen identitet. Det oppstod dermed rolleforvirringer (Brusdal & Frønes, 2010, s. 402). I dag blir ikke personer i denne fasen utelukkende definert som tenåringer. I dag ses personer i denne livsfasen på som unge voksne, som formes av en fase bestående av selvrealisering og dannelse (Brusdal & Frønes, 2010, s. 403-404). Hvor det tidligere i denne aldersgruppen var fokus på å etablere seg og inngå ekteskap, er det for flere av dagens unge voksne viktig å utdanne seg og planlegge videre livsløp. Ungdomstiden utgjør en foranderlig fase av livet (Brusdal & Frønes, 2010, s. 404-405). At ungdomstiden utgjør en foranderlig livsfase, forstår jeg dit hen tufter på at vedkommende fortsatt er på leting etter å finne sin egen rolle og identitet. Prøving og feiling forstår jeg som viktige elementer i ungdomstiden, fordi vi på denne måten lærer hva som fungerer – og ikke fungerer. Ved prøving og feiling lærer vi også hva som er riktig og hva som er galt.

Ifølge Brusdal og Frønes (2010, s. 407) navigerer personer i tenåringsalder opp til 25 årsalder seg inn i voksenlivet. Dette blir kalt for *emerging adult*, eller direkte oversatt til norsk: *nye voksne*. Unge voksne er en mer velkjent betegnelse på personer i denne livsfasen. Videre hevder forfatterne at siste del av perioden hvor vi er ung voksen og frem til vi er i trettiårene, består av å etablere oss, og å ferdigstille utdanning (Brusdal & Frønes, 2010, s. 407). I livsløpsperioden til unge voksne vil en rekke forhold virke inn: behov for bolig, alder hvor vi stifter familie, utdannings- og yrkesvalg, reiseliv, og sist, men ikke minst, hva vi anser som meningen med livet (Brusdal & Frønes, 2010, s. 411). Unges livsløp blir etter min oppfatning sett på som todelt: Fra tenårene til vi er omtrent 25 år, skal vi prøve å navigere oss inn i voksenlivet. Etter vi har navigert oss inn i voksenlivet, består neste fase i livet av etablering, og å fullføre en eventuell utdanning vi har startet på. I følgende avsnitt skal jeg snakke om personer med funksjonsnedsettelses livsløp.

3.7.2 Livsløpet hos personer med funksjonsnedsettelse

Priestley (2003, s. 4) hevder at moderne teorier om funksjonshemming ofte innebærer en kollektiv opplevelse av hvordan det oppleves å være funksjonshemmet; en opplevelse av at funksjonshemmede er en sammensatt gruppe som av samfunnet blir undertrykt. Han advarer derimot at synet på mennesker med funksjonsnedsettelse som en sammensatt gruppe ikke må ha for stor plass i teorier om funksjonshemmede. Han begrunner dette med at funksjonshemmede samfunn har ulik påvirkningskraft, og påvirker mennesker på forskjellige måter (s. 4). Priestley (2003, s. 5) ser det hensiktsmessig å utføre en generasjonsanalyse av mennesker med funksjonsnedsettelse, fordi han hevder at det kan vise at når personer befinner seg i ulike livsløpsfaser, oppleves eksempelvis ens identitet forskjellig. Grue (2010, s. 100) hevder at å ha identitet som funksjonshemmet ikke til enhver tid er like viktig, men hos personer med ulike funksjonsnedsettelse kan livsløpet likevel ha avgjørende betydning.

3.7.2.1 Livsløp hos ungdommer med funksjonsnedsettelse

Det kan ses som mer hensynsfullt å benytte en sosial konstruksjon av livsløpet fremfor en individuell tilnærming, fordi det synliggjør samfunnets normalitetsperspektiv – å være *normal* er det ideelle (Priestley, 2003, s. 33). Jeg vil støtte Priestleys syn på samfunnets normalperspektiv når vi nå skal ta et dypdykk i livsløpsperspektivet til ungdommer med funksjonsnedsettelse. Ifølge Priestley (2003, s. 89) befinner ungdom seg i en alderskategori mellom barn og voksne. Han ser denne alderskategorien som betydningsfull (s. 89). Imidlertid hevder forfatteren at vi må være klar over at denne alderskategorien ikke er fastsatt fordi ungdom kan i ulike samfunn, og i forskjellige aldre påta seg voksenrollen. Priestley (2003, s. 89) har også et annet syn på ungdom; nemlig at ungdom består av et kulturelt rom med sitt særpreg mellom barne- og voksenalder, hvor de finner det han kaller sin *generasjonsidentitet*. Vi kan også se på ungdommer som noe biologisk; at denne gruppen utgjøres av mennesker som er i en modningsprosess (s. 89).

Å delta i ungdomskulturer kan sees på som en opprettholdelse av kontakter med nære relasjoner. Her kan vennskap tjene som et godt eksempel (Priestley, 2003, s. 91). Det kan tenkes at vennsksapsrelasjoner er viktige og betydningsfulle i ungdomsårene. I denne alderen er det heller ikke uvanlig med konfrontasjoner og uenigheter. For unge tegnspråklige som vokser opp i et ikke-tegnspråklig miljø, viser det seg at det kan være viktig å oppsøke tegnspråkkulturen, når det både gjelder å finne rollemodeller og for å finne sin identitet (s. 92). Jeg forstår det dit hen at det også er betydningsfullt for unge tegnspråklige som er oppvokst i en tegnspråklig familie, å oppsøke tegnspråkmiljøet for å finne sin dødeidentitet og noen å se opp til, også som

gjeldende for unge tegnspråklige som er oppvokst blant andre tegnspråklige. Personer med funksjonsnedsettelse er ofte del av en kultur som ikke nødvendigvis er aldersbegrenset. Dette kan ses på som en utfordring, fordi andre ungdomskulturer er avhengig av disse generasjonsgrensene (s. 92). Det å identifisere seg med en kultur bestående av mennesker med funksjonsnedsettelse, kan fremheve at denne kulturen er beslektet med ungdomsidentiteter. Ungdomsidentiteter ses på som viktig for bekreftelse av status og identitet for gruppen (s. 92).

I livsløpet til ungdommer kan det for personer med funksjonsnedsettelse oppstå utfordringer når det gjelder kropp og utseende. Dette bærer i seg fysiske karakteristika av hva som er *normalt*, har blitt regulert og målt av majoritetssamfunnet. Dette er kanskje en bakenforliggende faktor i det moderne samfunn (Priestley, 2003, s. 95). Å være ungdommelig har altså av tidligere generasjoner blitt oppfattet som å ha en perfekt kropp, noe som strider mot virkeligheten (Priestley, 2003, s. 96).

Priestley (2003, s. 113) hevder at vi bør inkludere temaer som kulturforbruk og kulturell konstruksjon når vi tenker på ungdom og funksjonshemming. Forfatteren peker på at ungdom og funksjonshemming befinner seg i utkanten av voksenlivet, som sosiale og strukturelle kategorier (Priestley, 2003, s. 114). Ungdom med og uten funksjonshemninger blir i større grad regulert av kompetanse, autonomi og uavhengighet (s. 114).

I en nyutgitt beretning skriver Grue (2021) om det han kaller usynlig arbeid. For Grue (2021) handler det usynlige arbeidet om at personer med funksjonsnedsettelse ofte opplever å må streve mer for å bli godtatt av samfunnet. Han peker på vanskelige episoder mellom det å være funksjonshemmet og samtidig ikke ville gjøre det som hovedtema for hans liv: «Jeg hadde mye å bevise og mye å motbevise. Jeg ville distingvere meg fra de forventningene som gjaldt funksjonshemmede, det vil si, de fleste funksjonshemmede, *de andre* funksjonshemmede. De som ikke arbeidet hardt nok.» (s. 55).

Det denne fortellingen illustrerer, er at tegnspråklig i perioder av livet kan fraskrive seg det faktum å bli funksjonshemmet av samfunnet. Samtidig kan det i andre livsfaser være av stor betydning at tegnspråklige ønsker å identifisere seg som henholdsvis tegnspråklig eller funksjonshemmet. Derfor er det av betydning å være seg bevisst nettopp denne fra- og tilskrivningen i ungdommers livsløp.

3.8 Tegnspråklige

I denne sekvensen skal jeg snakke om døveidentitet. Jeg skal også ta for meg den kulturelle minoritetsmodellen, som mange tegnspråklige forholder seg til.

3.8.1 Døveidentitet – fra sårbarhet til frigjørelse

Ifølge Breivik (2005) og Higgins og Lieberman (2016), har tegnspråklige de siste tiårene gradvis blitt anerkjent av majoritetsbefolkningen som en språklig minoritet. Breivik (2005) påpeker at tegnspråklige fortsatt befinner seg i en sårbar situasjon, fordi normalitetsperspektivet er et faktum. Tilsynelatende handler det i dette perspektivet om å ikke skille seg fra andre, men heller prøve å være mest mulig lik. *Fonosentrisme* baseres på at majoritetsbefolkningen anser hørsel og det å lytte som vesentlig ved den menneskelige væren (Breivik, 2005). Tegnspråklige blir altså hos Breivik (2005) ansett å befinne seg i en sårbar situasjon, med fonosentrisme som en bakenforliggende faktor. Slik jeg forstår begrepet fonosentrisme, vil jeg trekke frem et eksempel, som etter min forståelse gjør tegnspråklige i en sårbar posisjon; nemlig manglende teksting av tv-programmer.

Breivik (2005) påpeker at det føles frigjørende å inngå i et felleskap, og å oppleve at en deler noe med andre tegnspråklige. I tillegg finner han som et resultat av denne frigjøringsfølelsen, at tegnspråkkulturen oppleves som positiv for tegnspråklige. Forfatteren hevder også at opplevelsen av tilhørighet til tegnspråkkulturen fører mange tegnspråklige bort fra det ikke-tegnspråklige miljøet, til fordel for tegnspråkmiljøet (Breivik, 2005).

Jeg skal nå ta for meg den kulturelle minoritetsmodellen. Innenfor denne modellen utfordres begrepene funksjonshemming og funksjonsnedsettelse. Tegnspråklige ønsker heller å anse seg selv som en kulturell språklig minoritet. Ifølge Kermit et al., (2010, s. 251) har oppfatningen om tegnspråklige barn som medlemmer av en språklig minoritet, blant annet blitt fremhevet av tegnspråklige aktivister.

3.8.2 Den kulturelle minoritetsmodellen

Dersom vi anser tegnspråklige for å være funksjonshemmede, kan vi si at tegnspråklige i tillegg har en kulturell språklig minoritet (Breivik, 2000, s. 84; Fredäng, 2003, s. 29; Hedlund, 2009; Higgins & Lieberman, 2016). Dette skiller tegnspråklige fra personer med funksjonsnedsettelser. Ifølge Higgins og Lieberman (2016) er det vanskelig å fastslå eksakt tidspunkt for når tegnspråklige startet å betraktes som en språklig- og kulturell minoritet. De hevder imidlertid at tegnspråkmiljøene alltid har vært seg bevisste dette perspektivet (Higgins

& Lieberman, 2016). Higgins og Lieberman (2016) peker på at når det snakkes om anerkjennelse av tegnspråklige som en kulturell og språklig minoritet, handler det også om sosial rettferdighet. De påpeker at ved slik anerkjennelse, vil tegnspråklige bidra til mangfoldighet i samfunnet (Higgins & Lieberman, 2016).

Grønlie (2005, s. 24) påpeker at det som er spesielt med tegnspråklige som språklig minoritet, innebærer at man er oppvokst med en majoritet som ikke nødvendigvis har tilegnet seg tegnspråkferdigheter fra før. I sin tur medfører dette at tegnspråklige barn knytter tilhørighet til, og utvikler en identifikasjon med, en minoritet som ikke nødvendigvis er identiske med husstandens identitet og tilhørighet (s. 24-25). I den kulturelle minoritetsmodellen er altså fokuset rettet mot opplevelser som ikke helt samsvarer med majoritetens opplevelser (Grønlie, 2005, s. 24-25; Hedlund, 2009). Dette fører til at tegnspråklige blir diskriminert (Hedlund, 2009). Hedlund (2009) hevder at tegnspråklige blir diskriminerte fordi kommunikasjon foregår vanligvis på en annen måte enn hva majoriteten er vant til. Forfatteren påpeker at en kulturell minoritetsmodells definisjon av funksjonsnedsettelse, bruker den samme definisjonen som tegnspråkmiljøet beskriver. Dermed kan vi ifølge forfatteren knytte den kulturelle minoritetsmodellen til tegnspråklige (Hedlund, 2009). Tegnspråklige opplever å bli diskriminert av majoritetssamfunnet fordi kommunikasjon foregår i hovedsak gjennom hørsel og tale. Ikke-tegspråklige vil dermed besitte andre verdier enn det tegnspråklige har, eksempelvis gjennom den såkalte normaliseringen av tegnspråklige (Hedlund, 2009). Hedlund (2009) peker på at dette vanskeliggjør identiteten til tegnspråklige.

Breivik (2000, s. 90) peker på at dersom tegnspråklige skal betraktes som en kulturell språklig minoritet, medfører det en spesifikk forståelse av hva døveidentitet er. Forfatteren henviser til Ohna (1995) i forståelsen av døveidentitet. Døveidentiteten skal «(...) ideelt sett være preget av at den døve aksepterer seg selv som døv og har etablert en *vi-følelse* versus *de hørende*. Det siste innebærer en språklig og sosial delaktighet (medlemskap) i døvesamfunnet, slik at andre døve kan bekrefte sin egen identitet og tilhørighet.» (s. 90). Med andre ord refererer Breivik her til at døveidentiteten har sammenheng med den sosiale identiteten.

Jeg skal vende blikket vekk fra funksjonshemming og tegnspråklige, når jeg nå skal snakke om hverdagslivet. Identitetsdannelsesreisen til unge tegnspråklige, foregår nettopp i hverdagslivet.

3.9 Hverdagslivet

For å forstå hvordan tegnspråklige lever sine hverdagslige liv, er det hensiktsmessig å begrepsfeste hverdagslivet. Det er ikke helt ukomplisert å definere hverdagslivet, men Jacobsen og Kristiansen (2014, s. 13) har gjort et forsøk. De hevder at hverdagslivet består av menneskers produksjon av meningsstrukturer, og deres viten. Disse faktorene skjer gjennom alle dagligdagse aktiviteter. Disse er ofte rutinepreget, og består gjerne av fellesaktiviteter og fellesutvekslinger. Denne perioden strekker seg fra morgen til kveld (s. 13). Ifølge Scott (2009) består hverdagslivet av rytmiske, rutinepregede gjentakelser, som gjengir det sosiale liv. Hverdagslivene våre kommer til syne ved at de både er private og personlige, og som et produkt av de valgene vi tar (Scott, 2009).

Scott (2009) hevder at å tolke hverdagslivet innebærer å se sosial atferd på ulike måter. Hun gjør rede for tre teknikker som bidrar til fortolkning av hverdagslivet:

- (1) Vi må bemerke oss det som er kjent for oss, og ikke bare avfeie det.
- (2) Ved å bemerke oss det som for oss er kjent, kan vi deretter undersøke den observerbare adferden. Her er meningen å se etter underliggende rutiner, disipliner og regler som kan si oss noe om den sosialt organiserte bakgrunnen for denne atferden.
- (3) til slutt må vi vurdere det som skjer når de overnevnte reglene brytes. På denne måten utfordrer vi det vi tar for gitt, noe som er viktig når vi skal fortolke hverdagslivet

Det finnes ulike måter å se hverdagen på. Jeg skal nå ta for meg ett perspektiv på hverdagslivsosiologien; nemlig hverdagslivet forstått hos Goffman.

3.9.1 Et sosiologisk perspektiv på hverdagslivet

Erving Goffman var en kanadisk-amerikansk sosiolog og sosialpsykolog (Kristiansen, 2014, 199). Goffman fokuserte på ansikt-til-ansikt samhandlinger, og brukte metaforer fra teateret. Goffman så hverdagen fra et dramaturgisk perspektiv. Han ønsket blant annet å analysere hvordan vi mennesker kontrollerer og styrer andres inntrykk av oss (Kristiansen, 2014, s. 203). Hans analyser av hverdagslivet, innebar hvordan selvet trues, bekreftes og produseres i samhandling med andre (Kristiansen, 2014, s. 224). Goffman interesserte seg for de ureflekterte måtene vi mennesker behandler hverandre på (Kristiansen, 2014, s. 215). Hverdagens rollespill utspilte seg hos Goffman som etablering og opprettholdelse av identitet og felles opprettholdelse av sosial orden (Kristiansen, 2014, s. 220-221). Hos Goffman skapes selvet sammen med andre (Kristiansen, 2014, s. 222).

3.9.1.1 Stigma

Et begrep hos Goffman jeg i særdeleshet vil trekke frem i denne sammenhengen, er *stigma* (Goffman, 2009). Hos Goffman (2009, s. 45) består et stigma av en relasjon mellom klassifisering av en person som stereotypisk, og en egenskap hos vedkommende. Ifølge Goffman (2009, s. 46) kan vi skille mellom tre forskjellige former for stigma: ulike fysiske misdannelser, karakteristiske feil, og til slutt stigma som er betinget av slekt. Det siste innebærer stigma basert på religion, rase og nasjon. Goffman (2009, s. 44) hevder at dersom vedkommende har en funksjonsnedsettelse, eller en svakhet, kan dette medføre stigma, særlig dersom vedkommende, som et resultat av dette, blir stemplet som et dårlig menneske. Tegnspråklige kan i sin jakt etter identitet, oppleve å bli stigmatisert i hverdagen.

Jeg har nå presentert ulike teoretiske perspektiv som danner grunnlaget for denne oppgaven. Jeg skal nå redegjøre for oppgavens vitenskapsteoretiske ståsted.

3.10 Vitenskapsteoretisk ståsted

Denne oppgaven bruker et fenomenologisk og sosialkonstruktivistisk perspektiv. Jeg skal i følgende gjøre kort rede for disse vitenskapelige tilnærmingene. Fenomenologi vil først bli redegjort for. Deretter følger en redegjørelse for sosialkonstruktivisme.

3.10.1 Fenomenologi

Edmund Husserl (1962) kan knyttes til fenomenologien. Fenomenologien sett fra Husserl, er hensikten å forstå deltakerne i studiens opplevelser og forståelse av verden knyttet til et bestemt fenomen (Tjora, 2017, s. 27). Vi er i et fenomenologisk perspektiv opptatt av det enkelte individs oppfattelse og forståelse av verdenen de lever i (Christensen, 2015, s. 38). Ifølge Tjora (2017, s. 27) benyttes ofte semistrukturerte intervju for å danne et så godt utgangspunkt som mulig av deltakernes oppfatninger. Fordi vi alle har hver vår subjektive måte å se verden på, eksisterer vi på en måte i hver vår verdenen – *livsverden*. Det var Jürgen Habermas (1987) som introduserte dette begrepet (Christensen, 2015, s. 38). Begrepet *livsverden* viser til et reservoar av ressurser som er et resultat av at vi har ulike subjektive oppfatninger av verden vi lever i. Til tross for at vi opplever verden ulikt, har vi også en fellesforståelse av vår eksistens i verdenen, som utgjør vår livsverden (s. 38).

Jeg var opptatt av unge tegnspråkliges opplevelser av identitet og hvordan den formes Derfor valgte jeg et fenomenologisk perspektiv Jeg benyttet meg av semistrukturerte intervju for å få en innsikt i, og forståelse av hvilke erfaringer deltakerne har gjort seg gjennom livet. Den narrative metoden som er benyttet for å analysere dataene, har til hensikt å være så nære

empirien som mulig. Jeg forsøkte så godt det lot seg gjøre å ivareta deltakernes historier slik de uttrykte det, uten å gjøre store endringer.

3.10.2 Sosialkonstruktivisme

Berger og Luckmann (1966) beskriver at sosialkonstruktivisme er basert på fenomenologi (Tjora, 2017, s. 27). I stedet for å se samfunnet som en objektiv størrelse, mener de at virkeligheten må anses som samfunnsskapt (s. 27). I dette ilegger de en forståelse av å se virkeligheten bestående av ulike sosiale faktorer. Fenomenologi kan forklares med at vi har ulike oppfatninger av ett og samme fenomen (s. 27). Sosialkonstruktivisme kan forstås i fire fellestrekk. For det første retter vi et kritisk blikk til viten som er tatt for gitt (Christensen, 2015, s. 47). For det andre vil sosiale forhold forbli foranderlige (s. 48). Det tredje og det fjerde fellestrekket innebærer et samspill mellom viten, sosiale handlinger og sosiale prosesser (s. 48-49). I et sosialkonstruktivistisk perspektiv forstås ikke viten som noe som eksisterer uten et rotfeste. Her forstås viten i samspill og samhandling med noe annet. I et sosialkonstruktivistisk perspektiv må vi relatere det vi erkjenner til et begrep (s. 50). Fortellingene til studiens deltakere konstrueres av hvordan lever sine liv, og opplevelser av å være unge tegnspråklige.

4 Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for hvordan studien er gjennomført, hvilken data som er samlet inn og hvordan de er analyserte.. Kapitlet starter med å begrunne for valg av design. Deretter redegjøres det for studiens utvalg, samt kriterier for utvalget. Deretter skal jeg redegjøre for datainnsamlingsmetoden. Jeg vil også presentere hvordan jeg har gått frem i analysearbeidet. Avslutningsvis i dette metodekapitlet skal jeg ta for meg forskningsetikk, studiens styrker og begrensninger.

4.1 Begrunnelse for kvalitativt design

Jeg har valgt en kvalitativ-induktiv design, hvor hensikten ikke er å lage statistisk representasjon, men innsikt og dybde. Kvalitativ forskning kan ses på som nærhet til forskningsobjekter, forståelse av dem, og at datainnsamlingen i forskningen blir innsamlet i form av tekstformat (Tjora, 2017, s. 24). I min studie ønsket jeg å undersøke deltakernes meninger, holdninger og erfaringer rundt deres identitet, knyttet til det å være ung tegnspråklig. Jeg fant det derfor hensiktsmessig å gjøre en narrativ tilnærming. I kvalitative studier består data i hovedsak av det deltakere sier eller gjør. Dataene i denne oppgaven, som også er et særpreg i kvalitative studier, bestod av ansikt-til ansikt relasjon mellom meg og deltakerne. Det eksisterer ulike former for slike relasjonelle tilnærminger i kvalitativ metode, og jeg har valgt å benytte meg av semistrukturerte intervju (dybdeintervju). Hensikten med et semistrukturerte intervju er at i vi ønsker å se verden fra deltakernes perspektiv (Tjora 2017, s. 114). Derfor vil jeg hevde at bruk av en kvalitativ forskningsmetode er den best egnede metoden til formålet med denne studien. Tegnspråk er et visuelt språk. Tegnspråk har ikke eget skriftspråk, og dette er også en begrunnelse for at jeg har valgt kvalitativ metode – at deltakerne skal kunne benytte sitt eget språk i deltakelsen.

4.2 Narrativ tilnærming i kvalitativ metode

Jeg har valgt en narrativ tilnærming, med bakgrunn i studiens hensikt; å få et innblikk i erfaringene til studiens deltakere. Den narrative tilnærmingen vil komme til uttrykk i beskrivelsen av hvordan jeg gikk frem i utføringen av analysearbeidet og i studiens hovedfunn.

Narrativ tilnærming innebærer innsamling og analysering av muntlige fortellinger (Johansson, 2005, s. 21). Disse fortellingene blir ansett som ulike narrativer om tidligere hendelser med felles egenskaper (Riessman, 1993, s. 17). Hensikten med den narrative tilnærmingen er å

undersøke hvordan hendelser og handlinger gir mening for studiens deltakere, og hvordan deres opplevelser blir ordnet. (s. 2). Ifølge Riessman (1993, s. 4) lager vi mening av opplevelsene våre ved å presentere dem i en narrativ form. Det må en komplett tolkningsprosess til for å finne disse fortellingene i en samtale mellom forker og deltaker (s. 18).

Narrativ tilnærming blir ikke bare sett på som fortolkende, men også som refleksivt (Johansson, 2005, s. 28). At narrativ tilnærming blir sett på som refleksivt, innebærer at forskeren må se systematisk på relasjonen mellom kunnskapen som produseres, og hvordan denne kunnskapen oppstår. Dette innebærer hvordan forskeren skriver om og omtaler en opplevd sosial virkelighet (Johansson, 2005, s. 28). Ut fra et fenomenologisk ståsted vil den narrative sannheten bestå av de ulike fortellingene som utgjør virkeligheten til studiens deltakere (Riessman, 1993, s. 22). Studiens hovedfunn vil dermed bestå av ulike fortellinger – narrativer - som ansees å ha betydning for individene som har deltatt i studien. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 74) blir fortellinger sett på som en effektiv måte å formidle mening fra vår sosiale virkelighet. Fortellingene kan enten oppstå spontant i løpet av en samtale, eller bli konstruert av intervjupersonen (s. 165).

Bruner (1986) skiller mellom en subjektiv opplevelse, en «objektiv» virkelighet og hvordan slike erfaringer kommer til uttrykk i en narrativ form (Johansson, 2005, s. 224). Hensikten med dette skille, er å klargjøre ulike aspekter i narrativ tilnærming (s. 224). Livet som «objektiv» virkelighet, handler ifølge Bruner (1986) om hva som hos en person skjer fysisk. Unge tegnspråklige jeg har snakket med forteller eksempelvis om det å reise for å møte andre tegnspråklige. Dette kommer jeg tilbake til i presentasjonen av hovedfunnene, samt diskusjonskapittelet. Videre sier Bruner (1986) at den subjektive opplevelsen innebærer erfaringene vi gjør i løpet av et liv, og tolkningene av slike hendelser; som for eksempel tanker. Deltakerne i studien forteller om positive opplevelser knyttet til sine reiser for å møte andre unge tegnspråklige. Livet fortalt i narrativ form består ifølge Bruner (1986) av kulturelle fortellerkonvensjoner, som eksisterer i det samfunnet som studeres (s. 224). I tillegg hevder Johansson (2005, s. 225) at et fjerde nivå kan inkluderes; nemlig den tekst som blir skapt av tekstforfatteren, gjennom å gjøre samtaler om til tekst. Jeg skal senere i dette kapittelet redegjøre for hvordan samtalene med deltakerne, er gjort om til tekst.

4.3 Utvalg

Her presenteres utvalget i denne studien. Jeg starter først med å snakke om at utvalget er strategisk valgt. Deretter skal jeg ta for meg studiens opprinnelige plan. Til sist i denne sekvensen, kommer det en presentasjon av studiens nøkkeldeltakere.

4.3.1 Strategisk utvalg

Tjora (2017, s. 130) hevder at til et intervju i kvalitative metoder, skal deltakerne være representative for det det overordnede temaet samtalen dreier seg om. Dette kalles strategiske eller teoretiske utvalg. Studiens deltakere hadde ulike kjennetegn. Ett inklusjonskriterium i denne studien, var å inkludere personer som er tegnspråklige. Dette vil jeg hevde er vesentlig for min studies problemstilling. Denne studien ønsket også å undersøke forhold blant unge tegnspråklige. En annen strategi jeg brukte, var derfor å rekruttere unge tegnspråklige til denne studien. Jeg så det derfor som hensiktsmessig å sette en aldersbegrensning for deltakelse.

4.3.2 Studiens opprinnelige plan

Tjora (2017, s. 49) nevner ulike forhold som gjør forskningen uforutsigbar. Videre hevder han at forskning handler nettopp om det å kunne takle slike uforutsette hendelser. Her mener jeg Tjora har et viktig poeng. Jeg opplevde en rekke uforutsette hendelser, i forbindelse med rekruttering av potensielle deltakere. I første omgang var planen å rekruttere tegnspråklige i aldersgruppen 12-25 år. Hensikten var å dekke denne aldersgruppen med personer i ulike aldre, i samsvar med studiens problemstilling. Som et resultat av laber interesse for deltakelse i studien, gjorde jeg noen tiltak og endringer: Aldersgruppen for deltakelse ble hevet til 30 år, nøkkeldeltakere ble inkludert, og informasjonsskrivet ble tilgjengeliggjort på tegnspråk.

4.3.3 Nøkkeldeltakere

Og etter hvert inkludere nøkkeldeltakere i studien var også en strategi jeg benyttet meg av for å best kunne besvare problemstillingen. Nøkkeldeltakere inngikk altså ikke i den opprinnelige planen for rekruttering og deltakelse, men ble på et senere tidspunkt inkludert i studien. En nøkkeldeltaker er en deltaker i studien som innehar mye kunnskap og refleksjoner om forskerens tema (Tjora, 2017, s. 262). Nøkkeldeltakerne i min studie hadde ulike kjennetegn: Disse personene jobbet tett med unge tegnspråklige, og hadde tilegnet seg kunnskap dem gjennom flere års arbeidserfaring. Et annet kjennetegn for studiens nøkkeldeltakere, var at de selv er tegnspråklige. Et tredje kjennetegn, var at de skulle være på omtrentlig samme alder som den eldste aldersgruppen i studien. Hensikten min var at spriket i alder mellom deltakerne og nøkkeldeltakerne ikke skulle være for stort. Begrunnelsen for dette ligger i at jeg ønsket at

nøkkeldeltakerne også skulle være unge, eller i det minste ikke stort eldre enn tjue år fra de yngste deltakerne. Min bekymring rundt å snakke med middelaldrende tegnspråklige, springer ut fra det faktum at å være ung tegnspråklig for tjue år siden, ikke kan sammenlignes med å være ung tegnspråklig i dag. Dette dreier seg om at dagens generasjon av unge besitter andre erfaringer og opplevelser enn unge tegnspråklige opplevde tidligere.

4.4 Kriterier for utvalget

I denne studien inngår bestemte kriterier for å tilhøre utvalget. Utvalget er basert på så vel inklusjon som eksklusjonskriterier. Disse kriteriene har jeg valgt ut med bakgrunn i studiens problemstilling, og vurdering av hvilke deltakere som kunne gi best informasjon. Enkelte av kriteriene er også valgt av praktiske hensyn.

4.4.1 Inklusjonskriterier

For å kunne delta i studien stilte jeg noen krav til deltakelse. Deltakerne måtte enten selv være unge, eller at de hadde nært kjennskap til de unge tegnspråklige. Aldersgruppen var fra 12 til 30 år. Samt 20 til 35 år for nøkkeldeltakerne. Jeg inkluderte også tegnspråklige fra hele landet. Hensikten var at studien skulle være forholdsvis heterogen. For studiens troverdighet ønsket jeg å inkludere tegnspråklige, altså at deltakerne enten var døve eller hadde en hørselsnedsettelse, og brukte tegnspråk. Et annet inklusjonskriterium handler om at deltakerne i studien måtte minst ha oppholdt seg i Norge i fem år. Begrunnelsen for dette ligger i at tema som omhandler identitet for en person som ikke har bodd i landet i mindre enn fem år, kan slik jeg oppfatter det, ha utfordringer med å finne seg til rette i den norske tegnspråkkulturen i et så tidlig stadium.

4.4.2 Eksklusjonskriterier

Ett eksklusjonskriterium var å ekskludere personer som har blitt døve i senere alder, såkalt døvblitte. Personer som var yngre enn 12 år, og eldre enn 30 for det opprinnelige utvalget, ble også ekskludert. Begrunnelsen for dette er at det er strenge regler og retningslinjer for deltakelse i studier for barn under 12 år. Personer over 30 år anses i denne sammenheng som voksne. Jeg ekskluderte nøkkeldeltakere som var under 20 år. Den øvre aldersgrensen på 35 år ble satt av den hensikt at det ikke skulle oppstå et stort gap i aldersforskjellen mellom deltakerne. Et eksklusjonskriterium som i denne studien kan virke selvforklarende, var å ekskludere personer som ikke var unge tegnspråklige.

4.5 Datainnsamlingsmetode

Dataene for denne kvalitative studien er intervjudata. Nedenfor skal jeg først presentere den typen intervju jeg har brukt. Deretter skal jeg forklare hvordan jeg har gått frem for å rekruttere deltakere fra utvalget. Det blir også gjort rede for bruk av lyd- og videopptak. I siste del av denne sekvensen, blir det forklart hvordan samtalene har blitt til tekst.

4.5.1 Semistrukturerte intervju

Ifølge Ryen (2002, s. 61) kan vi snakke om ulike metodespråk. Samfunnsvitenskapens språk har som hensikt å danne grunnlaget for hvilket perspektiv samfunnsvitenskapelige forskere ser verden fra. I et metodespråk finnes det ulike virkelighetsbilder. Etnometodologi fokuserer på hvordan-spørsmål, altså på deltakernes opplevelser av deres virkelighet, og hvordan verden er konstruert for dem (s. 64). Kvale og Brinkmann (2009, s. 21) hevder at et forskningsintervju har til hensikt å se verden gjennom brillene til deltakerne. Samtalen fremstår som en hverdagslig samtale, samtidig som samtalen også er profesjonell (s. 22). Som tidligere nevnt, har jeg i denne studien gjennomført én-til-én-samtaler mellom meg og studiens deltakere, ved hjelp av semistrukturerte intervju. Tjora (2017, s. 114) peker på, som jeg tidligere var inne på, at den metodologiske tilnærmingen til det semistrukturerte intervjuet tar utgangspunkt i et fenomenologisk ståsted, hvor deltakernes opplevelser og påfølgende refleksjon, er det forskeren ønsker å forstå. Denne typen samtale kjennetegnes ifølge Tjora (2017, s. 113) av at de består av åpne spørsmål, som gir deltakerne muligheten til å snakke fritt. Spørreordene jeg brukte i mine samtaler, lød gjerne «*Kan du forsøke å beskrive hvordan du opplever ...?*». Ved bruk av slike spørreord var meningen å sette i gang en resonering som omhandlet deltakernes liv som jeg ønsket å få et innblikk i. Ofte fikk jeg reflekterte og lange utgreiinger, men noen ganger trengtes det oppfølgingsspørsmål for å få mer utfyllende refleksjoner, til fordel for etterarbeidet med analysen.

Tjora (2017, s. 114) trekker frem at semistrukturerte intervju inneholder noen forhåndsbestemte temaer som samtalene dreier seg om. De fire forhåndsbestemte temaene i samtalene angitt i intervjuguiden, var like i alle samtalene. Disse var: *oppvekst og familie, skole og hverdagsliv, fritid, og identitet*. Et annet vesentlig kjennetegn for semistrukturerte intervju, er at de ikke har en fast struktur, og dermed ikke inneholder fastlåste spørsmål (Ryen, 2002, s. 99). Jeg hadde laget meg noen kulepunkter med spørsmål innenfor hvert av temaene, men disse ble tilpasset hver samtale. Underveis i en samtale dukket det noen ganger opp andre spørsmål enn de som stod i intervjuguiden. Ved gjennomføring av semistrukturerte intervju står vi fritt til å gjøre

endringer og tilpasninger i intervjuguiden underveis. Den er bare ment som en støtte for selve samtalen (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 143).

Semistrukturerte intervju er asymmetrisk. Kvale og Brinkmann (2009, s. 52) beskriver ulike asymmetriske maktforhold i det kvalitative intervjuet. De hevder at det oppstår en asymmetrisk maktrelasjon. Som intervjuer tar vi styringen for intervjuet, og må foreta en rekke valg. Det er deltakerne som forteller sine fortellinger og opplevelser, og dermed bærer intervjuet preg av en envegsdialog. Semistrukturerte intervju kan i noen tilfeller også ses på som manipulerende (s. 52). Et manipulert semistrukturert intervju slik jeg tolker det, dreier seg om at deltakerne tenker de skal svare slik intervjueren ønsker at vedkommende skal svare, selv om dette ikke nødvendigvis er hensikten fra intervjuerens side. Det er jeg som intervjuer som fortolker hva deltakerne sier, og ikke deltakerne selv (s. 53).

4.5.2 Rekruttering

Studiens deltakere bestod av ett utvalg. Utvalget bestod av unge tegnspråklige, samt nøkkeldeltakere. For å komme i kontakt med potensielle deltakere, var fokuset på å kontakte ungdomsskoler og videregående skoler. Innbydelser ble også i første omgang sendt pr. e-post til medlemmer i ulike interesseorganisasjoner for unge tegnspråklige. Sosiale media ble i tillegg flittig benyttet, hvor jeg forespurte etter deltakere i ulike Facebook-grupper, i tillegg til andre interesseorganisasjoner hvor unge tegnspråklige er i fokus. Jeg sendte også melding til nesten samtlige institutter ved et universitet om forespørsel om at jeg selv kunne legge ut informasjonen om studien.

Jeg fikk lite respons fra de ulike institusjonene jeg kontaktet på e-post, og de ble derfor alle etter hvert oppringt. Det ble som et resultat av dette fortsatt lite respons på deltakelse. Jeg benyttet meg derfor av *snøballmetoden*. Snøballmetoden innebærer at vi i første omgang sitter med et lite utvalg, for deretter et stadig voksende utvalg som et resultat av at forskeren får tips om mulige deltakere til studien (Tjora, 2017, s. 135). Jeg fikk etter hvert tips om at det kunne være lurt at jeg kontaktet de fylkeskommunale videregående skolene. Av praktiske hensyn begrenset jeg meg til å kontakte de fylkeskommunale videregående skolene i en norsk by. Etter hvert som tiden gikk med fortsatt få deltakere, utvidet jeg mitt søk med tanke på geografisk spredning. E-post med invitasjon til deltakelse i studien, ble sendt til videregående skoler rundt om i landet, som er knutepunktskoler for tegnspråklige elever. Jeg fikk flere tips om andre skoler jeg kunne kontakte, og de ble også kontaktet. Etter hvert som den tegnspråklige versjonen av informasjonsskrivet var på plass, kunne jeg på nytt publisere i de samme interessegruppene

på sosiale media, med tegnspråkversjonen av informasjonsskrivet som vedlegg. Jeg fikk også konkrete tips om noen personer som kunne være potensielle nøkkeldeltakere. Jeg kontaktet disse på e-post, med invitasjon til å delta i studien.

Rekrutteringen av deltakerne har vært en krevende prosess. Det er flere forhold som må tas hensyn til i en refleksjon rundt denne krevende prosessen. Ett forhold handler om at jeg selv ikke er døv eller tegnspråklig. Jeg kommer fra en annen språkkultur enn det studiens deltakere gjør. Et annet forhold dreier seg om at informasjon om studien ikke ble tilgjengeliggjort på tegnspråk fra starten. Et tredje forhold er at det fra ulike hold ble fortalt meg at mange tegnspråklige ofte får spørsmål om å delta i studier, og at de derfor kan «gå litt lei» forespørslers av lignende art som min. Imidlertid snakket jeg med noen av deltakerne angående denne påstanden. De kunne verken bekrefte eller avkrefte hvorvidt denne påstanden stemte.

4.5.3 Gjennomføring

Iblant gjennomførte jeg samtaler digitalt (på grunn av Covid-19) og iblant ble de gjennomført fysisk, ansikt-til-ansikt. Vanligvis stiller tolkene fysisk på slike tolkeoppdrag, men i denne spesielle tiden hadde de en policy på at de alltid skulle være digitale. Det betød at i forkant av samtlige samtaler sendte jeg tolkene en invitasjon på e-post, med en lenke til Microsoft teams hvor de digitale samtaler fant sted. Det vil i praksis si at i de fysiske samtaler var min PC oppkoblet med teams hvor det var to tolker, samtidig som jeg satt i samme rom som deltakeren. Det var en liten utfordring i forbindelse med å alltid ta hensyn til at tolkene skulle være digitale. Utfordringen dreide seg om å invitere de aktuelle tolkene til samtalen med deltakerne. En annen utfordring som gjerne oppstod i løpet av samtaler, var at det kunne være utfordrende både for tolkene, og deltakerne, til enhver tid å se hverandre tydelig nok. Dette løste seg forholdsvis greit.

Videokameraet som ble brukt i forbindelse med Microsoft Teams ble under samtaler rettet mot deltakerne, slik at tolkene kunne se de, og omvendt. Stemmeopptakeren var plassert på bordet mellom meg og deltaker. Når videoopptaket ble startet i de digitale samtaler, fikk deltakerne beskjed fra meg at jeg startet opptak. De fikk også en melding på sine dataskjermer om at det ble gjort et videoopptak. I forkant av de digitale samtaler fikk både deltakerne og tolkene invitasjon og lenke til Microsoft Teams. Det krevdes lite logistikk for å gjennomføre disse samtaler, og jeg kunne gjøre opptak direkte på den digitale plattformen. Samtidig etter å ha gjennomgått alle samtaler under transkriberingsarbeidet, viste det seg at det ofte var dårligere lyd kvalitet enn under selve innspillingen.

Lengden på samtalene varierte. Den korteste samtalen varte i 54 minutter, mens den lengste varte i 1 time og 55 minutter. Den første samtalen hadde jeg i januar 2021, og den siste i juni samme år. Utvalget bestod av totalt fem deltakere og nøkkeldeltakere. De var i alderen 13-35 år. Av hensyn til at det norske tegnspråkmiljøet er lite, har jeg valgt å anonymisere kjønn. Noen av deltakerne var skoleelever og studenter, mens andre var i arbeid. I noen av samtalene var tolkene mer aktive enn i andre. I enkelte samtaler ble tolkene brukt som støtte til kommunikasjon, mens tolkene i andre samtaler var helt nødvendig for at kommunikasjonen mellom meg og deltakerne kunne fungere optimalt.

4.5.4. Bruk av lyd- og videoopptak

I denne studien ble både lyd- og videoopptak benyttet i hver samtale. Før opptakene blir slettet, har forskeren tilgang til sensitive opplysninger. Det ble med bakgrunn i dette, samt tilgang til andre personopplysninger, nødvendig å melde studien til Norsk senter for forskningsdata (NSD, u.å.). Både Tjora (2017, s. 166) og Kvale og Brinkmann (2009, s. 187) peker på at bruk av lydopptak kan være fordelaktig i en samtale som semistrukturerte intervju, fordi det da blir enklere å konsentrere seg om samtalen med deltakeren. I de fysiske samtalene ble det benyttet en ekstern lydopptaker som ble plassert midt på bordet. I de digitale samtalene ble den eksterne lydopptakeren plassert så nære PC-en som mulig. I informasjonsskrivet informerte jeg deltakerne om bruk av lydopptakeren, samt at før selve samtalen startet ble det gjort oppmerksom på at lydopptak kom til å bli benyttet. Jeg opplevde ingen utfordringer eller motsigelser i forbindelse med bruk av lydopptak i samtalene. Bruk av lydopptak var primært benyttet for å fange opp både min og tolkenes stemme.

Tegnspråk er som tidligere nevnt et visuelt språk, og det lar seg derfor ikke fanges opp på lyd. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 188) kan videoopptak være godt egnet i en analyse av menneskelig samhandling. Jeg søkte NSD om at jeg også kunne gjøre videoopptak i samtalene. Begrunnelsen for dette handler om at tegnspråklige bruker mimikk og gestikulasjoner som en viktig del av kommunikasjonen. Jeg er selv ikke flytende i tegnspråk, men har likevel noe tegnspråkferdigheter. Det er ikke sikkert at tolken uttrykte nøyaktig det samme som deltakerne ga uttrykk for, og derfor anså jeg bruk av videoopptak som en trygghet i at jeg kunne få med meg viktige detaljer. Et eksempel på slike detaljer kan være nikk og latter. Når det er sagt, er det ikke gitt at tolkene vektla nikk og latter i like stor grad som det deltakerne uttrykte. På samme måte som for lydopptaket ble det også informert om bruk av videoopptak både i informasjonsskrivet og før samtalene. Alle deltakerne samtykket til at jeg også kunne gjøre et videoopptak av samtalen. Jeg opplevde ikke at de syntes videokamera var plagsomt eller var i

veien. I de digitale samtalene gjorde jeg både et video- og lydopptak samtidig, i Microsoft Teams. Det ble benyttet to lydopptakere i alle samtalene (både lyd fra videokamera og lyd fra stemmeopptakeren), noe som jeg opplevde som en sikkerhet i fall noe uforutsett skulle skje med det ene eller det andre. Jeg opplevde klart best lyd kvalitet fra lydopptakeren, og den ble derfor ofte brukt i arbeidet med den transkriberte teksten, parallelt med videoopptakene.

4.5.5 Fra samtale til tekst

En transkripsjon er en utskrevet oversettelse av data (rådata) – fra talespråk til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 187). Tjora (2017, s. 173-174) hevder at transkribering av dataene må være så detaljert som mulig. Selv om jeg kunne gjøre rikelig detaljerte transkripsjoner av videoopptakene supplert av lydopptakene, valgte jeg likevel å transkribere samtalene så tidlig som mulig etter de ble gjennomført. Hensikten med å transkribere er ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 188) at samtalene skal bli bedre egnet for analyse, ved at når de er transkriberte, får de en struktur. Som jeg har snakket om tidligere er tegnspråk et visuelt språk, og det er derfor vesentlig å notere ned nikk, risting på hodet og gestikuleringer. Det er selvsagt også av betydning å notere seg lengde på pauser, latter, og mulige forstyrrende momenter underveis i samtalen, fordi det kan påvirke hva deltakerne sier og gjør, som igjen kan påvirke min analyse. I transkriberingsarbeidet opplevde jeg noen ganger at deltakerne sa noe som tolkene feiloppfattet. Derfor så jeg av og til litt bort fra hva som ble tolket, og stolte i stede på mine egne tegnspråkferdigheter.

Transkriberingen ble gjort på bokmål, da det har lite for seg å transkribere dialekten til tolkene. I tillegg ble det transkribert på bokmål for å sikre anonymitet. Det er imidlertid ikke alt som kan transkriberes. Kvale og Brinkmann (2009, s. 187) slår fast at det i en intervjusamtale ikke lar seg gjøre å transkribere intonasjon, åndedrett og stemmeleie, og at dette medfører at transkripsjonen blir en svekket gjengivelse av samtalen. Jeg vil derfor poengtere at funnene i denne oppgaven springer ut fra en analyse av de transkriberte samtalene. Oppgaven må derfor leses i lys av dette.

Det oppstår ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 192) både reliabilitet-, validitet- og etiske spørsmål i forbindelse med transkribering. Transkriberingens reliabilitetssjekk innebærer at to personer transkriberer samme data, hver for seg, for så å sammenligne dataene og telle antall ord som ble brukt i de ulike transkripsjonene. I denne studien var det bare jeg som hadde tilgang til rådataene. Det kan derfor stilles spørsmål ved hvorvidt mine transkriberinger er reliable. Når det gjelder validitetsspørsmål hevder Kvale og Brinkmann (2009, s. 194) at vi ikke kan si hvilke

data som er gyldige eller ikke. Det handler heller om hvilken nytte slike data har for den pågående forskningen.

Når det gjelder transkriberingens etikk handler det om at konfidensialiteten til deltakerne og eventuelt institusjoner, blir ivaretatt dersom betente og følsomme temaer kommer opp i løpet av samtalen (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 195). Konfidensialitet i kvalitativ forskning innebærer at data som er innsamlet, ikke blir avslørt (Tjora, 2017, s. 90). Jeg startet allerede med anonymiseringen av studiens deltakere i transkripsjonen, fordi tegnspråkmiljøet i Norge er et lite miljø. Dessuten kan tematikk rundt identitet oppleves som vanskelig for den enkelte. Det er heller ikke i denne gjennomgangen opplyst navn på de ulike institusjonene jeg har kontaktet. Dette er gjort med hensyn til konfidensialitet. Tjora (2017, s. 175) trekker frem anonymisering som ett aspekt av samtalens etiske sider.

4.6 Analyse – næranalyse

Metodelitteraturen på feltet angir ulike måter å gjennomføre den narrative analysen på (Riessman, 1993; Johannsson, 2005). Jeg har brukt en kombinasjon av disse metodene, i utførelse av analysen. Ifølge Kvale (1997, s. 118) består en analyse av at den transkriberte teksten oppdeles i biter. Etter jeg hadde ferdigskrevet alle transkripsjonene og gikk gjennom hver og én en gang til for å sikre meg at de stemte overens med opptakene, startet neste analysesteg. Jeg gjorde en utskrift av alle transkripsjonene, samt notatene jeg hadde skrevet umiddelbart etter samtalene. Jeg systematiserte de deretter i fem plastlommer i en fysisk mappe. Jeg ønsket å unngå at de skulle blande seg sammen. Derfor organiserte jeg dem på denne måten. Dette gjorde det også enkelt for meg å eksempelvis organisere tankekart som ble laget sammen med den tilhørende transkripsjonen. Hensikten med å lage tankekart, var å få et innblikk i hva den enkelte samtale faktisk handlet om, og hva som ble sagt der som var relevant. Tankekartet fungerte også sammen med transkripsjonene, som et førsteutkast til analysen.

Etter jeg hadde lest alle transkripsjonene og laget et forenklet tankekart over hva den enkelte samtalen handlet om, gikk jeg mer systematisk til verks. Jeg startet å analysere én og én transkripsjon. Jeg tusjmarkerte ulike temaer som jeg etter hvert fant ved å lese transkripsjonene. Jeg skrev en refleksjon umiddelbart etter jeg hadde lest og gjort markeringer av hver samtale. Jeg las så gjennom alle disse refleksjonene for å lettere kunne sammenligne samtalene. Deretter samlet jeg alle markeringene av transkripsjonene i et Word-dokument på PC-en. Jeg inndelte dokumentet i ulike temaer, og i de respektive transkripsjonene. Hensikten her var å få en bedre

oversikt og sammenheng over alle samtaler. Jeg merket også etter hvert at det var fordelaktig med tanke på å organisere samtalen i kronologisk rekkefølge.

Deretter opprettet jeg enda et Word-dokument hvor jeg startet med selve tolkningsarbeidet. Jeg organiserte narrativene som ulike fortellinger. Jeg fant til sammen tre hoved-fortellinger med tilhørende mindre fortellinger. Alle fortellingene hadde ulike temaer. På slutten av hver fortelling oppsummerte jeg i korte trekk kjennetegnene til deltakernes narrativer. Disse kjennetegnene la jeg så inn i et analysekart. Analysekartet var bygd opp på lignende måte som et tankekart, og ble også laget på et Word-dokument. Noen ganger endret jeg litt på setningsoppbyggingen til deltakernes sitater, slik at det ble mer sammenhengene. Jeg passet da på å ikke endre selve meningsinnholdet i sitatene. Oppsummeringen av alle kjennetegnene som ble lagt inn i analysekartet, utgjorde studiens hovedfunn. Studiens hovedfunn presenteres i neste kapittel.

4.7 Forskningsetikk

Ifølge De nasjonale forskningsetiske komitéene for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2018) er det ofte nødvendig å innhente et informert samtykke før datainnsamlingen kan finne sted. Dette gjaldt også for min studie. Informert samtykke innebærer at deltakerne har rettigheter; de har rett på informasjon om studien, samt at de orienteres om at de inngår i forskningen, med hva dette innebærer. De kan også når som helst i studieperioden trekke tilbake sitt informerte samtykke (Ryen, 2002, s. 208; Tjora, 2017, s. 176). Jeg utarbeidet et skriftlig informasjonsskriv etter en mal fra NSD. Etter hvert som studien ble godkjent, ble det skriftlige informasjonsskrivet sendt på e-post til deltakere, institusjoner, og pårørende til deltakere under 16 år. Jeg fikk tilsendt direkte kontaktinformasjon til potensielle deltakere, fra noen institusjoner. Jeg sendte deretter en SMS til dem og spurte om de ønsket å delta. Deretter ba jeg dem om å sende en e-post tilbake til meg hvor de selv, eller pårørende, samtykket til at de hadde lest og var enig i innholdet. De av deltakerne jeg ikke hadde kontaktinformasjon til, kommuniserte jeg med gjennom pårørende. Én deltaker hadde ikke lest informasjonsskrivet på forhånd, men uttrykte likevel et ønske om deltakelse i studien, da vi møttes. Vedkommende var under 16 år, og det var en pårørende som derfor samtykket på deltakernes vegne.

Jeg mottok e-post fra noen av deltakerne om at de ønsket å delta. Jeg ba dem om å samtykke til at de hadde lest og forstått innholdet i informasjonsskrivet. Det var nødvendig for meg å innhente fødsels- og personnummer. Grunnen til dette er at jeg hadde ansvar for å bestille tolk til samtaler. Fødsels- og personnumrene ble slettet fra min e-post umiddelbart etter jeg hadde

lagt inn tolkebestillingene. Tjora (2017, s. 175) trekker frem en vesentlig forskningsetikk i forbindelse med intervju samtaler; et krav om at deltakerne i studien ikke skal komme til skade under gjennomførelsen av samtalene. Dette var jeg selvsagt bevisst på, særlig gjennom spørsmålsformuleringene mine. Jeg informerte også deltakerne om at det var mulig å ta pauser undervegs, eller fortsette samtalen en annen gang, dersom de ønsket det. Det var viktig for meg å vise min respekt overfor studiens deltakere, og at samtalene ble gjennomført i tråd hva de følte seg komfortable med, og at vi når som helst kunne avbryte samtalene.

Umiddelbart etter samtalene med deltakerne, ble lyd- og videofilene overførte og krypterte til min PC. De ble deretter slettet fra videokamera og lydopptakeren, samt slettet fra min PC etter hvert som transkripsjonene ble ferdigskrevet. Dette er i tråd med en etisk forsvarlig måte å håndtere ikke-transkriberte data på (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 195). Som tidligere nevnt, så jeg det som en nødvendighet å anonymisere deltakernes identitet allerede under transkriberingen. Det var også nødvendig å anonymisere hvilke institusjoner jeg kontaktet i rekrutteringsfasen. Iblant ble deler av samtalene ikke transkriberte, fordi vedkommende kunne da ha vært gjenkjennbar. Tjora (2017, s. 177) påpeker viktigheten med anonymisering dersom samtalen dreier seg om et følsomt tema. Jeg anser identitet som et følsomt tema, da identiteten kan oppleves svært individuelt. Dessuten kan tema som skole og oppvekst også virke følsomme for deltakerne. Jeg kunne også ha vært uheldig, at transkripsjonene kom på avveie. Derfor så jeg det som en ekstra sikkerhet og beskyttelse av deltakerne at jeg allerede i tekstproduksjonen av samtalene anonymiserte identifiserbare kjennetegn. Jeg informerte samtlige deltakere om at de på et senere tidspunkt i studien ville få tilgang til deler av samtalene jeg ønsket å inkludere i denne gjennomgangen. Å gi dem en slik tilgang, bidrar til at studiens deltakere skal føle seg trygge på at anonymiseringen er tilstrekkelig (s. 177).

4.8 Styrker og begrensninger med studien

Det vil alltid være både styrker og begrensninger når vi foretar et metodevalg, og her skal jeg gjøre rede for dem.

4.8.1 Studiens styrker

I narrativ tilnærming kommer vi tett på erfaringer og opplevelser som har betydning for menneskers liv (Riessman, 1993, s. 2). Jeg ser dermed narrativ tilnærming som en styrke med denne studien, fordi det i problemstillingen spørres om unge tegnspråkliges opplevelser og erfaringer. Fordelen med narrative studier som denne, er å få frem unges stemme, vektlegge deres fortellinger, og i hvilken sammenheng identiteten fremstår for dem. Gyldighet handler

ifølge Tjora (2017, s. 231) om en logisk sammenheng mellom å besvare spørsmålene i problemstillingen og hvordan studien er utformet, samt dets funn. Om en studie er gyldig innebærer at svarene vi finner i forskningen er svarene på spørsmålene som blir forsøkt stilt (s. 232). Gyldighet handler altså om hvor troverdige tolkningene mine er (Silverman, 2017, s. 384). Jeg utformet en problemstilling innledningsvis i denne oppgaven. Denne problemstillingen er den røde tråden og forsøkt ment å gjennomsyre hele oppgaven. Tjora (2017, s. 234) hevder at en måte å styrke forskningens gyldighet på, handler om å tydeliggjøre forskningens praktisering med henhold til de spørsmålene som blir stilt, og hvordan disse spørsmålene formes til et tema vi ønsker å få innblikk i, samt kunnskap om disse temaene i eksisterende forskning. I dette metodekapittelet har jeg gjort rede for hvordan jeg har gått frem for å kunne besvare problemstillingen. Intervjuguiden bestod av ulike tema som har hensikt å belyse problemstillingen. Oppgaven baserer seg også på annen forskning som har blitt gjort på dette feltet, og det er ifølge Tjora (2017, s. 234) den viktigste kilden til at studien har en høy gyldighet.

Ifølge Tjora (2017, s. 231) kan vi si at pålitelighet handler om en sammenheng som er gjennomgående i hele studien. Forskeren innehar én posisjon, og det er ikke til å komme utenom i kvalitative forskning. En fullstendig nøytralitet i kvalitative studier er ifølge Tjora (2017, s. 235) ikke-eksisterende, og dette påpeker han vi må være innforståtte med. Tjora (2017, s. 235-236) nevner noen forhold forskeren bør reflektere over, og som styrker påliteligheten til studien. For det første peker han på at det bør reflekteres over om forskeren innehar engasjement og spesiell kunnskap. Før jeg startet med denne studien, hadde jeg noe kunnskap fra tidligere studie om tegnspråklige og deres kultur og identitet. Men med en iboende nysgjerrighet ønsket jeg mer kunnskap om og innsikt i unge tegnspråklige og identitet. For det andre hevder forfatteren at det også er viktig å reflektere over om vi har noe til felles med deltakerne. Som jeg har snakket om tidligere, kommer jeg og deltakerne fra to forskjellige språkkulturer. Likevel har vi til felles at vi alle har gjennomgått eller gjennomgår ungdomsårene og vi må finne vår egen vei i livet. Til felles har vi også at vi har kjennskap til tegnspråk, og at vi har et innblikk i tegnspråkliges posisjon i samfunnet. Når det gjelder relasjonen mellom meg og deltakerne, kjente jeg ikke noen av dem på forhånd. I forkant av hver samtale så jeg frem til å høre deltakernes fortellinger. For det tredje handler det om en refleksjon rundt hvordan disse forholdene er påvirkelige, henholdsvis gjennom datainnsamlingen, den påfølgende analysen, resultat og ute i feltet. Arbeidet med analysen kan ha påvirket av mitt kjennskap til tegnspråket, og av min forforståelse. Hvilke data jeg har samlet inn og hvordan dette er gjennomført, er nok

påvirket av min iboende interesse for dette temaet. Spørsmålene som jeg stilte, ble utvalgt med bakgrunn i denne interessen. Oppgavens hovedfunn baseres på hvilke sitater (direkte og indirekte) jeg har valgt ut, og som jeg anser som relevant for problemstillingen.

Tjora (2017, s. 237) hevder at påliteligheten kan styrkes ved hjelp av at vi redegjør for hvordan vi velger ut intervjusitater. Et refleksjonsspørsmål vi da kan stille oss, handler om hvordan disse sitatene er representativt for deltakeren. Forhold som hvilken relasjon mellom forsker og deltaker, og hvordan deltakeren har blitt valgt ut, kan spille en faktor for påliteligheten (s. 237). Jeg har vært nøyaktig under utvelgelsen av hvilke deltakere som passet til denne studien. Jeg søkte ikke etter deltakere i mitt eget nettverk.

4.8.2 Studiens begrensninger

Ifølge Tjora (2017, s. 253) handler forskning om å skape troverdige resultater. For å belyse oppgavens troverdighet, ser jeg det derfor som hensiktsmessig å redegjøre for studiens begrensninger. Denne studien er ikke helt uten begrensninger. Én begrensning jeg ønsker å trekke frem, er at som en konsekvens av Covid-19 (koronapandemien) måtte noen av samtalen foregå digitalt. Til tross for dagens teknologi var det ikke helt uproblematisk å gjennomføre samtalen på denne måten. Det som også gjorde det utfordrende, var at i de fysiske samtalen ble tolkingen gjennomført digitalt – såkalt skjermtolkning. Noen tolker løste det ved å tolke fra én og samme skjerm, mens andre tolket fra hver sine skjermer. I noen av samtalen var lyd kvaliteten bedre enn i andre. En ulempe ved å snakke sammen digitalt, er at vi lett kan snakke i munnen på hverandre. Jeg ser ut fra dataene at det var vanskelig å få med seg alt som ble sagt. Bruk av tolk har dessuten ført til at jeg ikke kom tett nok på, ikke kommunisert direkte med deltakerne, men via tolkene. Bruk av tolk fører dessuten til at det jeg og deltakerne sier, går gjennom et mellomledd før budskapet til slutt blir gitt til mottakeren. Som jeg allerede har vært inne på, kan dette føre til at budskapet feiltolkes. Budskapet kan også ha blitt endret fra det opprinnelige budskapet som først ble gitt. Dette kan ha påvirket studiens resultat.

Iblant måtte jeg repetere spørsmålene, fordi tolkene oppfattet feil. Å bruke tolk i seg selv opplevde jeg ikke som veldig problematisk. I noen av samtalen oppstod det likevel hyppige avbrytelser, på grunn av at tolkene feiloppfattet, eller ikke oppfattet det som ble sagt. Jeg vil også trekke frem at de transkriberte samtalen primært er skrevet på måten tolkene snakket på. Selv om jeg oppfattet at hovedbudskapet kom klart frem, er det likevel viktig for leseren å ha dette i bakhodet. Bruk av tolk kan ha påvirket analysearbeidet og resultatene i denne studien.

Når det gjelder narrative studier inneholder de også begrensninger. Vi som forskere kan komme litt for nært på deltakerne – bli for nærsynt, og naive. Riessman (1993, s. 15) peker på at fortellingene som produseres i den narrative tilnærmingen, bare delvis utgjør virkeligheten til studiens deltakere. Vi kan derfor få problemer med å inneha den kritiske distansen til erfaringene og opplevelsene til den enkelte deltaker. Fortellingene i narrativ tilnærming er, ifølge Riessman (1993, s. 15), begrensede portretter som vi ikke har direkte tilgang til. Derfor kan vi gjennom dataene få lite informasjon om eventuelle strukturelle endringer. Når det gjelder hvilke personer som representeres, tvinger vår bevissthet oss til å være mer forsiktig, reflekterende og bevisste på hva vi påstår (Riessman, 1993, s. 16).

Det er nødvendig med en refleksjon rundt prosessen med rekrutteringen av deltakerne. Et forhold jeg tar med meg videre, som jeg også lærte av, var at informasjonsskrivet ikke i første omgang var tilgjengelig på tegnspråk. Selv om jeg tidlig i prosessen forsøkte å få oversatt informasjonsskrivet til tegnspråk, lyktes jeg ikke. Det som imidlertid fungerte var å skaffe midler til å få det oversatt av en profesjonell aktør. Vedkommende som oversatte informasjonsskrivet er godt kjent innad i tegnspråkmiljøet. At informasjonsskrivet ble oversatt til tegnspråk såpass seint i rekrutteringsperioden, kan ha påvirket rekrutteringen av deltakere til studien. Videre kan dette ha ført til at studiens resultat har blitt påvirket av de nevnte rekrutteringsutfordringene. Et annet forhold som dreier seg om rekruttering av deltakere til studien, og noe som i skrivende stund ikke kan unngås å ta med her, er koronapandemien som på ulike måter har påvirket min studie. Jeg har ikke hatt muligheten til å kunne reise rundt å snakke om studien, samtidig som jeg heller ikke har kunnet reist for å gjennomføre de fysiske samtalene med deltakerne

Tegnspråkmiljøet utgjør som sagt et relativt lite miljø i Norge. Jeg har derfor sett det nødvendig med full anonymisering av alle deltakerne. Det vil med andre ord si at jeg har anonymisert kjønn, og andre identifiserbare kjennetegn. Begrunnelsen for anonymiseringen av kjønn, innebærer at hvilket kjønn deltakerne har, ikke er relevant for problemstillingen. Etter en helhetsvurdering har jeg derfor valgt denne formen for anonymisering. Når det er sagt fremgår det heller ikke i de direkte sitatene hvem som sier hva. Etter å ha sitert deltakerne, kunne jeg eksempelvis ha lagt til «CI-bruker», eller «elev». Det kan være av betydning for oppgavens kvalitet at jeg har utelatt denne formen for opplysning i presentasjon av hovedfunn (Tjora, 2017, s. 249). Fordi tegnspråkmiljøet utgjør en liten andel av den norske befolkning, kan det være fare for at full anonymisering likevel ikke er tilstrekkelig.

Det kan være hensynsfullt å snakke om nøkkeldeltakernes påvirkning. Studiens resultat og diskusjon kan ha blitt påvirket av valgt av nøkkeldeltakerne. Selv om min intensjon var å rekruttere nøkkeldeltakere i en så nær aldersgruppe til de eldste deltakerne av studien, frem til midten av trettiårene, kan dette ha vært en utfordring. Denne utfordringen kan dreie seg om et gap mellom nøkkeldeltakerne opplevelser og erfaringer, sammenlignet med deltakernes. Dette kan ha påvirket denne studiens resultat. Når det er sagt, opplevde jeg inkluderingen av nøkkeldeltakerne som utfordrende. Analysen viser at det nøkkeldeltakerne sier, samsvarer med deltakernes opplevelser.

4.9 Generaliserbarhet

Spørsmål knyttet til overførbarhet dreier seg hovedsakelig om resultatene lar seg overføres i andre situasjoner, og til andre deltakere enn de som var med i studien (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 264). Tjora (2017, s. 238) er kritisk til at vi bruker begrepet *overførbarhet*. Han foreslår i stedet å bruke begreper som *generalisering* og *generaliserbarhet*. Videre argumenterer han for hvorfor disse begrepene er mer egnet: For det første er de, ifølge forfatteren, godt etablerte begreper i kvalitativ forskning. For det andre forstår han begrepet *overførbarhet* som innsnevrende, fordi det eksisterer ulike måter å generalisere på (s. 238). Jeg velger derfor å bruke disse begrepene i den videre fremstillingen.

Denne studien er begrenset i tid og sted. Den har ingen forløpsdato. Vi kan ikke si om den er gyldig over tid. Deltakerne i studien bestod ikke, som tidligere beskrevet, av et tilfeldig utvalg, men ble plukket ut på bakgrunn av ulike kjennetegn. Resultatene i denne studien er dermed ikke statistisk generaliserbare (Kvale & Brinkmann, s. 266). Vi kan ikke si hvor mange personer studien er gyldig for, og om den er gyldig for alle unge tegnspråklige. Vi kan heller ikke si noe om unge og identitet på generell basis, fordi dataene ikke sier noe om de er gjeldende for andre unge når det gjelder identitet. Imidlertid vil jeg likevel påpeke at noen av spørsmålene til nøkkeldeltakerne, dreide seg om refleksjoner rundt unge tegnspråkliges tanker knyttet til forskjellige temaer. Jeg vil her poengtere at refleksjonene jeg fikk rundt dette, er nøkkeldeltakernes. Denne studien har ikke representativt utvalg, eller klyngeutvalg. Dette krever en annen type design. Studiens funn kan være generaliserbare, men som det fremkommer her, kreves det da ytterligere studier.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2009, s. 73) er kunnskap kontekstuell. I det ilegger forfatterne at den kunnskap vi får fra eksempelvis én intervjusituasjon, ikke automatisk kan overføres til kunnskap som vi får fra andre intervjusituasjoner. I denne studien har jeg fått konseptuell

kunnskap som altså ikke lar seg automatisk overføre til andre situasjoner i forbindelse med et intervju. Konseptuell kunnskap i denne sammenheng innebærer at vi i fortellende studier kommer veldig nære deltakerne. Selv om samtalene iblant var digitale, kom jeg likevel tett på livene til deltakerne. Det må likevel stilles spørsmål ved hvor nære jeg kom deltakerne ved bruk av tolk i samtalene.

Tjora (2017, s. 246) hevder at konseptuell generalisering stiller noen spørsmål. Slike spørsmål kan være: «Hva handler dette om, dersom vi ser dette fra et generelt perspektiv? Eksisterer det begreper med sentrale trekk som blir oppfanget av studiens funn?» Og «er det noen dimensjoner som brukes til å skissere variasjoner i innholdet?» Her mener jeg Tjora kommer med viktige spørsmål som forskeren kan stille seg. Dersom vi ser dette fra et generelt perspektiv, handler samtalene med deltakerne om deres opplevelser av å være tegnspråklige. For å skissere variasjoner i innholdet, har jeg valgt å fremstille resultatet i form av ulike fortellinger, som ta for seg forskjellige temaer.

Kvalitativ metode er likeverdig med kvantitativ metode. Imidlertid er det to forskjellige fremgangsmåter som brukes i gjennomføringen, og når vi undersøker en problemstilling systematisk. Min intensjon med bruk av kvalitativ metode var å få en innsikt i unge tegnspråkliges hverdagsliv, og å få en forklaring på hvordan de former sin identitet. Tjora (2017, s. 28) hevder at innsikt og forklaring brukes ved kvalitative metoder. Kvantitative metoder derimot, fremhever oversikt og forståelse (s. 28). Begge metodiske tilnærmingene har sine styrker og begrensninger.

5 Studiens hovedfunn

I dette kapitlet skal jeg presentere hovedfunnene i analysen. Funnene vil bli presentert i form av ulike fortellinger (narrativer). Hensikten med å fremstille hovedfunnene som fortellinger er å ta vare på helheten i narrativene jeg har funnet, som svar på problemstillingen. Jeg bruker narrativ og fortelling som synonyme begrep, med samme innholdsmessige betydning. Hensikten med å variere mellom disse to begrepene er en bedre leseropplevelse. I alt har jeg funnet tre hoved-fortellinger, som alle inneholder mindre fortellinger. Noen av narrativene er lengre enn andre. Narrativene består også av nøkkeldeltakernes fortellinger. Disse fortellingene dreier seg om erfaringer i møte med unge tegnspråklige. Jeg skiller mellom biografiske hendelser, og fortellingen som individet har. Hensikten min er ikke å presentere fortellingene som en kronologisk rekkefølge av funn jeg ser på som viktige og mindre viktige, men heller at narrativene er forsøkt presentert i en logisk rekkefølge av erfaringer og opplevelser, med glidende overganger. På slutten av kapitlet skal jeg oppsummere de viktigste hovedfunnene.

5.1 Fortelling I: Å finne seg selv i det tegnspråklige

Å finne seg selv i det tegnspråklige er den første av de tre narrativene som blir presentert her. Denne fortellingen er knyttet til deltakernes personlige identitet.

5.1.1 Inngangen til tegnspråket

Deltakerne hadde ulike innganger til tegnspråket. Noen av fortellingene omhandler å bli født med en hørselsskade, mens andre fortellinger dreier seg om at tegnspråk ble benyttet fra deltakerne var små, på grunn av medfødt døvhets. Felles for alle fortellingene er at deltakerne har blitt opplært i tegnspråk, og tegnspråk blir mer eller mindre benyttet i hverdagen. Noen fortellinger dreier seg om at tegnspråk var det som ble mest brukt i hverdagen mens de var små. Fortellingene illustrerer viktigheten av at familien har lært tegnspråk, og derav en beskrivelse av en god familierelasjon. Det fortelles om en tilfredshet med egen oppvekst, som innebærer at familien har lært tegnspråk.

En fortelling illustrerer:

Tegnspråk var en stor del av min oppvekst som liten, fordi mine foreldre ville at jeg skulle lære meg tegnspråk og at det skulle være mitt første språk. Det er jeg glad for, fordi tegnspråk har gitt meg så mye muligheter og mange venner!

Deltakeren forteller at hen er glad for et ønske om at tegnspråk ble benyttet som primærspråk fra vedkommende var liten. Deltakeren forteller videre at det har gitt hen flere muligheter og mange venner. Fordi tegnspråk har vært primærspråk fra starten av, har det ført til at nye muligheter i tegnspråkmiljøet har åpnet seg. Flere forteller at det i tegnspråkmiljøet har åpnet seg flere muligheter for dem. Dette var ikke et tema vi snakket mye om, men likevel kom det frem i enkelte av fortellingene, og at det hadde betydning for dem.

Fortellinger fremtrer ulikt om inngangen til tegnspråket. De illustrerer også ulik grad av hørselshemming. Noen forteller om en medfødt døvhet, mens andre forteller om en hørselsskade. Felles for alle narrativene er at deltakerne i studien er tegnspråklige, og benytter det i større eller mindre grad i hverdagen. Noen av fortellingene illustrerer tilfredshet fordi tegnspråk i stor grad har blitt brukt som primærkommunikasjon hjemme, fra deltakerne var små. Narrativene handler også om en opplevelse av muligheter og mange venner tegnspråk og tegnspråkmiljøet har gitt. At tegnspråk blir brukt som primærkommunikasjon fra begynnelsen av, gir grunnlag for å utforske tegnspråket og døveidentiteten gjennom oppveksten. Dette skal jeg diskutere senere.

5.1.2 Kjennskap til tegnspråket

Deltakerne forteller at de ble kjent med tegnspråket og tegnspråkmiljøet på forskjellige måter. Noen fortellinger illustrerer inngangen og bekjentskapet fra da deltakerne var elever på døveskolen. Deltakerne knyttet også bekjentskap til tegnspråkmiljøet i barnehagen som var tilknyttet døveskolen de senere startet på, mens atter ikke kom i tegnspråkmiljøet før de gikk på barneskolen. Noen deltakere forteller at de knyttet bekjentskap til tegnspråk og tegnspråkmiljøet gjennom familiene sine.

Fortellingene gjengir at fordi tilbudet på døveskolen ikke var kjent for alle, var det en årsak til at ikke alle unge tegnspråklige i denne studien startet på døveskolen fra de begynte i første klasse, men at de startet på døveskolen på et senere tidspunkt. På døveskolen møtte deltakerne andre tegnspråklige hvor det da kunne utveksles fellesopplevelser knyttet til hverdagslige utfordringer. Fortellingene gjengir en trygghetsfølelse i møte med andre som kan forstå hvordan det er å være ung tegnspråklig i dag.

Deltakerne forteller om møtet med tegnspråkmiljøet, og hvor fint det var for dem å starte på en døveskole og å møte andre tegnspråklige der, som de kunne snakke med. Deltakerne forteller videre at de fikk nære og betydningsfulle relasjoner til andre tegnspråklige medelever på døveskolen, og at de fortsatt i dag har god kontakt med noen av dem. En deltaker forteller om

et vennskap som oppstod på døveskolen, og at de fortsatt i dag omtrent har daglig kontakt med hverandre. Bekjentskapet til og vennskapet med andre medelever på døveskolen er av betydning, fordi tegnspråkmiljøet er relativt lite sammenlignet med det ikke-tegnspråklige miljøet, og at det derfor blir ekstra viktig å ha tegnspråklige venner. Jeg skal senere diskutere betydningen av relasjonene med andre tegnspråklige, i utformingen av unge tegnspråkliges identitet.

Deltakernes fortellinger dreier seg altså om ulike tidspunkt hvor de knyttet bekjentskap til tegnspråket og tegnspråkmiljøet. En fortelling handler om inngang til tegnspråk og et opplevd behov for å omgås mer i tegnspråkmiljøet:

Jeg startet jo i barnehagen [tilknyttet døveskolen] for å lære tegnspråk. [...] Og så [var jeg] på deltidsopphold på døveskolen. [...] Etter hvert så søkte jeg jo på ekstraopphold på døveskolen, og var der i fire uker. To ganger før jul og to ganger etter jul. [...] Jeg hadde behov for mer tegnspråk, og mer å være i det døve miljøet og bruke mer tegnspråk, enn det å lytte og høre hele tiden.

Denne fortellingen kunne også ha handlet om glidende overganger mellom skole og barnehage. Deltakeren forteller at hen hadde behov for mer å være i tegnspråkmiljøet enn det vedkommende allerede fikk av oppholdene på døveskolen, og søkte derfor om å få flere uker med opphold på der, fordi hen da kunne omgås andre tegnspråklige. Det kan se ut til å være betydningsfullt for deltakeren å være oftere sammen med andre tegnspråklige. Deltakeren opplevde å ha et større behov for å oppsøke tegnspråkmiljøet, utover de to faste ukene på døveskolen.

Deltakerens narrativer illustrerer at de opplever en fordel med at foreldrene har lært tegnspråk, som vil si at deltakerne har fått tegnspråkopplæring hjemme. Samtidig fortelles det om at døveskolen har vært en viktig arena – ikke bare når det gjelder tegnspråkopplæring i seg selv, men det å også sosialiseres med andre tegnspråklige ser ut til å være med på å forme unge tegnspråkliges identitet. Mange av deltakerne startet på døveskolen, men de startet der på ulike tidspunkt. Noen startet allerede i barnehagen, mens andre igjen startet der etter de hadde begynt på nærskolen. Disse fortellingene illustrerer starten på bekjentskapet til tegnspråk og tegnspråkmiljøet, og det å finne seg selv i et tegnspråklig miljø.

En fortelling illustrerer deltakerens inngang til tegnspråkmiljøet:

Jeg kom ikke inn i døvemiljøet før i andre klasse, fordi foreldrene mine visste ikke om skolen og sånt før. Og da startet jeg jo der. Da startet jeg smått med litt tegn og det grunnleggende, og så bare fortsatte det sånn. Så det var egentlig først i andre klasse at jeg kom inn i døvemiljøet, og møtte andre folk som hadde samme utfordringer som meg.

Her forteller deltakeren om sitt første møte med tegnspråkmiljøet. Vedkommende startet på døveskolen i andre klasse, og dette var deltakerens inngang til et tegnspråklig miljø. Hen forteller at på døveskolen møtte vedkommende andre personer med samme utfordringer. Senere skal jeg diskutere hvordan deltakernes fortellinger om kjennskapet til tegnspråket former unge tegnspråkliges identitet.

5.1.3 Fritidstilbud for unge tegnspråklige

Fortellingene gjengir at personer som deltar på fritidstilbud skreddersydd for tegnspråklige, i all hovedsak selv er tegnspråklige. Deltakerne forteller om fritidsklubber med ulike aktiviteter. De forteller at det å se en film på kino, og pizzakvelder er populære aktiviteter for unge tegnspråklige. Pizzakvelder fordi det er sosialt, og kinokvelder fordi døveklubbene da ofte får hyggelige grupperabatter. Noen av fortellingene dreier seg imidlertid om at det oppleves som det er få eksisterende fritidstilbud for unge tegnspråklige i dag.

En fortelling underbygger dette:

Det er ikke så mye fritidstilbud for døve i dag. Fra min erfaring på jobb, sier de at de er mest hjemme. [...] Jeg prøver å oppfordre dem til å bli med på vinterleker eller sommerleir. Det er sjeldent at de blir med. [...] Ungdomsgruppen har blitt mindre, og døves kulturdager har ikke blitt noe av, og sommerleir og vinterlekene. [...] Det føles som alt har blitt så lite.

Deltakeren forteller at det i tegnspråkmiljøet både blir arrangert årlige vinterleker og sommerleirer, men at det er vanskelig å få med unge tegnspråklige på dette. Hen forteller også at unge tegnspråkliges hverdag finner sted i sosiale media, og om en opplevelse av at tegnspråkmiljøet har blitt mindre enn før. Når deltakeren forteller om at sommerleirer, vinterleker og døves kulturdager ikke har blitt noe av, refererer vedkommende til nedstengningen av samfunnet på grunn av koronapandemien. Jeg skal senere diskutere hverdagslivet for deltakerne i forbindelse med koronapandemien. Deltakeren forteller også at det er færre og færre unge tegnspråklige som deltaer på døves kulturdager, og at dette også bidrar til at tegnspråkmiljøet oppleves som mindre enn før. Denne fortellingen vitner om at det har vært vanskelige tider også innad i tegnspråkmiljøet. Vi lever i en tid hvor de unge lever sitt

liv i den digitale verden, og dette må også tas hensyn til i en diskusjon knyttet til deltakelse på slike fritidsarrangementer.

Fortellingene gjengir at fritidstilbud for unge tegnspråklige kan oppleves som behagelig for personer som bruker hørselstekniske hjelpemidler, fordi de ikke trenger å bruke hørselen. Deltakerne som benytter seg av slike tilbud, forteller at de bare trenger å bruke tegnspråk for å kommunisere med hverandre. Deltakerne forteller at de da kan slappe av sammen med andre tegnspråklige.

En deltaker forteller om fritidstilbud for unge tegnspråklige:

Det er mest for å ha en plass, en arena for døve og unge, at vi kan møte hverandre, og...
kort pause. For det er ikke så mange andre plasser man kan møtes. Så derfor så har vi [navn på fritidstilbud] så vi kan møtes på og bli kjent med hverandre. Så får vi møtt nye folk, og være sosiale også samtidig som vi får brukt tegnspråk. Da trenger vi ikke bruke CI og høreapparat. Alle som kommer dit, bruker tegnspråk!

Deltakeren forteller om at hen opplever det som frigjørende å møte andre tegnspråklige på fritidstilbud. Vedkommende sier at fritidstilbudet er en arena for å bli kjent med hverandre på, og at alle som kommer dit benytter tegnspråk for å kommunisere med hverandre. Hen forteller også at tegnspråklige ikke har mange andre møteplasser, og at det derfor er en fin arena for å stifte nye bekjentskaper. Denne fortellingen om ett av fritidstilbudene for unge tegnspråklige, illustrerer at unge tegnspråklige møter hverandre, og at ikke alle sitter hjemme i sin digitale verden. Det oppleves som bra for unge tegnspråklige å ha slike fritidstilbud, slik at de ikke utelukkende integreres i det ikke-tegnpråklige miljøet.

En deltaker forteller om hvordan hen opplever betydningen av fritidstilbud for unge tegnspråklige:

Veldig viktig møtested for ungdommene, med å ha slike tilbud, slik at det ikke er bare integrering. Det er integrering hele dagen, ikke sant. Enten så må du ha tolk. Enten så må du sitte og prøve å lytte, ikke sant, og *uklart* hele dagen å se på tolk. Så det å kunne prate fritt på tegnspråk, det er litt deilig på kvelden.

Deltakeren opplever fritidstilbud for unge tegnspråklige som svært betydningsfullt. Vedkommende sier at å møte andre tegnspråklige ikke bare har betydning for å ikke bli integrert hele tiden, men også fordi det kan oppleves som slitsomt å fokusere på tolken en hel dag. Fortellingen gjengir at det oppleves som befriende å kunne snakke på tegnspråk på slike tilbud.

Jeg vil her skissere to forhold. For det første ser koronapandemien ut til å utgjøre en årsak til at det ikke har vært like mange fritidstilbud for tegnspråklige, på tidspunktet da samtalene fant sted. Det kan derfor virke som at unge tegnspråklige i dag opplever større utfordringer med å møte andre tegnspråklige. Samtidig illustrerer fortellingene for det andre at unge tegnspråklige i dag er en del av generasjonen hvor hverdagen ofte foregår digitalt, i ulike sosiale medium. Det kan derfor med utgangspunkt i dette se ut til at det er delte opplevelser og erfaringer når det gjelder fritidstilbud for unge tegnspråklige i dag, og i hvilken grad de blir benyttet av den enkelte. Senere skal jeg diskutere betydningen av fritidstilbud i utformingen av unge tegnspråkliges identitet.

5.2 Fortelling II: Den slitsomme hverdagen

Den slitsomme hverdagen er den andre hoved-fortellingen som vil bli presentert i dette avsnittet. Fortellingen utgjør fem mindre fortellinger.

5.2.1 Ambivalente identiteter – hørende eller døv

Narrativene illustrerer barrierer knyttet til å ha en *normal* ungdomstid. De gjengir opplevelser knyttet til en pendlende identitet, og et ønske om å være *normal*. Fortellingene gjengir et ønske om å være som *alle* andre, og å ikke være annerledes, og skille seg ut. Etter hvert som dette kavet blir et faktum, opplever deltakerne å bli slitne av å være som *alle* andre. Fortellingene som dreier seg om en pendlende identitet, innebærer en opplevelse av at identiteten går frem og tilbake, mellom å være både hørende og døv på forskjellige arenaer.

En deltaker forteller:

Hvis jeg hadde gått i barnehagen [som tilhørte døveskolen], og så startet [på døveskolen] i etterkant, tror jeg ikke jeg hadde gått på en annen skole i tillegg. Da tror jeg kanskje jeg hadde vært litt mer i døvemiljøet, og kanskje jeg hadde vært bedre i tegnspråk også fordi jeg hadde snakket det oftere eller sånne ting. Jeg tror det har påvirket meg ganske mye, men samtidig tror jeg ikke at jeg hadde vært den jeg er nå hvis jeg hadde vært i døvemiljøet fra starten av. Da hadde jeg kanskje ikke vært like god til å prate... eller sånn... vært like god til å prate med andre folk, eller vært like mye innblandet i [det hørende miljøet]

Denne fortellingen handler om at deltakeren har en oppfatning om at hen ikke hadde gått på en annen skole i tillegg til døveskolen, dersom vedkommende hadde startet der tidligere. Deltakeren forteller om en oppvekst blant ikke-tegnspråklige, og om en hverdag hvor

kommunikasjon i all hovedsak foregår på talespråk. Tegnspråk blir derfor ikke mye brukt til daglig, og vedkommende forteller om lite kontakt med tegnspråkmiljøet. Deltakeren forteller at fordi hen startet rett på døveskolen, uten å ha gått i barnehagen tilknyttet skolen først, oppfatter vedkommende at det kan ha hatt stor påvirkning for identitetsutviklingen. Dersom deltakeren hadde vært mye innblandet i tegnspråkmiljøet som liten, hadde det nok påvirket hen, fordi hen da kanskje ikke hadde vært like mye innblandet i det ikke-tegnspråklige miljøet. Det gjøres et poeng ut av det at vedkommende opplevde at hen muligens ikke hadde mestret talespråk, slik hen opplever å gjør nå, dersom hen hadde vært mer i tegnspråkmiljøet og mindre i det ikke-tegnspråklige miljøet. Deltakerens fortelling illustrerer i bunn og grunn en ambivalens med det å skulle løsrive seg mer fra det ikke-tegnspråklige miljøet, til fordel for tegnspråkmiljøet, med en bekymring for å ikke kunne prate *like* godt.

Fortellingene gjengir at bekymringer knyttet til det å skulle løsrive seg mer fra det ikke-tegnspråklige miljøet, kan dreie seg om en usikkerhet knyttet til identitetstilhørighet. For deltakerne som er vant til å bruke tegnspråk hjemme fra de var små, opplever å ha en liten bekymring rundt dette med å løsrive seg mer fra det ikke-tegnspråklige miljøet. Deltakerne snakker om at de ikke ønsker å skille seg ut fra andre unge. Deltakerne som ikke er oppvokst med at tegnspråk er primærspråket hjemme, forteller om ambivalente opplevelser til det å omgås tegnspråkligere oftere og å bruke mer tegnspråk i hverdagen. Det dreier seg for det første om tanker knyttet til at tidligere introduksjon til tegnspråkverdenen hadde bidratt til at tegnspråket hadde blitt mer brukt i hverdagen. For det andre dreier denne ambivalensen seg om tanker knyttet til at talespråkferdighetene muligens ikke hadde vært på samme nivå som det er i dag, samt at en muligens ikke hadde vært like mye i det ikke-tegnspråklige miljøet.

En annen fortelling illustrerer:

Jeg har jo sett noen. De er veldig usikre «hvem er jeg? Er jeg døv? Er jeg hørende? Er jeg tunghørt? Hvor er jeg hen?» Det skaper jo mye usikkerhet, at man blir usikker selv. Det samme gjelder for voksne i dag også. De som har vært integrert hele livet. Det sier jo seg selv at de fikk identiteten sin seint. De sier det selv.

Denne fortellingen dreier seg om en opplevelse av at noen unge tegnspråklige i dag kan føle seg usikre rundt identitetstilhørighet på grunn av påkjenningen av integreringen til det ikke-tegnspråklige miljøet. Deltakerne forteller at for unge tegnspråklige kan det at tegnspråkmiljøet er mindre enn før, oppleves som negativt, som kan innebære at unge tegnspråklige kan slite med både psyken og identitet. Årsakene beskrives som varierende, men det kan handle om at

dersom deltakeren er den eneste tegnspråklige i sitt nettverk og nærmiljø, opplever hen å ikke ha noen å identifisere seg med. Som nevnt over opplever unge tegnspråklige at de kan slite med identitetstilhørighet. Dette kan føre til at de får et negativt syn på seg selv som tegnspråklig, dersom de er oppvokst med mye motstand. Dersom de opplever mye motstand og at andre har et negativt syn på deres døve identitet, gjengir fortellingene at unge tegnspråklige da kan starte å tenke negativt om sin egen identitet, og at de da begynner å trykke seg selv ned. Jeg skal senere diskutere betydningen av ambivalente identiteter når det gjelder unge tegnspråkliges utforming av identitet.

Det oppleves tilsynelatende ikke som utelukkende negativt å være ung tegnspråklig i dagens samfunn. Fortellingene illustrerer at deltakerne har hatt en fin oppvekst. Noen forteller at oppveksten har formet dem, mens andre forteller at tegnspråk i stor grad ble brukt da de var små. Fortellingene handler også om opplevelser knyttet til ungdomstiden. De illustrerer at unge tegnspråklige kan oppleve sin ungdomstid bedre med tanke på at inngangen til det ikke-tegnspråklige miljøet er bedre. Det kan oppleves lettere for unge tegnspråklige å tendere mer mot det ikke-tegnspråklige miljøet. Bedre tilgang til det ikke-tegnspråklige miljøet, kan føre til ambivalente identiteter hos dagens unge tegnspråklige.

5.2.2 Familieliv – nærmiljø

Noen av narrativene dreier seg om å være den eneste tegnspråklige i sin familie, og at det oppleves som vanskelig. Deltakerne forteller om savn etter andre tegnspråklige i nærheten som kan ha en forståelse av hvordan det er å være døv. Deltakerne forteller at det oppleves som dumt å være den eneste tegnspråklige i nærmeste omgangskrets, og at det ofte fører til en følelse av ensomhet. Det kan også dreie seg om utfordringer knyttet til forsamlinger hvor det er mange folk.

En fortelling illustrerer dette:

Det er litt tøft noen ganger [å være den eneste døve], spesielt når det er sånn familiebursdag og sånt. Da kan jeg ofte misforstå hva folk sier, men som oftest når det bare er min nærfamilie og vi er få, så går det ganske fint å forstå dem.

Her forteller deltakeren at det kan av og til oppleves som utfordrende å være den eneste tegnspråklige i familien. Deltakeren forteller at det som oftest går fint i kommunikasjon med sin nærfamilie, dersom det ikke er mange til stede. Kommunikasjon kan for unge tegnspråklige oppleves som vanskelig og utfordrende dersom det er mange til stede. En annen deltaker forteller om en følelse av ekskludering i familieselskaper og større sammenkomster

Deltakeren sier:

Hørselen har jo preget meg ganske mye, i familieselskap og store selskap der vi er en hel familie, eller dersom det er mange folk. Så det var en ting da, da jeg var liten også så syntes jeg det var veldig ekkelt på julaften og sånt. Så jeg holdt veldig ofte den ene hånda bak øret fordi jeg skulle høre bedre. Eller hvis jeg var sliten, så lukket jeg bare ørene. Så det har jo vært en del av oppveksten min, og på en måte kunne stenge ut litt. [...] Jeg kan grue meg til store selskaper der det er mange folk, fordi da snakker folk i munnen på hverandre og da blir man fort sliten. Ofte merker jeg at jeg ikke føler meg inkludert, fordi jeg ikke får med meg hva de prater om, eller ikke kan komme med innspill.

Deltakeren forteller om tidligere hendelser hvor vedkommende følte seg ekskludert fra å delta i samtalen. Deltakeren forteller også om å være i rom hvor det befinner seg mange mennesker. Bakgrunnen i denne utfordringen, er at det oppleves som vanskelig å få med seg hva som blir sagt, og at det også oppleves som slitsomt. Deltakeren forteller om en opplevelse av å ikke se frem til familieselskaper, fordi de nevnte utfordringene da gjør seg gjeldende.

Deltakernes narrativer illustrerer at det er en utfordring knyttet til å være den eneste tegnspråklige i familien. En deltaker som selv er oppvokst i en tegnspråklig familie, forteller at hen ser at de tegnspråklige vennene som er oppvokst i en ikke-tegnpråklig familie, faller av i kommunikasjonen og ikke får med seg alt som skjer for eksempel ved middagsbordet og i julen, fordi de ikke får vite hva som foregår. Denne fortellingen kan ses i sammenheng med fortellingen illustrert over, da de samme utfordringene er gjeldende også i dette tilfellet.

Narrativene illustrerer at det kan oppleves som utfordrende å være den eneste tegnspråklige i familien. Samtidig handler fortellingene om deltakerne samhandling med nærfamilien. Her kommer det frem at det går fint. Når de kommuniserer med sin nærfamilie forteller deltakerne at de opplever å bli forstått, og at det derfor går greit å være den eneste tegnspråklige i sin familie. Utfordringene oppstår ofte når de kommuniserer med storfamilie og andre, utover sine nærmeste. Deltakerne forteller om at deres hørselshemming ikke alltid blir tatt hensyn til i større sammenkomster. De forteller at de føler seg tryggere i kommunikasjon med sine nærmeste. På et overordnet plan kan vi tolke deltakernes fortellinger om en opplevelse av anerkjennelse, fordi de forteller om opplevelser knyttet til å bli anerkjent for sine utfordringer i kommunikasjon. Samtidig forteller de om opplevelser knyttet til å ikke bli anerkjent. Det ser derfor ut til at deltakerne opplever anerkjennelse for sine utfordringer i kommunikasjon med sine nærmeste,

samtidig som de opplever en form for disrespekt for sine utfordringer, dersom de befinner seg i en større folkesamling. Jeg skal senere diskutere anerkjennelsens betydning for unge tegnspråkliges identitetsutforming.

5.2.3 Unge tegnspråkliges hverdagsliv

Fortellingene om hverdagslivet til unge tegnspråklige dreier seg om at hodepine utgjør en stor del av deres hverdag. Deltakerne forteller at de må anstrenge seg for å forstå hva andre sier, og det er en viktig årsak til at de sliter med hodepine. På den ene side handler disse fortellingene om at deltakerne må anstrenge seg for å få med seg hva som blir sagt. På den annen side dreier den seg om en form for normalisering ved å ha vondt i hodet, fordi de forteller at de er vant til det, og at det sånn sett går greit.

En deltaker forteller at til tross for at hen ofte blir veldig sliten og får veldig vondt i hodet, trives hen med å omgås ikke-tegnpråklige, og ville ikke vært foruten det ikke-tegnpråklige miljøet. Fortellingene illustrerer en hverdag bestående av anstrengelser, med mer eller mindre daglig hodepine som konsekvens. Samtidig forteller deltakerne at de er vant til å ha hodepine. Dette kan sees på som en vanlig hverdag for mange av deltakerne, fordi de ikke vet om en hverdag uten anstrengelser og hodepine.

En fortelling illustrerer en typisk hverdag hos én av deltakerne som er skoleelev:

[En typisk dag for meg er at] jeg våkner og så spiser jeg frokost og det vanlige. Så drar jeg på skolen. Så sitter jeg i klasserommet, og... Så sitter jeg på et punkt der jeg ser alle i klasserommet, som er veldig bra, fordi da forstår jeg alt! [...] Noen dager kan [hodepinen] være vanskeligere enn andre, men som oftest klarer jeg å komme meg gjennom dagen.

Denne fortellingen handler om en opplevelse av å sitte et sted i klasserommet hvor deltakeren kan ha oversikt over hva som foregår. Dette oppleves som noe positivt, fordi da får vedkommende muligheten til å forstå det som skjer. Fortellingen dreier seg også om en opplevelse av hodepine på grunn av anstrengelse gjennom dagen, og som tydelig påvirker deltakerens hverdag. Likevel klarer vedkommende som oftest å komme seg igjennom dagene.

Fortellingene illustrerer også et behov for å trekke seg tilbake og slappe av i noen timer etter en lang dag. En deltaker forteller at vedkommende har behov for å sitte i noen timer for seg selv etter en skoledag. Behovet for å sitte for seg selv i noen timer har vært der siden hen var liten. Vedkommende forteller at hen har opplevd gjentatte ganger lærere som ikke tar hensyn til hens

hørselsrelaterte utfordringer, og som ikke tilrettelegger for å gjøre hverdagen lettere. Dette oppleves derfor som slitsomt, med bakgrunn i manglende tilrettelegging. Deltakernes fortellinger kan tolkes dit hen at hverdagen er strevsom. Samtidig kan den oppleves som mindre anstrengende, dersom det blir gjort ulike tilrettelegginger som bidrar til økt deltakelse og en opplevelse av å få med seg hva som foregår.

5.2.4 Å omgås ikke-tegnspråklige

Deltakerne forteller at de omgås i større eller mindre grad ikke-tegnspråklige i hverdagen. Det oppleves som greit å omgås ikke-tegnspråklige så lenge deltakerne blir møtt med forståelse for deres utfordringer. Noen forteller at de føler seg mest tilhørig i det ikke-tegnspråklige miljøet, fordi det blir brukt mye talespråk i deres hverdag. En deltaker forteller om en opplevelse knyttet til at noen ganger kan vedkommende føle seg hørende, mens andre ganger kan hen føle seg døv. Det kommer an på hvem deltakeren omgås med; omgås vedkommende med ikke-tegnspråklige, føler hen seg hørende, mens omgås vedkommende med tegnspråklige, føler hen seg døv. Andre fortellinger gjengir at deltakerne føler seg mest tilhørig i tegnspråkmiljøet, på tross av at de i hverdagen har mest med det ikke-tegnspråklige miljøet å gjøre.

Det fortelles om en oppfatning som fint at tegnspråklige kan velge hvilket miljø de vil tilhøre. En fortelling illustrerer dette:

Noen ungdommer har vokst opp blant døve, og har fått nok av det. Det er greit. Det er viktig at vi får velge hvor vi hører hjemme, velge om vi vil høre til det hørende miljøet eller døvemiljøet. Det synes jeg er viktig. Det er fint å ha en fot i begge verdenene tenker jeg, da. I arbeidslivet, på skolen, på høyskolen og alt det der. Det er viktig å ha begge miljøene. Men... rent hørende kan *kort pause* gi konsekvenser for den psykiske helsen. Men også rent døve også, [...] fordi døvemiljøet er jo så lite. Så det er egentlig positivt å ha begge, tenker jeg.

Denne fortellingen handler om viktigheten av at unge tegnspråklige selv får velge i hvilket miljø de ønsker å tilhøre, og viktigheten av å tilhøre begge miljøene. Deltakeren forteller videre om en antakelse at det å befinne seg i et rent ikke-tegnspråklig miljø kan ha konsekvenser for den psykiske helsen, men at dette også gjelder tegnspråkmiljøet, fordi det er lite. Jeg tolker denne fortellingen dit hen at det for unge tegnspråklige kan ses på som en ulempe med å bare omgås i det ikke-tegnspråklige miljøet. En annen fortelling gjengir en opplevelse av å bli ekskludert da vedkommende gikk på hørende skole, fordi hen falt utenfor og ikke fikk med seg alt som ble

sagt. Det oppleves derfor som krevende å omgås et ikke-tegnspråklig miljø som eneste tegnspråklig.

Fortellingen illustrerer:

Opplever jo at jeg ble litt ekskludert da jeg var på hørende skole, ikke sant. Og jeg har jo ikke følt utenforskap tidligere. Jeg visste ikke hva ordet «utenforskap» betød tidligere, før jeg startet på hørende skole, og på en måte satt litt utenfor og ikke fikk med meg alt.

Denne fortelling illustrerer en ekskluderende følelse av å være tegnspråklig på hørende skole. Fortellingen gjengir en opplevelse av å ikke bli inkludert, fordi vedkommende ikke fikk med seg alt. På et overordnet plan dreier det seg om utfordringer i kommunikasjon når to forskjellige språkkulturer møttes.

Det å skulle finne seg selv og sin døveidentitet kan være problematisk og vanskelig dersom de unge ikke får muligheten til å omgås andre tegnspråklige. Fortellingene gjengir at kommunikasjon er en hovedårsak til mange av utfordringene deltakerne møter. I et ikke-tegnspråklig miljø foregår kommunikasjonen som oftest på talespråk. Talespråk kan oppleves som en uhensiktsmessig kommunikasjonsform for tegnspråklige. Samtidig oppleves betydningsfullt at unge tegnspråklige selv får velge deres tilhørighet. Det kan se ut som at det å kombinere begge miljøene, oppleves som positivt.

Fortellingene illustrerer at det hovedsakelig går greit å omgås ikke-tegnspråklige. Når det gjelder identitetstilhørighet, handler det om å omgås i det ikke-tegnspråklige miljøet og det å omgås i tegnspråkmiljøet. Dersom deltakerne omgås i et rent ikke-tegnspråklig miljø, oppleves det som ekskluderende fordi de ikke får med seg alt som skjer, samtidig som det kan gå ut over den psykiske helsen. Det ser ut til at å omgås et rent tegnspråklig miljø også oppleves som utfordrende for den psykiske helsen, fordi tegnspråkmiljøet er lite.

5.2.5 Integrering i det ikke-tegnspråklige miljøet

Fortellingene om integrering i det ikke-tegnspråklige miljøet dreier seg hovedsakelig om deltakernes opplevelser knyttet til nedleggelse av døveskolene. Deltakerne opplever det som trist og dumt at døveskolene og botilbudet for tegnspråklige ble lagt ned. Det oppleves som trist at ikke de kommende generasjonene får samme opplevelse med døveskolene, som studiens deltakere fikk. Ikke alle deltakere har erfaring med å være elev ved en døveskole. Det var for noen av deltakerne bare på døveskolen og det tilhørende botilbudet de brukte tegnspråk.

En deltaker forteller:

Jeg hadde venner som bodde lengre unna [...] Og det tilbudet har vært ganske fint også. [...] Jeg synes egentlig det er ganske dumt at det ble lagt ned, fordi det var en fin plass å møtes utenom skolen. [...] Det var jo bare på døveskolen jeg fikk sjansen til å bruke tegnspråk.

Denne fortellingen handler om positive opplevelser knyttet til botilbudet som var tilknyttet døveskolen som vedkommende gikk på. Vedkommende hadde venner der som hen ikke møtte så ofte, og derfor opplevdes det som særlig fint å møtes på botilbudet. Deltakeren forteller også at det bare var da hen gikk på døveskolen og bodde på det tilhørende botilbudet, at tegnspråk ble brukt. Denne fortellingen illustrerer en konsekvens av samfunnets integreringsprinsipp. Døveskolen og det tilhørende botilbudet kan også være av stor betydning for unge tegnspråklige som ikke benytter tegnspråk som primærkommunikasjon i hverdagen, men som samtidig drar fordel av å møte andre tegnspråklige og å bruke språket.

Deltakerne forteller om en frykt for å miste tegnspråket og tegnspråkmiljøet. Frykten for å miste tegnspråket og tegnspråkmiljøet springer ut fra nedleggelse av døveskolene. Døveskolen har vist seg å være en betydningsfull møteplass for deltakerne. Fortellingene skissert over viser eksempler på hvilken betydning døveskolen har hatt. De illustrerer også døveskolenes og botilbudenes betydning for sosialisering, og en trygg arena for identitetsutforming

En deltaker presenterer meg for et begrep vedkommende sier eksisterer i tegnspråkmiljøet; *integrertskadet*. I det ilegger vedkommende at mange tegnspråklige som integreres i de ikke-tegnspråklige miljøet, tar skade av denne integreringen. Det fortelles om bekjentskap til personer hvor det har tatt lang tid for å finne sin identitet, og at de har funnet sin identitet når de er over tjue år. Deltakeren ser at det er flere og flere tegnspråklige barn og unge som integreres, og at tegnspråkmiljøet blir mindre som en konsekvens av denne integreringen.

Noen av narrativene illustrerer en annen fortelling om integrering enn nedleggelser av døveskoler og tilhørende botilbud. En deltaker forteller at den hørende skolen vedkommende var elev ved, hadde to grupper. Deltakeren tilhørte gruppen som fikk tegnspråkopplæring etter Opplæringslovens § 2-6:

Man merket jo godt at de ... var tunghørte, og som kunne høre og snakke litt, og vi [som hadde opplæring i] § 2-6 som var døve, og som hadde identitet som døv. Lærerne så litt forskjellig på oss, og hvordan de behandlet de som var tunghørte sammenlignet med oss, så man forskjell på; hvilken reaksjon vi fikk fra de som hører godt, eller kunne snakke godt. De fikk det litt bedre, mens vi døve fikk mer sånn, at vi måtte bevise hva

vi kunne, at det ble mer som en konkurranse. Vi måtte kjempe hardere. Det har jeg nok tatt med meg i oppveksten også, at jeg har nødt å jobbe litt hardt for å bevise hva jeg kan.

Vedkommende forteller om en opplevelse av at tegnspråklige på skolen vedkommende gikk på måtte kjempe hardere for å bevise hva de kunne. Samtidig forteller deltakeren om en opplevelse av at de som ikke hadde opplæring på tegnspråk fikk det bedre. Deltakeren forteller videre at det imidlertid opplevdes som en fin løsning at tegnspråklige og ikke-tegnspråklige gikk på samme skole. Dette kan tyde på tvetydige opplevelser. På den ene siden fortelles det om en opplevelse av en konkurranse mellom elevene som hadde tegnspråkopplæring, og elevene som ikke hadde tegnspråkopplæring, og at lærerne hadde forskjellige syn på elevene. På den annen side fortelles det om en opplevelse av en fin løsning, når det gjelder å blande ikke-tegnspråklige og tegnspråklige på samme skole.

Fortellingen illustrerer også hvordan lærere og andre ansatte på skolene behandler tegnspråklige, og ikke-tegnspråklige; at det tilsynelatende er en forskjellsbehandling som bunner i et ønske fra ikke-tegnspråkliges side om at tegnspråklige skal ligne på dem. Dette gir grobunn for en diskusjon om normaliseringens konsekvenser. Det fortelles om opplevelser av å bli applauderte fordi vedkommende benytter talespråk. Imidlertid kommer det frem et ønske om at det skulle ha vært mer fokus på at også tegnspråklige får skryt for å bruke tegnspråk, slik at det ikke blir et ensidig fokus på å sammenligne tegnspråklige med ikke-tegnspråklige.

Som vi ser, kan lærere ha en påvirkningskraft på unge tegnspråklige, i en alder hvor de skal forme sin identitet. Narrativet gjengir at det ikke er helt ukomplisert å være tegnspråklig på samme skole som ikke-tegnspråklige, fordi tegnspråket tilsynelatende ikke blir sidestilt med talespråket. Det gjør at unge tegnspråklige som i utgangspunktet er i en utfordrende alder når det gjelder identitetsspørsmål, også opplever å måtte kjempe mer for språket sitt. Jeg skal senere i oppgaven diskutere majoritetens påvirkning når det gjelder utformingen av identiteten hos unge tegnspråklige. I tillegg vil det komme frem en diskusjon om integrering i det ikke-tegnspråklige miljøet, og dens betydning for utforming av unge tegnspråkliges identitet.

5.3 Fortelling III: Tilhørighet og fellesskap

Tilhørighet og fellesskap er den tredje og siste hoved-fortellingen, som utgjør to mindre fortellinger. Denne fortellingen knyttes til deltakernes sosiale identitet.

5.3.1 Unge tegnspråkliges tilhørighet

Narrativene om unge tegnspråkliges tilhørighet dreier seg hovedsakelig om forskjellig tilhørighet. Noen forteller om tilhørighet til tegnspråkmiljøet, mens andre forteller om tilhørighet til det ikke-tegnspråklige miljøet. Noen forteller om en pendlende tilhørighet.

Et narrativ illustrerer at vedkommende har en todelt identitetstilhørighet:

Det er jo det med tegnspråk at... føler jeg meg mer som hørende, eller føler jeg meg mer som døv? Og det er et vanskelig spørsmål, fordi det varierer. Når jeg er sammen med hørende, så føler jeg meg hørende, og når jeg er sammen med døve, føler jeg meg døv. Så... *kort pause* På en måte så er min identitet delt i to: min hørende identitet og min døve identitet.

Denne fortellingen gjengir at vedkommende opplever en todelt identitet. Dersom hen er sammen med andre tegnspråklige, opplever deltakeren en døv identitetstilhørighet, mens omgås vedkommende ikke-tegnspråklige, opplever deltakeren en hørende identitetstilhørighet. Deltakeren opplever spørsmål om identitetstilhørighet som utfordrende, fordi tilhørigheten varierer. Det fortelles om en pendlende identitetstilhørighet. For deltakeren kan det være problematisk å velge én identitetstilhørighet. Det blir dermed mot sin hensikt at vedkommende skal tendere mot én tilhørighet, når opplevelsen er noe annet. Jeg tolker fortellingen dit hen at det for deltakeren ikke er overkommelig å velge en bestemt tilhørighet. I stedet ser det ut som at vedkommende sin tilhørighet er todelt.

Noen fortellinger gjengir også at deltakerne for det meste benytter talespråk i hverdagen, men når de er i tegnspråkmiljøet, benyttes tegnspråket. Det er ikke bare én fortelling om en pendlende tilhørighet, som vist over. Flere av deltakerne forteller at tilhørigheten er pendlende. Hos de av deltakerne som opplever en pendlende tilhørighet, blir talespråk flittig brukt i deres hverdag.

En fortelling illustrerer:

Det er jo talespråket, og de hørende folkene jeg har i livet som gjør at, ja... noen ganger så føler jeg meg hørende.

Her fortelles det om at årsaken til at vedkommende noen ganger kan ha en hørende identitetstilhørighet, handler om at talespråk i stor grad benyttes i vedkommende sine omgivelser og hverdag. Jeg tolker disse fortellingene om en pendlende tilhørighet dit hen at det

kan oppleves som vanskelig å tendere mot en døv identitetstilhørighet, dersom tegnspråket i liten grad blir brukt i hverdagen, til fordel for talespråket.

En deltaker forteller om familieforhold og reising. Det fortelles at det oppleves som viktig og betydningsfullt at familien har lært tegnspråk, og det å kunne reise for å møte andre tegnspråklige. En deltaker forteller om sin personlige vekst etter slike reiser, og opplever at reisingen har vært positiv for utformingen av identiteten. Det var ikke et tema for samtalen hvorfor denne reisingen ble ansett som positiv, utover deltakerens opplevelser av personlig vekst og utvikling. Når det gjelder reising og tilhørighet, tolker jeg deltakerens fortellinger som en positiv opplevelse. Deltakeren forteller om personlig vekst og utvikling etter slike reiser. Min tolkning er dermed at deltakerens reiser for å møte andre i et tegnspråklig miljø, er med på å bekrefte eller bidra til å styrke deres døve identitetstilhørighet.

En annen fortelling illustrerer:

Jeg har opplevd mye sånn; identitet som døv når man har vært stolt som døv, men jeg har også opplevd «du snakker jo så godt, at...» at man kan få høre sånt, og få skryt av slikt. Men jeg er jo døv. [...] Jeg husker jo min tid som barn og ungdom og hva som var viktig for meg; å ha gode forbilder å se opp til. Jeg hadde jo døve lærere som var ganske kraftig; «døve kan!» Det var godt for meg å ha noen å se opp til, som sa «ja, vi kan!»

Denne fortellingen dreier seg om opplevelser knyttet til den døve identitetstilhørigheten, og om andre folks holdninger med utgangspunkt i et normalitetsperspektiv; nemlig det å være *flink* til å uttrykke seg på talespråk. Med bakgrunn i en døv identitetstilhørighet, faller ikke slike velmente kommentarer i god jord. Imidlertid snakkes det om positive opplevelser knyttet til å ha tegnspråklige rollemodeller som har vært tydelige. For vedkommende handler det om de felles verdiene og kulturen som deles med andre tegnspråklige. Deltakeren opplever å ha en døv identitetstilhørighet. Samtidig oppleves det ikke alltid som like enkelt å ha en døv identitetstilhørighet, med bakgrunn i samfunnets normalitetsperspektiv. Deltakeren har funnet glede og styrke i å ha tegnspråklige rollemodeller å se opp til. Min tolkning av denne fortellingen, er at det å ha andre tegnspråklige å se opp til, er av betydning for utformingen av unge tegnspråkliges identitet.

Narrativene handler om fysiske møter med andre unge tegnspråklige, og at dette kan bli sett på som positivt for identitetsutformingen. Noen deltakere forteller at tilknytningen til tegnspråkmiljøet fører til en bevisstgjøring rundt sin egen livssituasjon, og hva som er viktig og betydningsfullt for dem, i utformingen av sin identitet. Det som ser ut til å påvirke unge

tegnspråkliges identitetstilhørighet i dag, er at deltakerne begynner å bruke talespråket fordi det ikke er noen i deres nærområdet som benytter tegnspråk. Det fortelles om at identitetstilhørigheten også formes av et ønske om å være *normal*. Det det kan være positivt for unge tegnspråklige å kunne fysisk møte hverandre for på den måten å utveksle erfaringer og at de da får bruke primærspråket sitt. Samtidig fremkommer det av fortellingene at dagens praksis er en annen; et stadig økt fokus på normalitet. Dette syns å se negativt ut på den døve identitetsutformingen. Senere skal jeg diskutere normalitetsperspektivets konsekvens for utforming av identitet blant unge tegnspråklige. Diskusjonen vil også dreie seg om betydningen av unge tegnspråkliges tilhørighet, og hvordan det former deres identitet.

5.3.2 Tilknytning til tegnspråkmiljøet

Deltakernes fortellinger handler om deres tilknytning til tegnspråkmiljøet. Fortellingene gjengir en opplevelse av å bli forstått når de er sammen med andre tegnspråklige.

En deltaker forteller:

Jeg føler meg mer avslappet. [...] Det er bare å bruke tegnspråk, og så kan jeg slappe av mer. [...] Altså jeg trenger ikke å bruke så mye energi på å lytte, jeg kan bare liksom sitte og se, og bruke tegn, og... Jeg forstår det som blir sagt i samtalen, da. [...] Og så føler jeg jo at andre også forstår. *kort pause* følelsen, da, på en måte – å være nesten som en liten familie.

Deltakeren forteller hvordan vedkommende opplever å være sammen med andre tegnspråklige. Vedkommende forteller at hen blir mer avslappet og ikke trenger å bruke mye energi på å lytte. Hen forteller også om en forståelse av det som det snakkes om. Deltakeren ser på andre tegnspråklige nesten som vedkommende sin familie, fordi hen opplever å bli forstått. Denne fortellingen illustrerer en opplevelse av en gjensidig forståelse innad i tegnspråkmiljøet, og er ikke unik i mitt datamateriale. Flere av deltakerne forteller om en betryggende opplevelse på grunn av en gjensidig forståelse med å være sammen med andre tegnspråklige. Deltakerne forteller at de synes det er betryggende å være i tegnspråkmiljøet, fordi de opplever at alle forstår hverandre.

En annen fortelling gjengir deltakerens opplevelse av å omgås andre unge tegnspråklige på fritiden. Vedkommende forteller at hen for det meste omgås unge tegnspråklige på fritiden, fordi hen da kan senke skuldrene. Når det gjelder betydningen av å omgås andre tegnspråklige og å være i et tegnspråklig miljø, forteller alle deltakerne at det er av betydning. Det ser altså ikke ut til at det går noen skillelinjer mellom ikke-tegnspråklige og tegnspråklige, når det

gjelder betydningen av å oppsøke tegnspråkmiljøet. Det varierer hvor mye deltakerne omgås tegnspråkmiljøet. Noen forteller at det blir naturlig å omgås tegnspråkmiljøet daglig, mens noen forteller at de er sammen med andre tegnspråklige ukentlig. Det ser ut til at de yngste deltakerne oppsøker tegnspråkmiljøet ukentlig, mens de eldste deltakerne i studien oppsøker tegnspråkmiljøet på daglig basis. Jeg tolker fortellingene om deltakernes tilknytning til tegnspråkmiljøet dit hen at til tross for at det virker som det er betydningsfullt å oppholde seg i et tegnspråklig miljø for alle av studiens deltakere, går det et skille mellom hvor ofte de oppsøker dette miljøet.

Fortellingene handler også om erfaringer med å tidligere ha bodd på internat knyttet til døveskolene. Deltakerne forteller om positive opplevelser knyttet til å ha bodd på internat. Internatlivet ble sett på som fint, og at det var en fin overgang fra å bo på hjemstedet med familien, til det å flytte alene for seg selv. Ansatte på internatene som deltakerne bodde på var også tegnspråklige, eller benyttet tegnspråk der. Deltakerne snakker om en fellesskapsfølelse av at alle som var involvert i internatet, snakket tegnspråk. Fortellingene om internatlivet illustrerer en opplevelse av tilhørighet og fellesskap. De gjengir hvordan deltakerne opplevde å bo på internat, og at denne formen for tilknytning til tegnspråkmiljøet opplevdes som positivt

En fortelling illustrerer internatlivet:

Det var også voksne ansatte som jobbet [på internatet], som var der hele døgnet. Så.. Hvis man trengte hjelp med for eksempel å lære å vaske klær, eller hvordan vaske gulv, vegger, rydde. Ja. (...) Så hadde man også noen å prate med [...] Jeg synes at det var veldig fint [å bo på internat], fordi det var andre døve der også, og det gjorde at jeg slapp å bruke CI -en for å prate med dem. Og det samme også når jeg snakket med de ansatte. Jeg trengte ikke å ta CI-en på.

Deltakeren beskriver internatlivet, og hvordan hen opplevde å bo der. Det ble sett på som positivt at det også bodde andre tegnspråklige der, som deltakeren kunne snakke med. Deltakeren forteller også at ansatte der også snakket tegnspråk. Min tolkning av denne fortellingen er at deltakeren opplevde at det var trygt å bo på internatet, fordi personer som bodde der eller jobbet der også var tegnspråklige eller benyttet tegnspråk i kommunikasjon. Deltakeren tok av seg CI-en mens hen oppholdte seg der. Dette tolker jeg som at deltakeren hadde en opplevelse av at hen kunne slappe av og føle seg trygg.

Fortellingene om tilknytningen til tegnspråket og tegnspråkmiljøet illustrerer at dette har vært, og fortsatt er, viktig for deltakerne. Deltakerne forteller om avslapping og forståelse når de

sosialiseres med andre tegnspråklige. Noen deltakere ser andre tegnspråklige som sin familie, som blant annet bunner i et felles språk – tegnspråk – og en felles opplevelse av å være en del av en språklig minoritet. Når det gjelder identitet og det å omgås andre tegnspråklige, tyder det på at de yngste deltakerne har mindre med tegnspråkmiljøet å gjøre, enn de eldste deltakerne i studien. Døveskolene og botilbudet har vært en betydningsfull arena for identitetsutforming for deltakerne. Senere skal jeg diskutere hvordan tilhørighet til tegnspråkmiljøet former unge tegnspråkliges identitet.

5.4 Oppsummering av hovedfunn

I dette kapittelet har jeg presentert hovedfunnene i mitt datamateriale. Jeg har valgt en narrativ tilnærming, som innebærer at datamaterialet ble presentert som ulike fortellinger. Funnene ble presentert som tre hoved-fortellinger: *Å finne seg selv i det tegnspråklige, den slitsomme hverdagen og tilhørighet og fellesskap*. Den første fortellingen er fortellingen om deltakernes personlig identitet Den andre fortellingen er fortellingen om hvordan det oppleves å være ung og tegnspråklig i dag, mens den siste er fortellingen om unge tegnspråkliges sosiale identitet.

Deltakerne forteller at det de opplever som frigjørende, er at de og nærpersionene deres har lært tegnspråk. De forteller også om hvordan de på ulik vis har kommet i kontakt med tegnspråkmiljøet, og betydningen av å møte andre unge tegnspråklige. Fortellingen beskriver den personlige identiteten. I tillegg forteller deltakerne om opplevelser knyttet til tegnspråklige fritidstilbud, skreddersydd for unge tegnspråklige. Fortellingen om den slitsomme hverdagen illustrerer derimot at det ikke oppleves som helt enkelt å være ung tegnspråklig i dag. Den slitsomme hverdagen utgjør fortellinger om ambivalente identiteter, utfordringer i sammenheng med integrering i et ikke-tegnspråklig miljø, og konsekvensene det medfører, daglig hodepine som følge av anstrengelse knyttet til deltakelse i et ikke-tegnspråklig hverdagsliv, og opplevelser knyttet til å være den eneste tegnspråklige i sitt nærmiljø. Fortellingen tilhørighet og fellesskap dreier seg om opplevelser knyttet til avslapping og en gjensidig forståelse når deltakerne omgås med andre unge tegnspråklige. Denne fortellingen handler også om minnerike og positive opplevelser fra tiden på døveskolen og tilhørende botilbud, samt om opplevelser knyttet til en døv identitetstilhørighet. Fortellingen beskriver den sosiale identiteten.

På tidspunktet da samtlige av samtale ble gjennomført, var koronapandemien et faktum. Denne førte til mange nedstengninger. Dette kan også ha påvirket personene jeg har snakket med, fordi de på samtale tidspunktet da ikke hadde muligheten til å delta på ulike arrangement

arrangert innad i tegnspråkmiljøet. Som tidligere nevnt skal jeg diskutere hvordan koronapandemien kan ha påvirket deltakernes, og andre unge tegnspråkliges, hverdagsliv.

6 Diskusjon

Dette er et diskusjonskapittel som diskuterer på hvilken måte unge tegnspråkliges identitet formes i hverdagslivet. Kapitlet diskuterer denne problemstillingen i lys av de empiriske funnene, tidligere forskning og oppgavens teoretiske perspektiv. De teoretiske perspektivene i denne studien inkluderer ulike perspektiv på identitet, ulike perspektiv på funksjonshemming, livsløpsperspektivet, tegnspråklige og hverdagsliv.

Diskusjonen består i all hovedsak av to temaer: Tegnspråklig eller funksjonshemmet (tema 1) og tegnspråklighet som kulturell minoritet, annerledeshet, eller en blanding (tema 2). I det første temaet består diskusjonen av å forholde seg til funksjonshemmede-begrepet versus begrepet døvhet, og unge tegnspråkliges livsløp. Videre skal jeg i det andre temaet diskutere å finne sin identitet, identitetstilhørighet, tegnspråklige som en kulturell minoritet, sårbarhet, annerledeshet, enhetsskolen og hverdagslivet. I siste del av dette kapitlet skal jeg også diskutere studiens styrker og begrensninger, samt hva som kunne ha blitt gjort annerledes.

6.1 Tegnspråklig eller funksjonshemmet

I dette underkapitlet diskuteres relasjonen mellom det å være tegnspråklig og det å være funksjonshemmet. Diskusjonen kan også knyttes til funksjonshemmende barrierer som unge tegnspråklige møter i sine hverdagslige liv. Unge tegnspråkliges livsløp vil også bli diskutert her.

6.1.1 Å forholde seg til funksjonshemmede-begrepet versus begrepet døvhet

Kermit (2006) er kritisk til at tegnspråklige blir ansett som funksjonshemmede. Hans kritikk er rettet mot en medisinsk forståelse av funksjonshemming, med oralismen¹ som utgangspunkt (Kermit, 2006, s. 56). Forfatteren diskuterer og kritiserer for at det er holdepunkter for ikke å anse tegnspråklige som funksjonshemmede. Jeg mener dette er et noe snevert syn på hva funksjonshemming innebærer. Det er derfor nødvendig å reise spørsmål ved hvorvidt Kermits (2006) forståelse av tegnspråklige som funksjonshemmede, har innslag fra andre perspektiver på funksjonshemming, enn den medisinske som blir presentert i det respektive bokkapitlet.

¹Oralismen, eller talemotoden, baseres på innøving av talespråket. Metoden var dominerende på 1970-tallet. Man antok da at døve som lærte tegnspråk ble isolert. Å øve på å beherske talespråket ble antatt å være den beste metoden (Grønlie, 2005, s. 34).

Jeg vil med utgangspunkt i dette, diskutere om tegnspråklige kan bli ansett som funksjonshemmede.

Tidligere forskning viser at tegnspråklige er ambivalente til å benevne seg som funksjonshemmede, og at begrepet ses på som negativt: Tradisjonelt anser tegnspråklige det å være funksjonshemmet bunnet i en medisinsk forståelse av begrepet (Breivik (2000, s. 86; Hedlund, 2009). Bruk av hørselstekniske hjelpemidler er et eksempel på at hørselsnedsettelse oppfattes som funksjonshemming. Dette taler for at fagpersoner kan ønske at tegnspråklige skal bruke hørselstekniske hjelpemidler, fordi da ligner tegnspråklige mer på majoritetsbefolkningen. Kermit (2006, s. 48) peker på at å se tegnspråklige som funksjonshemmede, dreier seg om en oppfatning av hva som er normalt.

Som presentert i kapittelet om hovedfunn, ser det ut til at unge tegnspråkliges identitet formes av et ønske om å være lik majoritetsbefolkningen. Dette kan dreie seg om et normalitetsperspektiv. Som tidligere forklart, handler det i dette perspektivet å se på hørsel som det normale (Breivik, 2007, s. 13). Vi kan ifølge Kermit (2006, s. 48-49) se at unge tegnspråklige opplevde merkbare negative konsekvenser som følge av et slikt perspektiv. Studiens funn viser at unge tegnspråklige har opplevd at det har vært et stort fokus på bruken av hørselstekniske hjelpemidler. Empirien viser også at studiens deltakere har blitt oppfordret til å ta i buk og nyttiggjøre seg av hørselstekniske hjelpemidler, for at de skulle utvikle «bedre» hørsel, samt å beherske talespråket på lik linje med ikke-tegnpråklige. Med «bedre» hørsel mener jeg her fagtekster som indikerer at tegnspråklige som bruker CI, vil fortsatt kunne betegnes som tunghørte (Grønlie, 2005, s 19; Kermit, 2006, s. 58). Det gjør meg derfor undrende til i hvilken grad majoritetens ønsker om at tegnspråklige skal ligne mer på dem, påvirker unge tegnspråklige som skal utforme sin identitet.

6.1.1.1 Funksjonshemmende barrierer

Sett fra en sosial modelltenkning på funksjonshemming, vil flere faktorer bidra til at samfunnet funksjonshemmer tegnspråklige: Samfunnets funksjonshemming av tegnspråklige kan innebære mangelen på tolk. Det kan oppleves som utfordrende for mange tegnspråklige å delta på for eksempel forelesninger, som er arrangert i et ikke-tegnpråklig miljø, uten tolk til stede. Samtidig bidrar mangelen på tolken også til å sette tegnspråklige i en sårbar situasjon.

Funksjonshemming var ikke et sentralt tema under samtalene med deltakerne. Når det gjelder døvhets, viser studiens funn at tegnspråklige selv skiller mellom *oss* og *de*. Med *oss* henvises det til tegnspråklige, mens med *de* refereres det til ikke-tegnpråklige. Selv om studiens deltakere

ikke direkte henviste til begrepet funksjonshemming, kom de likevel indirekte inn på begrepet. Min empiri viser altså indirekte at uten bruk av hørselstekniske hjelpemidler, blir det en større utfordring for unge tegnspråklige å omgås ikke-tegnspråklige, enn dersom hørselstekniske hjelpemidler brukes. Det må likevel tas høyde for at kommunikasjon kan oppleves som utfordrende, uavhengig av bruken av hørselstekniske hjelpemidler. Min oppfatning av dette er at unge tegnspråklige ofte har behov for, på lik linje med personer med funksjonsnedsettelse, hjelpemidler for å fungere i en ikke-tegnspråklig hverdag. Derav vil jeg påpeke at fordi det er mange unge tegnspråklige som bruker hørselstekniske hjelpemidler i dag, er det interessant å reise spørsmål om hvorvidt majoritetens funksjonshemming av tegnspråklige forstått utfra den sosiale modell, fører til at tegnspråklige selv opplever at de har en nedsatt funksjonsevne som konsekvens.

Det er ikke slik at det bare er tegnspråklige som opplever å bli funksjonshemmet i møte med majoritetssamfunnet. Majoriteten kan også oppleve å bli funksjonshemmet i møte med tegnspråklige om de ikke behersker tegnspråket. Dette vil kunne løses gjennom mer bruk av tolk, men dersom det er mangel på tolk, vil problemet bestå. I døveforeningen foregår det meste på tegnspråk. Hvis en ikke-tegnspråklig eksempelvis deltar på et arrangement i døveforeningen, vil vedkommende kunne oppleve seg som funksjonshemmet, dersom det ikke er en tolk til stede.

Hensikten med å vise til disse to eksemplene er at jeg ønsker å utfordre tankegodset om at det tegnspråklige kun handler om å være en språklig minoritet i kommunikasjon med en ikke-tegnspråklig majoritetsbefolkning. Det kan virke som at funksjonshemming av tegnspråklige i større grad oppstår, enn at ikke-tegnspråklige blir funksjonshemmet. Dette dreier seg om at ikke-tegnspråklige utgjør et stort flertall av samfunnets befolkning, mens tegnspråklige bare utgjør en liten andel av den norske befolkningen. Samtidig er det vanskelig å vite hvem som blir funksjonshemmet, og hva som skaper funksjonshemmingen, når relasjonen mellom tegnspråklige og ikke-tegnspråklige diskuteres. Så lenge personer som er tegnspråklige utgjør en minoritetsgruppe i samfunnet, vil tegnspråklige kunne oppleve å bli funksjonshemmet i samhandlingen med en ikke-tegnspråklig majoritetsbefolkning.

Hvis vi ser funksjonshemming i tråd med den sosiale modellen, kan vi si at dersom samfunnet tilrettelegger for en likeverdig samfunnsdeltakelse, inklusiv tilgjengelige tolker til enhver tid, vil ikke tegnspråklige lenger bli funksjonshemmet. Hvis vi tar utgangspunkt i gap-modellen, vil tegnspråklige fortsatt være funksjonshemmet. Hvis gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav minker, vil funksjonshemmingen reduseres i takt med det minkende gapet.

Når det gjelder denne relasjonelle forståelsen på funksjonshemming og unge tegnspråkliges identitetsutforming, viser funnene som danner grunnlag for denne diskusjonen eksempler på at dette perspektivet fokuserer på å minske kravet til språklig kommunikasjon gjennom å alminneliggjøre tegnspråklighet. I stedet stiller samfunnet et krav om at individets forutsetning for å bli hørende gjennom hørselstekniske hjelpemidler, kun har fokus på å heve individets forutsetninger for å være hørende. Min oppfatning av gap-modellen i praksis, innebærer at samfunnets normalisering av tegnspråklige kan føre til at unge tegnspråklige former en hørende identitet, fordi tegnspråk ikke blir alminneliggjort som kommunikasjonsform. Gjennom en relasjonell forståelse vil tegnspråklige forbli funksjonshemmet, fordi gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav ikke minker slik praksisen er i dag. Jeg vil derfor stille meg undrende til hvorvidt gap-modelltenkningen på funksjonshemming påvirker utforming av unge tegnspråkliges identitet.

Som tidligere omtalt hevdes det at det ikke er hensiktsmessig å gi tegnspråklige merkelappen funksjonshemmet (Grue, 2014, s. 138). Dette bunner i at majoriteten ikke har satt en normativ standard for hvordan det å ha en døveidentitet skal være. Tegnspråklige som selv tilskriver seg en døveidentitet, danner dermed den normative standarden for døveidentitet. Etter min oppfatning kan ikke majoritetsbefolkningen sette standard for hva det innebærer å inneha en døveidentitet, og at det på denne måten er utilstrekkelig at tegnspråklige blir ansett for å være funksjonshemmet. Samtidig vil jeg hevde at samfunnet, i tråd med den relasjonelle forståelsen og den sosiale modellen, likevel bidrar til funksjonshemming av tegnspråklige. Under samtalene med deltakerne kom det frem eksempler på at unge tegnspråklige i noen situasjoner kan oppleve døvheten som en ulempe. Denne ulempen forstår jeg dit hen at oppstår i kjølvannet av samfunnets barrierer. Jeg stiller meg derfor noe undrende til påstanden om at det er uhensiktsmessig å anse tegnspråklige som funksjonshemmede.

6.1.2 Unge tegnspråkliges livsløp – den turbulente ungdomstiden

Denne oppgaven handler om det å forme en identitet i et ungt livsløp. Jeg snakket om at ungdomstiden utgjør en foranderlig fase. Denne foranderlige fasen ser jeg på som at de unge er på jakt etter å finne sin identitet og rolle i livet. Prøving og feiling er viktige faktorer i ungdomstiden. Jeg har tidligere i oppgaven vært inne på den dystre historien til tegnspråklige, og at denne historikk også, i større eller mindre grad, former unge tegnspråkliges livsløp i dag. Tidligere forskning viser at tegnspråklige i den moderne tid har opplevd å bli møtt med en holdning som innebærer normalisering (Breivik, 2007, s. 13; Hedlund, 2009). Ifølge studiens funn oppfatter ikke unge tegnspråklige nødvendigvis en helt enkel normalisering i dag. I

studiens tidligere forskning (Dammeyer & Ohna, 2021) og empiri, fremstår det nå en praksis hvor unge tegnspråklige blir integrert, eller i alle fall forsøkt å bli integrert i *normale* skolemiljø og på annet vis.

Funnene som danner grunnlag for denne diskusjonen, viser at unge tegnspråklige kan ha utfordringer i ungdomstiden. Med bakgrunn i studiens funn og kunnskap om unge tegnspråklige, fremstår ungdomstiden til unge tegnspråklige som mer utfordrende enn ungdomstiden for folk flest. Det er flere holdepunkter for denne argumentasjonen: For det første er alle de statlige døveskolene nedlagt, og unge tegnspråklige går stort sett på sine nærskoler. Unge tegnspråklige som inngår i denne studien, viser at det kan oppleves som ensomt å være den eneste tegnspråklige. For det andre viser analysen at familien og andre viktige nærpå personer påvirker i større eller mindre grad den turbulente ungdomstiden for unge tegnspråklige.

Når det gjelder livsløpsperspektivet og funksjonshemming, vil jeg hevde Grue (2021) illustrerer at unge tegnspråklige periodevis kan fraskrive seg samfunnets funksjonshemming. I andre livsfaser kan samfunnets funksjonshemming av tegnspråklige være viktig og betydningsfullt. Tatt i betraktning det jeg har redegjort for om funksjonshemming tidligere, opplever unge tegnspråklige, ifølge studiens funn, periodevis i livet at det er viktig å være som *alle* andre. Som presentert tidligere fortelles det om et ønske om å ikke skille seg ut. Når studiens deltakere forteller om ønsket om å være som *alle* andre, refereres det da her ikke til mangfoldighet, men til normen (Breivik, 2006, s. 200). Dette utgjør én livsfase. Det kom frem i samtalen med deltakerne at i en annen livsfase oppleves det som slitsomt å skulle være som *alle* andre. I den livsfasen hvor unge tegnspråklige ønsker å være lik ikke-tegnpråklige, handler det i hovedsak dels om å sammenligne seg med majoritetsbefolkningen, og dels om en fornektelse av samfunnets funksjonshemmede barrierer. I neste livsfase, hvor dette oppleves som slitsomt, mener jeg dette handler om en anerkjennelse av samfunnets funksjonshemmende barrierer. I denne fasen oppdager unge tegnspråklige at samfunnet ikke er godt nok tilrettelagt for tegnspråket. Dette er faktorer som alle bidrar til å forme unge tegnspråkliges identitet.

Jeg skal nå vende blikket vekk fra funksjonshemming. I følgende kommer det en diskusjon som handler om identitetstilhørighet og, tegnspråklige som kulturelle minoriteter. Jeg skal også diskutere sårbarhet og annerledeshet, enhetsskolen og unge tegnspråkliges hverdagsliv.

6.2 Tegnspråklighet som kulturell minoritet, annerledeshet, eller en blanding

I denne seksjonen skal jeg diskutere ulike aspekter ved det å være tegnspråklig. Jeg starter med å diskutere det å finne sin døveidentitet og den kronglete identiteten. Diskusjonen om tegnspråklige som kulturelle minoriteter, vil i hovedsak dreie seg om identitetstilhørighet.

6.2.1 Å finne sin identitet

Jeg har så langt diskutert funksjonshemming-begrepet i relasjon til det å være tegnspråklig. Jeg har argumentert for at unge tegnspråklige som inngår i denne studien, ikke direkte identifiserte seg som funksjonshemmet. I dette avsnittet skal jeg diskutere forskjellige identiteter, i relasjon til ulike identitetsmarkører.

Som jeg allerede har vært inne på, handler identitet om hvilke(n) identitet(er) vi ønsker å tilskrive oss (Frønes, 1993, s. 113). Kan hende noen tegnspråklige har en identitet som døv, annerledes, en kulturell minoritet eller en identitet som hørende. Min empiri viser at noen unge tegnspråklige kan oppleve å ha flere identiteter samtidig. Dette tilsier at det ikke et entydig svar på hvilken identitet tegnspråklige ønsker å tilskrive seg. I stedet har jeg i denne oppgaven forsøkt å gjøre rede for ulike perspektiv på identiteter, med en påfølgende diskusjon rundt unge tegnspråkliges identitet. Oppgavens problemstilling må ikke ses på som en standard for hvilken identitet unge tegnspråklige skal ha. I stedet er hensikten å diskutere hvordan denne formes.

Å finne identitet er sentralt i livsløpet når vi er unge. Studiens funn belyser at tegnspråkmiljøet oppleves som mindre enn før. Dermed vokser tegnspråklige i større grad opp i et ikke-tegnspråklig miljø i dag. Dette kan bidra til at unge tegnspråklige har andre forutsetninger enn tidligere, som igjen kan påvirke utformingen av deres identitet.

6.2.1.1 Den kronglete identiteten

Ifølge min empiri oppleves det som kronglete å finne sin døveidentitet. Breivik (2006, s. 190) antyder at tegnspråklige opplever et press som handler om å bli fremstilt som *normal* eller *riktig*. Dette presset advarer forfatteren kan bli for stort, fordi ambivalensen kan være strevsomt (s. 190). Videre peker Breivik (2007, s. 31) på at å finne sin døveidentitet innebærer refleksjon, årvåkenhet og ambivalens. Det kan være utfordrende å identifisere seg som døv dersom tegnspråklige som ønsker en slik identifikasjon blir møtt med et normalitetsperspektiv fra betydningsfulle personer.

Breivik (2007, s. 31-32) hevder at utfordringene med å finne døveidentiteten har mange likhetstrekk med andre minoritetsgrupper. Breivik gjør her en sammenligning av tegnspråklige som én minoritetsgruppe, med andre språklige minoritetsgrupper. Dersom vi sammenligner tegnspråklige, som en minoritetsgruppe, med andre minoritetsgrupper, forstår jeg det dit hen at det kan skape en bedre forståelse av at tegnspråklige er personer som deler en felles kultur og har en felles historie. I denne oppgaven har jeg belyst viktigheten av at majoritetsbefolkningen blir bevisste på tegnspråklige som en kulturell minoritet. Dermed er det holdepunkter for å forstå hvorfor det for mange unge tegnspråklige er viktig og betydningsfullt å søke til tegnspråkmiljøet for å forme en døveidentitet. Jeg argumenterer for at det ikke er hensiktsmessig når unge tegnspråklige blir møtt med et perspektiv på normalitetsperspektivet. Det er mer hensiktsmessig at tegnspråklige sammenlignes med andre språklige minoriteter.

6.2.2 Identitetstilhørighet

Et sentralt funn i denne studien dreier seg om identitetstilhørighet. Hvilke identifikasjoner vi ønsker å tilskrive oss, kan ses i sammenheng med hvor vi føler tilhørighet. Diskusjonen om identitetstilhørighet innebærer det som er betydningsfullt for unge tegnspråklige når det gjelder identitet. Diskusjonen dreier seg også om unge tegnspråkliges usikkerhet knyttet til identitetstilhørighet.

6.2.2.1 Tegnspråklighet som likeverdig identitet

Som empirien i denne oppgaven viser, formes unge tegnspråkliges identitet av en identitetstilhørighet. Noen unge tegnspråklige fortalte om en døv identitetstilhørighet, mens andre identifiserte seg som hørende. For noen dreide det seg om kreolske identiteter; hørende og døv. Unge tegnspråklige fortalte om betydningen av at deres nærmeste benytter tegnspråk i samtale med dem. Som jeg tidligere snakket om, er det fordelaktig for unge tegnspråklige at tegnspråk blir benyttet i oppveksten. Dette kan videre føre til en utvikling av døveidentiteten.

Mine funn viser at det å reise og å møte andre tegnspråklige, ser ut til å være betydningsfullt for unge tegnspråklige. Som både de teoretiske perspektivene peker på (Breivik, 2007, s. 14), og som funnene viser, reiser unge tegnspråklige bort fra den ikke-tegnpråklige majoritetsbefolkningen, for å møte andre tegnspråklige. Det som også var en gjenganger i samtalene med studiens deltakere, var opplevelsen av fellesskap og tilhørighet. Denne oppgaven viser betydningen av at unge tegnspråklige opplevde forståelse og aksept for døvheten, og tegnspråket som sådan. Unge tegnspråklige har for eksempel et manglende lingvistisk fellesskap på enhetsskolen, fordi elever og lærere ikke snakker sammen på

tegnspråk. Dette påvirker identitetstilhørigheten til unge tegnspråklige. Noen unge tegnspråklige fortalte om en opplevelse av at tegnspråkmiljøet er mindre enn før. Dette kan skyldes flere faktorer: Det kan for det første skyldes den digitale hverdagen som mange unge tegnspråklige er en del av i dag. Det kan for det andre være en konsekvens av koronapandemien. Samfunnets forventning til effekten av CI-bruk og nedleggelse av døveskolene, kan dermed innebære negative konsekvenser for identitetstilhørigheten for unge tegnspråklige. Disse forholdene er med på å forme unge tegnspråkliges identitet.

Tidligere forskning viser at økt bruk av CI i tillegg til nedleggelse av døveskolene, kan oppfattes som en «gradvis nedleggelse» av det tegnspråklige miljøet (Halvorsen et al., 2019; Dammeyer & Ohna, 2021). I diskusjonen rundt identitetstilhørighet er det hensiktsmessig også å inkludere disse aspektene. Unge tegnspråklige som inngår i denne studien, forteller om en skepsis tilknyttet nedleggelse av døveskolene og det tilhørende botilbudet. Skepsisen innebar en usikkerhet knyttet til fremtidige tegnspråklige elever, samt en opplevelse av å miste det tegnspråklige fellesskapet.

Av deltakernes fortellinger om inngangen til tegnspråket, kan vi se at mange av dem ble kjent med tegnspråk gjennom tilbudene på døveskolen. Det fortelles om betydningsfulle relasjoner til andre tegnspråklige på samme alder. Det fortelles også om behov for å omgås mer i det tegnspråklige miljøet, enn det som var utgangspunktet. Data viser at relasjonen til andre tegnspråklige og det å kjenne til, og å omgås et tegnspråklig miljø, former unge tegnspråkliges identitet. Det kan tyde på at for de av studiens deltakere som ble introdusert for tegnspråket i en tidlig fase, kan ha en sterkere tilknytning til døveidentiteten enn for tegnspråklige som eksempelvis blir kjent med tegnspråkmiljøet etter barneskolestart, eller utenfor døveskolene (Mousavi et al., 2017, s. 132).

Det er vanskelig å låse seg til en slik forklaring, da flere forhold kan virke inn. Ett forhold dreier seg for eksempel om å bli døv i senere alder. Dette er et tema som ligger utenfor denne oppgavens problemstilling.

6.2.2.2. Ambivalente identiteter

Ambivalente identiteter dreier seg om usikkerhet knyttet til identitetstilhørighet. Min empiri viser at ambivalente identiteter kan skyldes bedre tilgang til det ikke-tegnpråklige miljøet. Funnene viser at ambivalente identiteter kan ses på som et resultat av samfunnets normalitetsperspektiv. Det er et interessant paradoks at tegnspråk blir anerkjent som et fullverdig språk, samtidig som integrering i det ikke-tegnpråklige majoritetssamfunnet

dominerer i dag. Som sagt, forteller studiens deltakere om pendlende identiteter; det fortelles om å identifisere seg som døv og hørende på forskjellige arenaer. Unge tegnspråklige kan danne seg en hørende identitet, basert på den ikke-tegnspråklige kulturen. De kan også tilegne seg en døveidentitet, basert på den tegnspråklige kulturen.

Unge tegnspråklige kan oppleve en sterkere tilknytning til tegnspråket i noen situasjoner, enn i andre. I et tidligere underkapittel har jeg omtalt at Erikson bruker begrepet *identitetsforvirring* (Frønes, 1993, s. 108). Når studiens deltakere beskriver en ambivalent identitet, henviser de til usikkerhet og forvirring rundt sin egen identitetstilhørighet. Ifølge Mousavis et al., (2017, s. 125) henvisning til Erikson, kan unge tegnspråklige møte på utfordringer i forbindelse med familieliv, det sosiale livet og personlige utfordringer. Når det gjelder personlige utfordringer, viser empirien at unge tegnspråklige kan erfare at identitetsforvirring er knyttet til en identitetstilhørighet; som *alle andre*. Når det gjelder familieliv, viser studiens funn at for unge tegnspråklige er det av betydning å ha støttende nærpå personer, som behersker tegnspråk. Ifølge dataene kan unge tegnspråkliges sosiale liv oppleves som utfordrende. Deltakerne i studien forteller at de synes det er utfordrende å omgås mange ikke-tegnspråklige personer samtidig, fordi de ofte faller av i kommunikasjon. Studiens deltakere forteller derfor at det kan oppleves som fordelaktig å ha et nettverk av unge tegnspråklige venner.

Som tidligere omtalt består identitet i grove trekk av personlig- og sosial identitet (Jørgensen, 2008, s. 38-39). Betydningen av unge tegnspråkliges sosiale identitet påvirker deres identitetstilhørighet. Noen deltakere forteller om en sosial identitet med andre tegnspråklige, fordi de opplever å være en del av et felles tegnspråklig miljø. Som tidligere nevnt, fremtrer gjerne deltakernes fortellinger som *vi* (refererer til tilhørighet til tegnspråkmiljøet), og *de* (refererer til andre personer utenfor tegnspråkmiljøet). Imidlertid viser empirien at ikke alle unge tegnspråklige opplever en sosial tilhørighet til tegnspråkmiljøet, på tross av beherskelse av tegnspråket. Dette ser altså ut til å forme unge tegnspråkliges identitet i hverdagen. Spørsmålet som i denne sammenheng kan være interessant å reise, er hvorvidt normalitetsperspektivet på tegnspråklige påvirker utformingen av unge tegnspråkliges identitet, som dermed kan føre til ambivalente identiteter.

6.2.3 Tegnspråklige som kulturell minoritet

Studios deltakere forteller om fellesskap med andre unge tegnspråklige, og tilhørighet til tegnspråklige miljøer. Dette er i tråd med en kulturell modelltenkning rundt det å være tegnspråklig. Ifølge en slik modelltenkning diskrimineres tegnspråklige gjennom majoritetens

opplevelser av et hørende, ikke-tegnspråklig språkfelleskap (Hedlund, 2009). Videre har vi sett at tegnspråklige diskrimineres på grunnlag av at tegnspråket brukes i kommunikasjon med ikke-tegnspråklige. Ifølge dette perspektivet betraktes tegnspråk som minoritetsspråk. Tidligere forskning viser at tegnspråklige derfor utgjør en kulturell minoritet (Breivik, 2000, s. 84; Fredäng, 2003, s. 29; Hedlund, 2009; Higgins & Lieberman, 2016).

Deltakerne i studien forteller om opplevelser av å bli diskriminert. Opplevelsene av å bli diskriminert knyttes til ekskludering og utestenging. Studiens data viser at opplevelser av ekskludering og utestenging oppstår som et resultat av utilstrekkelig tilrettelegging i kommunikasjon. Analysen viser indirekte at de av deltakerne som forteller om diskriminering og utestenging, anerkjenner tegnspråkliges kulturelle språklige minoritet.

Å vokse opp som tegnspråklig i et ikke-tegnspråklig miljø taler for at tegnspråkmiljøet blir en viktig arena, dersom en ønsker å ha en døveidentitet. Uten et tegnspråklig nettverk i ikke-tegnspråklige omgivelser fremstår dette som at tegnspråklige selv opplever å ha en hørende identitet. Denne forståelsen har sammenheng med hva studiens deltakere forteller. Empirien min viser at identitetstilhørighet har sammenheng med holdninger og forventninger som unge tegnspråklige blir møtt med av majoritetssamfunnet. Slike holdninger og forventninger dreier seg om måten unge tegnspråklige blir møtt på. I første omgang kan det derfor hende at tegnspråklige ikke aktivt søker et tegnspråklig miljø. Etter hvert som vi blir eldre blir vi også mer reflekterte (Frønes, 1993, s. 113). I jakten etter sin identitet, kan unge tegnspråklige i denne livsfasen oppsøke ulike tegnspråkmiljøer. Dette kan tale for at noen unge tegnspråklige oppsøker tegnspråkmiljøer av ren nysgjerrighet. Dette kan føre til en klarere definisjon av døveidentiteten, fordi vedkommende møter andre personer, hvor det kan utveksles felles erfaringer med å være ung og tegnspråklig i dag.

Jeg argumenterer for at tegnspråkmiljøet også blir viktig å oppsøke for unge tegnspråklige som er oppvokst i en tegnspråklig familie. Studiens funn viser at for de av deltakerne som er oppvokst i en tegnspråklig familie, er tegnspråkmiljøet også av betydning. Når det gjelder betydningen av å kommunisere med andre unge tegnspråklige, fremgår det ikke av empirien å være et skille mellom unge tegnspråklige oppvokst i en ikke-tegnspråklig familie, og unge tegnspråklige oppvokst i en tegnspråklig familie. Det kan være av betydning å bemerke seg at de fleste av studiens deltakere er oppvokst i en ikke-tegnspråklig familie. Det kan fremstå som de yngste deltakerne i studien oppsøkte tegnspråkmiljøet sjeldnere enn de eldste. Dette kan selvsagt være en ren tilfeldighet. Det er dermed ikke holdepunkter for å fastslå at dette gjelder for unge tegnspråklige flest, men det er imidlertid et interessant funn.

6.2.4 Tegnspråklighet – sårbarhet og annerledeshet

Tegnspråklige kan ikke betraktes som annerledes hvis alle hadde vært tegnspråklige. Det kan fremstå som at unge tegnspråklige i et ikke-tegnspråklig miljø blir sårbare. I kommunikasjon med ikke-tegnspråklige, er unge tegnspråklige, så vel som andre tegnspråklige, avhengige av teknisk hørsel, eller tolk. Tegnspråklige må organisere seg selv til enhver tid, via en mellomperson. Derfor er det ikke alltid like enkelt å kommunisere. Det er omgivelsenes krav som gjør tegnspråklige sårbare, ikke egenskaper en besitter, eller tegnspråklige som individer. Under koronapandemien har denne sårbarheten muligens blitt enda mer merkbar, og kan derfor trekkes frem som et eksempel. Når vi kommer i en krise som en pandemi, forutsettes det at generell informasjon til befolkningen er tilgjengelig for ikke-tegnspråklige. Det kan dermed fremstå som at denne informasjonen på samme tidspunkt ikke automatisk blir tilgjengeliggjort for den tegnspråklige befolkningen. Analysen viser at unge tegnspråklige ikke alltid opplever anerkjennelsen av tegnspråk som et fullverdig språk. Dette kan tale for at generell informasjon angående håndtering av koronapandemien i første omgang tilgjengeliggjøres til den ikke-tegnspråklige befolkningen, fremfor den tegnspråklige befolkningen.

6.2.4.1 Sårbarhet

Kristeva (2010) snakker om sårbarhet i forbindelse med majoritetsbefolkningen. Hun vektlegger særlig sårbarhet i samvær med personer med funksjonsnedsettelse. Kristeva (2010) snakker om majoritetsbefolkningen sårbarhet, og hvordan den kan bearbeides. Dette kan fremstå som at det ikke utelukkende er tegnspråklige som opplever sårbarhet, men også sårbarhet hos nærpåsoner. At sårbarheten slik Kristeva (2010, s. 36) ser det, ikke kan deles fordi den blir utformet hos hver enkelt, er interessant å diskutere her. Her mener jeg at unge tegnspråklige deler en felles sårbarhet. Denne felles sårbarheten dreier seg om det å eksempelvis være avhengig av tolk eller teknisk hørsel i kommunikasjon med et ikke-tegnspråklig majoritetssamfunn.

Jeg mener at sårbarheten til en viss grad også kan deles med andre personer. Studiens deltakere snakker om sårbarhet i ulike situasjoner og av ulik art. Empirien viser at sårbarheten ikke utelukkende består av én enkeltstående opplevelse. Sårbarheten kan dermed knyttes til ulike opplevelser. Deltakeren som forteller om utestenging på en ikke-tegnspråklig skole på grunn av kommunikasjon, opplevde da å befinne seg i en sårbar situasjon. Det samme gjelder for deltakeren som forteller om å oppleve å bli ekskludert i kommunikasjon i familieselskaper, når det er mange folk rundt. Dette kan tale for at sårbarheten hos unge tegnspråklige dreier seg om kommunikasjon med ikke-tegnspråklige.

Funnene som danner grunnlaget for denne diskusjonen, viser at tema rundt nedleggelse av døveskolen og integrering i den ikke-tegnspråklige nærskolen gjør unge tegnspråklige ekstra sårbare: For det første taler dette for at unge tegnspråklige da blir sårbare fordi med å true med nedleggelse, rokket det også med tegnspråkliges dødeidentitet. Som empirien i denne oppgaven viser i tillegg til tidligere forskning (Breivik, 2000, s. 91), har døveskolene vist seg å være en betydningsfull arena for utforming av dødeidentitet for unge tegnspråklige. For det andre opplever tegnspråklige sårbarhet knyttet til integreringen i et ikke-tegnspråklig miljø, ved å plassere unge tegnspråklige i ulike skoler. Der er det ikke automatisk slik at lærere og andre medelever behersker tegnspråket på lik linje med lærere og medelever på døveskolene.

Sårbarhet kan også ligge i majoritetssamfunnets normalitetsperspektiv. I dette perspektivet mener jeg at unge tegnspråklige ikke innfrir det *normale*, fordi enkelte kroppsdeler kan ha en nedsatt funksjon, eller ikke fungerer. Dermed *avviker* unge tegnspråklige fra samfunnets normalitetsperspektiv. Fonosentrisme handler om at hørsel blir av majoritetsbefolkningen ansett for å være det naturlige (Breivik, 2005). Dette kan tale for at unge tegnspråklige befinner seg i en sårbar posisjon, med utgangspunkt i fonosentrismen. Fonosentrisme innebærer eksempelvis manglende teksting og tolking av diverse tv-programmer, fordi det siktes da til et ikke-tegnspråklig publikum. Dette taler dermed for at tegnspråklige befinner seg i en sårbar situasjon.

6.2.4.2 Annerledeshet

Kermit (2006, s. 57) snakker om likeverdig annerledeshet. Likeverdig annerledeshet dreier seg om at tegnspråklige ikke oppfattes som avvikere, som er mindre verdt. I stedet oppfattes denne annerledesheten som verdifull (s. 57). Forfatteren påpeker at annerledeshet sett fra et slikt perspektiv, innebærer en kunnskap om tegnspråkets status i dag. I sin tur medfører likeverdig annerledeshet til en anerkjennelse av retten til morsmål (s. 57). Kermit (2006, s. 57) hevder at å se annerledeshet fra dette perspektivet, bidrar til at tegnspråklige kan realisere seg selv, til fordel for et stigmatiserende fokus rettet mot begrensninger.

Unge tegnspråklige som identifiserer seg som døde, har en annerledes identitet enn majoritetsbefolkningen. Majoritetsbefolkningen kan oppleve at det er utfordrende å forholde seg til unge tegnspråkliges dødeidentitet. Her argumenterer jeg for at dødeidentiteten blir sett på som annerledes (Grue, 2014, s. 86). Å identifisere seg som død, kan for unge tegnspråklige fremstå som like naturlig som for ikke-tegnspråklige å identifisere seg som hørende. Videre kan unge tegnspråklige som identifiserer seg som hørende, oppleves annerledes for dem, på samme måte som det oppleves for majoriteten at noen tegnspråklige identifiserer seg som død. Dette

kan tale for at det som er fremmed og annerledes for noen, trenger ikke være fremmed og annerledes for andre.

6.2.5 Enhetsskolen – en skole for alle?

Ifølge Breivik (2007, s. 14) er tegnspråklige en marginalisert og stigmatisert minoritet. Jeg argumenterer dermed for at døveidentiteten ikke lar seg definere umiddelbart, fordi den trenger tid for å utvikles. Analysen tyder på at det som kan bidra til denne utviklingen, er døv identitetspolitikk. Funnene viser at unge tegnspråklige er opptatt av, og engasjerer seg i, tegnspråkliges rettigheter. Deltakerne i studien forteller at de ønsker å stå opp for tegnspråkliges rettigheter. Deltakernes fortellinger kan tale for at én av unge tegnspråkliges rettigheter, dreier seg om kampen for å ivareta døveskolene. Studiens data viser at døveskolen har hatt en funksjon som en identitetsmarkør for døveidentitet; en døvhet som en normaltilstand – som et alternativ til den ikke-tegnpråklige kommuniserende verden. Breivik (2000, s. 93) hevder dessuten at mange tegnspråklige er skeptiske til om nærskoler vil ha mulighet til å etablere et språklig stimulerende miljø, der flere behersker tegnspråk både på skolen, hjemme og i nærmiljøet for øvrig.

Et sentralt funn i denne studien knyttes til opplevelser ved å bruke hørselstekniske hjelpemidler. Deltakerne forteller at de blir slitne av å bruke disse hjelpemidlene. De forteller videre at når de benytter hørselstekniske hjelpemidler, får de ofte hodepine fordi de da må anstrenge seg for å oppfatte hva som foregår. Dette har preget studiens deltakere på ulike tidspunkt, og på forskjellige måter. Empirien viser et behov for å trekke seg tilbake, og at identitetstilhørighet blir vanskelig. Unge tegnspråklige som går på enhetsskolen og som benytter seg av hørselstekniske hjelpemidler, har dermed lettere tilgang til et ikke-tegnpråklig miljø. Dette taler for at identitetsforvirringen som oppstår rundt spørsmålet om tilhørighet, derfor kan by på utfordringer for unge tegnspråklige.

Jeg argumenterer for at tegnspråklige lærere har flere funksjoner for tegnspråklige elever. Lærerne kan fungerer som både kulturelle og språklige rollemodeller (Higgins & Lieberman, 2016). Under samtalene med deltakerne, kommer det frem at tegnspråklige lærere har hatt en positiv påvirkning hos unge tegnspråklige. Dette dreier seg om at det er fint å kunne ha andre tegnspråklige å se opp til. Dette taler for at tegnspråklige lærere kan være en viktig identitetsmarkør for unge tegnspråklige. I den tidlige fasen av ungdomsårene er det mye usikkerhet som rår. Her mener jeg at ved å ha tegnspråklige lærere, kan det å finne sin døveidentitet være av stor betydning for unge tegnspråklige. Jeg argumenterer for at tilgangen

til tegnspråklige lærere, former unge tegnspråkliges identitet i hverdagen. Som funnene viser, kan det også argumenteres for at lærere i enhetsskolen former unge tegnspråkliges identitet. Her mener jeg at fordi lærere ofte er viktige personer for de unge, kan også lærerens holdninger påvirke hvordan tegnspråklige ønsker å se på seg selv.

Som vi kan se av studiens funn, ser det ut til at anerkjennelse er viktig for unge tegnspråklige. Deltakerne forteller at det er viktig at familien støtter dem. De forteller også om opplevelser av anerkjennelse fra den nærmeste familien. Det fremgår også at det ikke alltid er slik at unge tegnspråklige opplever å bli forstått og anerkjent fra familie utover sine nærmeste. Å bli anerkjent for valgene vi tar, er viktig for oss mennesker. Jeg argumenterer for at det også er viktig for oss mennesker å bli anerkjent for vår tilhørighet. Jeg referer ikke da til å bli anerkjent av det miljøet vi føler tilhørighet til. Jeg refererer heller til det å bli anerkjent av våre nærstående personer for valgene vi tar. Dette taler for at unge tegnspråkliges anerkjennelse også handler om det å ha tilgang til tegnspråklige lærere, og tilhørighet i tegnspråklige klasse- og skolemiljø.

Empirien min viser at tegnspråklige som er integrert i enhetsskolen kan føle seg ensomme. Der kan det hende det ikke finnes et etablert tegnspråklig nettverk, og noen kan oppleve å være den eneste tegnspråklige på skolen. Det kan dermed fremstå som at fordi unge tegnspråklige snakker et språk ikke alle behersker, kan det være utfordrende å befinne seg i et ikke-tegnspråklig miljø fordi kommunikasjonen da blir utfordrende.

6.2.6 Unge tegnspråkliges hverdagsliv

Å gjennomføre en studie om hverdagsliv i en pandemi, har bydd på en rekke utfordringer. Noen av dem har jeg allerede skissert. Studiens deltakere forteller om hverdagslivet under koronapandemien. Det fortelles om at hverdagslivet ikke var som det pleier å være, som konsekvens av pandemiens begrensninger. Dermed utviklet det seg et savn etter å møte andre unge tegnspråklige. Savnet etter å møte andre unge tegnspråklige handler om et behov for å snakke med tegn i det fysiske rom. Koronapandemien har i ulik grad preget unge tegnspråkliges hverdagsliv. Mye har blitt digitalisert. Konsekvensene av pandemien taler for at den har satt begrensninger for å møte hverandre fysisk. Det er foreløpig for tidlig å si noe om langtidseffekten(e) pandemien har hatt for unge tegnspråkliges hverdagsliv. Jeg vil likevel argumentere for at hverdagslivet til unge tegnspråklige har vært annerledes under denne pandemien. Analysen viser at konsekvensene av pandemien vanskeliggjør unge tegnspråkliges leting etter sin identitet, fordi det i utgangspunktet er få arenaer hvor unge tegnspråklige kan møte hverandre fysisk.

Mine funn viser at hverdagen til unge tegnspråklige i dag ofte eksisterer i sosiale media. Analysen viser at unge tegnspråklige sjeldnere oppsøker fritidstilbud skreddersydd for dem. Når det gjelder organisasjonstilhørighet, hevder Grønlie (2005, s. 28) at det er identiteten som avgjør i hvilken organisasjon en slutter seg til; om en ønsker å slutte seg til døveorganisasjonen, eller til organisasjonen for hørselshemmede. Argumentet med å inkludere tilhørighet til organisasjonslivet i en diskusjon om unge tegnspråkliges hverdagsliv, bunner i at jeg tolker at tilhørigheten også kan overføres til hverdagen: Dataene viser at dersom unge tegnspråklige opplever å ha en hørende identitet, kan det videre oppleves som uinteressant å oppsøke døveorganisasjonen. Jeg vil understreke at dette forholdet ikke nødvendigvis gjelder for alle unge tegnspråklige som identifiserer seg som hørende. Motsatt, dersom tegnspråklige har en döv identitetstilhørighet, oppleves det som hensiktsmessig å oppsøke døveorganisasjonen.

Jeg vil argumentere for at fritidstilbud skreddersydd for unge tegnspråklige, kan gi et godt grunnlag for å utforske døveidentiteten. Her møtes personer som i alle fall deler én felles ting – det tegnspråklige. Som min empiri viser, oppleves det også som behagelig å omgås andre unge tegnspråklige på fritidstilbud. Som en konsekvens av koronapandemien, og at unge tegnspråklige i dag ikke lenger deler det lingvistiske fellesskapet med hverandre på døveskolen, fremstår fritidstilbudene som viktige fysiske møteplasser for å utvikle døveidentitet. Dagens generasjon av unge i kombinasjon med koronapandemien, fører til en mer digital hverdag og mindre fysiske møter. Dette taler for at disse to forholdene former unge tegnspråkliges identitet.

6.2.6.1 Hverdagen – et opplevd stigma

I presentasjonen av perspektiver på hverdagslivsosiologi, la jeg vekt på et begrep Goffman er kjent for; nemlig stigma. Det kan argumenteres for at tegnspråklige blir stigmatiserte av majoritetssamfunnet. Dette dreier seg om debatten rundt CI-enes egentlige effekt, og å frata unge tegnspråklige et lingvistisk fellesskap som skapes på døveskolene. Med å gi tegnspråklige CI, ønsker majoritetssamfunnet i hovedsak å fjerne døvhet. Dette er dog varierende fra person til person. For noen unge og voksne døve eller tegnspråklige kan bruk av CI og andre hørselstekniske hjelpemidler oppleves som helt nødvendig og verdifullt. Imidlertid viser min empiri at det også oppleves som slitsomt for unge tegnspråklige å bruke CI. Breivik (2006, s. 191) hevder at tegnspråklige er en stigmatisert gruppe. Argumentet for at unge tegnspråklige blir stigmatiserte, med bakgrunn i nedleggelsen av døveskolene, er nettopp det; å frata noen et lingvistisk fellesskap, til fordel for integrering. Her må det også legges til at det for noen tegnspråklige kan oppleves som fint å bli integrert på sine nærskoler. Å bli fratatt det lingvistiske fellesskapet, skaper utfordringer rundt identitetstilhørighet.

Ifølge Goffman (2009, s. 73) gjør personer som blir stigmatiserte seg like erfaringer når det gjelder håndtering av ulike situasjoner. Deltakerne i studien forteller om erfaringer de så langt har gjort seg i løpet av livet. Disse erfaringene har en rekke fellestrekk: Det snakkes blant annet om erfaringer med å befinne seg i et ikke-tegnspråklig miljø. Det fortelles også om erfaringer med å ha utfordringer relatert til det å omgås mange ikke-tegnspråklige samtidig. Dette taler for at tegnspråklige kan anses som stigmatiserte.

Jeg har tidligere omtalt at det å finne sin identitet, ikke alltid oppleves som enkelt for unge tegnspråklige. Her mener jeg dette skyldes omgivelsenes forventninger, samt dets krav og barrierer (jamfør den relasjonelle forståelsen, og den sosiale modellen). Med andre ord: omgivelsenes stigmatisering av unge tegnspråklige. Goffman (2009, s. 46) hevder at bak begrepet stigma, skjuler det seg et dobbeltperspektiv: For det første dreier det seg om en tatt-for-gitt-holdning av vedkommende som blir stigmatisert, når det gjelder individets særpreg som umiddelbart er synlig, eller kjent. Det andre perspektivet innebærer at vedkommende går ut fra at omgivelsene rundt, ikke umiddelbart legger merke til, eller er kjent med, vedkommende sitt særpreg. Her mener jeg stigmatisering utfra det første perspektivet oppstår som et resultat av at omgivelsene tar det for gitt at vedkommende blir stigmatisert. Studiens funn viser at unge tegnspråklige opplever å bli stigmatisert med bakgrunn i dårlig hørsel, og bruk av tegnspråk. Studiens deltakere forteller om episoder hvor de opplever ekskludering, fordi omgivelsene ikke til enhver tid oppfyller unge tegnspråkliges behov for tilrettelagt kommunikasjon.

Stigmatisering med utgangspunkt i det andre perspektivet, taler for at når unge tegnspråklige blir stigmatiserte, kan det dreie seg om uvitenhet fra omgivelsenes side. Empirien viser at unge tegnspråklige har tendenser til å normalisere hodepine. Som tidligere omtalt, oppstår hodepine hos unge tegnspråklige av en kombinasjon av bruk av hørselstekniske hjelpemidler, og konsentrasjon for å oppfatte hva som sies. Som vi kan se utfra funnene, er det tilsynelatende ikke noe som antyder at tegnspråklige opplever hodepine som en form for stigmatisering av omgivelsene. Likevel kan hodepine være en del av et internalisert stigma. Fordi unge tegnspråklige med hjelp av hørselstekniske hjelpemidler må anstrenge seg i kommunikasjon med ikke-tegnspråklige, oppleves det som *normalt* å få hodepine. Her mener jeg at unge tegnspråklige stigmatiserer seg selv i utenforskapet av å bruke hørselstekniske hjelpemidler, som bidrar til helsebelastninger i hverdagslivet.

6.2.6.2 Audisme

Audisme er et forholdsvis nytt begrep. Begrepet beskriver andre begreper jeg har brukt hittil i oppgaven, som for eksempel fonosentrisme. Audisme er et velkjent begrep for dagens unge

tegnspråklige. Jeg mener begrepet gjør seg relevant for denne oppgaven og dens problemstilling, fordi audisme oppleves som en form for en hverdagslig stigmatisering. Dette taler for at audisme former unge tegnspråkliges identitet.

Hilde Haualand som er Norges første og, i skrivende stund, eneste tegnspråklig professor, hevder i et talkshow-program at samfunnet er laget for, og tilpasset personer som kan høre. Videre peker hun på at en form for audisme innebærer samfunnets forventninger om at alle har hørsel (Peterson, 2021). Til tross for at jeg har hentet denne referansen fra en TV-serie, taler det likevel for at Haualands utsagn egner seg i diskusjonen om hverdagslivet for unge tegnspråklige. Studiens deltakere snakker ikke direkte om audisme, og hvordan det påvirker deres hverdag. Imidlertid viser empirien at unge tegnspråklige opplever audisme i sine hverdager. Mangel på tilrettelagt kommunikasjon, er et eksempel på audisme som unge tegnspråklige opplever

Internalisert audisme blir av Haualand (Peterson, 2021) trukket frem som en form for audisme. Internalisert audisme dreier seg om at ulike institusjoner (for eksempel utdanningsinstitusjoner) ikke vektlegger tegnspråk like sterkt som verdsettingen av hørsel, og bruk av hørselstekniske hjelpemidler. I likhet med det Haualand peker på, viser også min empiri at unge tegnspråklige opplever å bli applauderte for et godt talespråk. Det kom frem i samtalene med deltakerne at dette skjer på tross av at applauderingen ikke nødvendigvis blir like godt mottatt fra unge tegnspråkliges side. Dette dreier seg om talespråkets anerkjennelse, som kan føre til en internalisering av disse verdiene hos unge tegnspråklige. Det fører ifølge Haualand (Peterson, 2021) til at vedkommende kan oppleve at det å bruke tegnspråk blir mindre viktig. Haualand (Peterson, 2021) hevder at audisme både skjer bevisst og ubevisst.

På nåværende tidspunkt finnes det ikke mye forskning på temaet audisme og unge tegnspråklige. Likevel taler dette for at audisme former unge tegnspråkliges identitet i hverdagen. Et eksempel på dette dreier seg om at ikke-tegnspråklige verdsetter det å høre ved hjelp av hørselstekniske hjelpemidler, i større grad enn det å kommunisere på tegnspråk. Anerkjennelsen av tegnspråk har som nevnt, nylig blitt nedfelt i språkloven (Språklova, 2021, § 7). Anerkjennelsen av bruk av hørselstekniske hjelpemidler og taletrening derimot, er, som vist over, allerede godt etablert i ulike fagmiljøer og institusjoner. Audisme kan derfor påvirke unge tegnspråkliges identitet, med bakgrunn i nærpersoners og ulike fagmiljøers negativ holdning til døvhets. Betydningsfulle personer for unge tegnspråklige kan i stor grad påvirke valgene en tar. Dersom CI blir tatt i bruk i svært ung alder, har unge tegnspråklige imidlertid ikke muligheten til selv å ta dette valget på det gitte tidspunktet.

Et annet forhold hvor audisme rår, dreier seg om enhetsskolen. Vi har allerede sett at enhetsskolen er et resultat av integreringsprinsippet. Audisme er lite kjent i et ikke-tegnspråklig miljø, og jeg stiller meg derfor undrende til om audisme er et resultat av nedleggelsene av døveskolen. Dette er utenfor denne oppgavens rekkevidde.

6.2.7 Noen refleksjoner rundt studiens styrker og begrensninger

Her følger en refleksjon rundt noen av studiens styrker og begrensninger, og hva som kunne ha vært gjort annerledes.

En styrke ved denne studien er at jeg har fått møte unge tegnspråklige. Deltakerne har gitt meg et innblikk i deres hverdagsliv som ung og tegnspråklig. Det har vært viktig for meg å få et innblikk i unge tegnspråkliges opplevelser og erfaringer i hverdagen, og ikke bare opplevelser av det språklige. Jeg mener at den narrative strukturen som kommer til uttrykk i deltakernes fortellinger, nettopp gjennomsyres av deres opplevelser og erfaringer i hverdagen. Opplevelsene og erfaringene er presentert som ulike fortellinger.

At jeg som ikke-tegnspråklig går inn i en studie hvor det ønskes å få et innblikk i unge tegnspråklige, kan ses på som en begrensning ved studien. Dette handler om innsider-outsider perspektivet. En måte jeg kunne ha gjort denne oppgaven annerledes, er at jeg hadde hatt et aktivt innsider-outsider perspektiv, og behersket flytende tegnspråk. Uansett er jeg hørende. Dette forholdet kan likevel bli problematisk, og kan påvirke oppgavens resultat. En annen måte jeg kunne ha gjort denne oppgaven annerledes, er å ha valgt en annen problemstilling.

7 Oppsummering, konklusjon og veien videre

I dette kapittelet skal jeg oppsummere oppgaven i sin helhet. Jeg skal også gi en konklusjon på oppgavens problemstilling, samt komme med noen avsluttende refleksjoner om veien videre.

7.1 Oppsummerende konklusjon

Problemstillingen i denne oppgaven var: *På hvilken måte formes unge tegnspråkliges identitet i hverdagslivet?* Jeg har presentert tidligere forskning som er relevant for oppgavens problemstilling. Jeg har også presentert og redegjort for ulike teoretiske perspektiv som underbygger oppgavens problemstilling. Studien har tatt utgangspunkt i et fenomenologisk og sosialkonstruktivistisk ståsted. Derfor vektlegger oppgaven å vise i de empiriske analysene deltakernes fortellinger av egne forståelser og opplevelser. Unge tegnspråklige er subjekter med egne stemmer, samtidig som de inngår i samfunnsstrukturer i sitt hverdagsliv.

Oppgaven baseres på et kvalitativt design. Jeg har foretatt i alt fem semistrukturerte intervju med unge tegnspråklige og nøkkeldeltakere. Samtalene var iblant digitale (på grunn av koronapandemien), og iblant fysiske. I analysen av datamaterialet har jeg benyttet en narrativ form. Forskningsetikk for kvalitative studier har også blitt presentert. Det har også blitt redegjort for styrker og begrensninger ved denne studien.

Forskningsspørsmålet for oppgaven dreide seg om hvilke komponenter som har betydning for unge tegnspråkliges identitetsutvikling. De ulike komponentene for identitetsutvikling hos studiens deltakere ble vist i oppgavens hovedfunn. Hovedfunnene består av tre fortellinger: Fortellingen om å finne seg selv i det tegnspråklige, fortellingen om den slitsomme hverdagen og fortellingen om tilhørighet og fellesskap. I lys av problemstillingen og forskningsspørsmålet, har jeg diskutert oppgavens empiri, teoretiske perspektiv og metode. Diskusjonen bestod av to overordnede temaer: Tegnspråklighet sett fra et funksjonshemming-perspektiv, og tegnspråklighet knyttet til en kulturell minoritet, annerledeshet, eller en blanding av alt.

Av tidligere forskning som oppgaven baseres på, kan vi se at tegnspråklige har et anstrengt forhold til funksjonshemming-begrepet (Breivik, 2000, s. 86). Begrepet knyttes til en medisinsk forståelse: avvik, feil eller mangler hos individet. Med denne oppgaven forstår jeg funksjonshemming utfra den sosiale modellen, og den relasjonelle forståelsen. Forstått utfra den sosiale modellen, innebærer funksjonshemming samfunnskapte barrierer, mens en

relasjonell forståelse av funksjonshemming oppstår i gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. Empirien viser at manglende tilrettelegging for unge tegnspråklige, ofte medfører en opplevelse av utestenging og ensomhet. Som studiens funn viser, er det et ønske fra majoritetsbefolkningen at tegnspråklige skal være lik majoriteten. Dette dreier seg om å se tegnspråklige fra et normalitetsperspektiv, hvor samfunnets mangfoldighet ikke verdsettes. Diskusjonen belyser hvordan dette former unge tegnspråklige identitet i hverdagslivet.

Innenfor den kulturelle minoritetsmodellen ønsker tegnspråklige å sammenlignes med andre språklig minoriteter, i stedet for å bli sett på som funksjonshemmede. Innenfor dette perspektivet opplever tegnspråklige å bli diskriminert av majoritetsbefolkningen, på bakgrunn av besittelse av en annen identitet enn hva majoritetsbefolkningen besitter. Diskriminering innenfor dette perspektivet innebærer at tegnspråklige opplever at majoritetsbefolkningen verdsetter hørsel og tale fremfor tegnspråk. Verdsetting av tale og hørsel fremfor verdsetting av tegnspråk, kan også ses i sammenheng med fonosentrisme og audisme. Studiens funn viser at unge tegnspråklige skiller mellom *oss* (som refererer til tegnspråklige) og *de* (som referer til ikke-tegnpråklige). Diskusjonen belyser at unge tegnspråklige kan ses på som en blanding av kulturelle minoriteter, annerledes og som sårbare. Sårbarhet hos unge tegnspråklige springer blant annet ut fra nedleggelse av døveskolene og integrering i nærskolene, mens annerledeshet kan ses i lys av å være tegnspråklige i et ikke-tegnpråklig majoritetssamfunn.

Empirien viser at fordi unge tegnspråklige har bedre tilgang til et ikke-tegnpråklig miljø, og i stor grad tar i bruk hørselstekniske hjelpemidler, virker disse forholdene å forsterke forvirringen rundt sin egen identitetstilhørighet. Diskusjonen belyser at jo bedre tilgang til et ikke-tegnpråklig miljø, desto mer utfordrende oppleves det for unge tegnspråklige å finne ut av sin tilhørighet. Normalitetsperspektivets konsekvens for utforming av identitet blant unge tegnspråklige fører også til at det å finne sin identitet er kronglete. At å finne sin identitet oppleves for unge tegnspråklige som kronglete, dreier seg om ambivalente identiteter. I dag ser det ut til at det er vanskelig å finne sin dødeidentitet. Dette tufter blant annet på en overtro om at hørselstekniske hjelpemidler er den beste løsningen. At unge tegnspråklige i all hovedsak er elever ved en ikke-tegnpråklig skole, ses også på som en årsak til ambivalente identiteter.

På hvilken måte unge tegnspråklige former sin identitet, er vanskelig å gi ett konkret svar på. Det er mange aspekter som virker inn på identitetsutformingen. På hvilken måte identiteten formes i hverdagslivet, er en vanskelig prosess. Denne oppgaven viser hvilke komponenter som har betydning for unge tegnspråkliges identitetsutforming.

7.2 Veien videre

Selv om funnene og den påfølgende diskusjonen henviser til unge tegnspråklige på generelt grunnlag, er det interessant med ytterligere studier om unge tegnspråklige og identitet. Med disse studiene kan vi undersøke andre forhold som kan vanskeliggjøre utformingen av unge tegnspråkliges identitet. Det er flere aspekter jeg i denne oppgaven har vært innom, men som ikke inngikk i problemstillingen. Derfor anbefaler jeg:

- At konsekvenser av audisme kan forskes mer på.
- At det kan forskes mer på hvorvidt langtidseffekten av hvordan koronapandemien, samt integrering i nærskolene har konsekvenser for unge tegnspråklige.
- At det også kan utføres flere studier av konsekvensene for unge tegnspråklige når det gjelder tilgangen til et ikke-tegnspråklig miljø.
- Andre studier som sier noe om tegnspråkmiljøets betydning for døvblitte.

Litteraturliste

- Al-Makhamreh, S. (2016). Hearing the voices of young deaf people: Implications for social work practice in Jordan. *International social work*, 59(1), 47-59.
- Breivik, J. K. (2000). Døve – funksjonshemmede eller kulturell minoritet?. I T. I. Romøren (Red.), *Usynlighetskappen – levekår for funksjonshemmede* (s. 83-103). Akribe.
- Breivik, J. K. (2001) *Deaf identities in the making: metaphors and narratives in translocal lives* [Doktorgradsavhandling]. Department of Social Anthropology, University of Oslo.
- Breivik, J. K. (2005). Vulnerable but strong: Deaf people challenge established understandings of deafness. *Scandinavian Journal of Public Health*, 10(33), 18-23. <https://doi.org/10.1080/14034950510033327>
- Breivik, J. K. (2006). Døv identitetspolitikk – en særegen form for normalitet?. I T. H. Eriksen & J. K. Breivik (Red.), *Normalitet* (s.187-202). Universitetsforlaget.
- Breivik, J. K. (2007). *Døv identitet i endring*. Universitetsforlaget.
- Brice, P. J. & Strauss, G. (2016). Deaf adolescents in a hearing world: a review of factors affecting psychosocial adaptation. *Adolescent health, medicine and therapeutics*, 7(1), 67-76. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S60261>
- Brusdal, R. & Frønes, I. (2010). Forbrukere og forbrukersamfunn. I I. Frønes & L. Kjølrsrød (Red.), *Det norske samfunn* (6. utg., s. 327-346). Gyldendal Akademisk.
- Christensen, A. B. (2015). Objektivt eller subjektivt perspektiv. I A.B. Christensen, S. Jørgensen, S. P. Olsen & T. Rasmussen (Red.), *Viden og videnskapsteori i sosialt arbejde* (s. 23-44). Hans Reitzels Forlag.
- Christensen, A. B. (2015). Social konstruktion eller social realitet. I A. B. Christensen, S. Jørgensen, S. P. Olesen & T. Rasmussen (Red.), *Viden og videnskapsteori i sosialt arbejde* (s. 45-64). Hans Reitzels Forlag.
- Dammeyer, J. & Ohna, S. E. (2021). Changes in Educational Planning for Deaf and Hard of Hearing Children in Scandinavia over the Last Three Decades. *Scandinavian journal of disability research*, 23(1), 114-123. <https://doi.org/10.16993/sjdr.680>

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2018, 4. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.

<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>

Everett, E. L. & Furset, I. (2004). *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre*. Universitetsforlaget.

Fredäng, P. (2007). *Teckenspråkliga döva – identitetsförändringar i det svenska dövsamhället* [Doktorgradsavhandling]. Gondolin.

Frønes, I. (1993). *Blant likeverdige: om sosialisering og jevnaldrenes betydning* (Nr. 34.) Institutt for sosiologi, universitetet i Oslo.

Goffman, E. (2009). *Stigma – Om avvigerens sociale identitet* (2. utg.). Samfundslitteratur.

Grue, J. (2010). Annerledeshet og identitet – funksjonshemming og de problematiske dikotomiene. I J. Kristeva & E. Engebretsen (Red.), *Annerledeshet – sårbarhetens språk og politikk* (s. 84-101). Gyldendal akademisk.

Grue, J. (2011). Discourse analysis and disability: Some topics and issues. *Discourse & society*, 22(5), 532-546. <https://doi.org/10.1177/0957926511405572>

Grue, J. (2014). *Kroppsspråk: fremstillinger av funksjonshemming i kultur og samfunn*. Gyldendal Akademisk.

Grue, J. (2021). *Hvis jeg faller: en beretning om usynlig arbeid*. Gyldendal.

Grønlie, S. M. (2005). *Uten hørsel?: en bok om hørselshemming*. Fagbokforlaget.

Halvorsen, R. P., Hansen, A. L. & Hydle, I. (2019). Performing Visual Empowerment: Norwegian Youth Culture, Languages, and Cross-Sense Communication. *Visual anthropology (Journal)*, 32(2), 145-173.

<https://doi.org/10.1080/08949468.2019.1603035>

Haualand, H. (2015). *Grunnskole for tegnspråklige elever*. Fafo-notat.

<https://fafo.no/images/pub/2015/10212.pdf>

Haug, P. (2004) Hva forskningen forteller om integrering og inkludering i skolen. I J. Tøssebro (Red.), *Integrering och inkludering* (s. 169-198). Studentlitteratur.

- Hedlund, M. (2009) Understandings of the Disability Concept: A Complex and Diverse Concept, i C. A. Marshall (Red.), *Disabilities: insights from across fields and around the world: Vol. 1: The experience: definitions, causes, and consequences*. (s. 5-18). Praeger.
- Helsekompetanse. (u.å.). *Hva er rehabilitering? Gap-modellen*. Aktivitet og mestring. <https://min.helsekompetanse.no/mod/book/view.php?id=4615&chapterid=2365>
- Higgins, M. & Lieberman, A. M. (2016). Deaf Students as a Linguistic and Cultural Minority: Shifting Perspectives and Implications for Teaching and Learning. *Journal of education*, 196(1), 9-18. <https://doi.org/10.1177/002205741619600103>
- Holten, S. M. (2021, 30. mars). *Norsk tegnspråk er anerkjent i en ny språklov*. Nordiska teckenspråksnätverket. <https://nordiskateckensprak.wordpress.com/2021/03/30/norsk-tegn-sprak-er-ankjent-i-en-ny-spraklov/>
- Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. (2014). Hverdagslivssociologiens variationer. I M. H. Jacobsen & S. Kristiansen (Red.), *Hverdagslivet – sosiologier om det upåagtede* (2. utg., s. 9-41). Hans Reitzels Forlag.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Studentlitteratur.
- Jørgensen, C. R. (2008). *Identitet – psykologiske og kulturanalytiske perspektiver* (2. utg.). Hans Reitzels forlag. <https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=Ulu4UQ4dALEC&oi=fnd&pg=PA9&dq=#v=onepage&q&f=false>
- Kermit, P. (2006). Tegnspråk og anerkjennelsen av døve som en språklig minoritet. I S. R. Jørgensen & R. L. Anjum (Red.), *Tegn som språk – en antologi om tegnspråk* (s. 47-59). Gyldendal akademisk.
- Kermit, P., Mjøen, O. M. & Holm, A. (2010). Å vokse opp med cochleaimplantat: barns språklige samhandling med hørende jevnaldrende og voksne. *Sosiologisk tidsskrift*, 18(3), 249-273.
- Kjølsrød, L. (2021, 26. august) Livsløp (samfunnsvitenskap). I *Store norske leksikon*. https://snl.no/livsl%C3%B8p_-_samfunnsvitenskap
- Krange, O. & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten – ungdom, individualisering, identitet og mening*. Cappelen akademisk forlag.

- Kristeva, J. (2010). Frihet, Likhhet, Brorskap og ... sårbarhet. I J. Kristeva & E. Engebretsen (Red.), *Annerledeshet – sårbarhetens språk og politikk* (s. 34-59). Gyldendal akademisk.
- Kristiansen, S. (2014). Erving Goffman – hverdagslivets rollespil. I M. H. Jacobsen & S. Kristiansen (Red.), *Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede* (2. utg., s. 199-225). Hans Reitzels forlag.
- Krogstad, I. E. (2017, 20. januar). *Integrert, men ikke inkludert?*. Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse. <https://nbhp.no/2017/01/integrert-men-ikke-inkludert/>
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Mousavi, Z. S., Movallali, G. & Nare, N. M. (2017). Adolescents with deafness: a review of self-esteem and its components. *Auditory and Vestibular Research*, 26(3), 125-137. <https://avr.tums.ac.ir/index.php/avr/article/view/193>
- Norges døveforbund. (u.å.). *Tegnspråk*. <https://www.doveforbundet.no/tegnsprak/hva>
- NOU 2001: 22 (2001). *Fra bruker til borger – En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2001-22/id143931/?q=tegnspr%c3%a5k&ch=2#match_0
- NSD - Norsk senter for forskningsdata (u.å.). *Fyll ut meldeskjema for personopplysninger*. <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/>
- Opplæringslova (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Peterson, P. R (Programleder). (2021, 17. desember) Audisme – diskriminering av døve [Episode i TV-serie]. I P. R. Peterson (Produsent), *Snakkis*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/snakkis/2021/KMTE32005921/avspiller>
- Pizzo, L. (2016). d/Deaf and Hard of Hearing Multilingual Learners: The Development of Communication and Language. *American annals of the deaf*, 161(1), 17-32.

- Priestley, M. (2003). *Disability: a life course approach*. Polity.
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative analysis*. Sage.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Scott, S. (2009). *Making Sense of Everyday Life*. Polity Press.
- Shakespeare, T. (2010). The Social Model of Disability. I L. J. Davis (Red.), *The Disability Studies Reader* (s. 197-204). Routledge.
- Silverman, D. (2017). *Doing qualitative research* (5. utg.). Sage.
- Språklova (2021). *Lov om språk* (LOV-2021-05-21-42). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>
- Språkrådet (2019). *Norsk tegnspråk* [Brosjyre].
<https://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/tegnsprak/norsk-tegnsprak.pdf>
- Språkrådet (2021, 27. september). *Hvor mange tegnspråk finnes det i verden?*.
<https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Tegnsprakteiknsprak/Ofte-stilte-sporsmal-om-tegnsprak/hvor-mange-tegnsprak-finnes-det-i-verden/>
- St.Meld. 35 (2007-2008). *Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Det kongelege kultur- og kyrkjedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/>
- Thorsen, D. E. (2021, 15. april). Identitetspolitikk. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/identitetspolitikk>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative metoder i praksis*. Gyldendal Akademisk.
- Tøssebro, J. (2021). *Hva er funksjonshemming?*. (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Vonen, A. M. (2006). Tegnspråk i et lingvistisk perspektiv. I S. R. Jørgensen & R. L. Anjum (Red.), *Tegn som språk – en antologi om tegnspråk* (s. 125-150).
- Wang, Q., Andrews, J., Liu, H.T. & Liu, C. J. (2016). Case Studies of Multilingual/Multicultural Asian Deaf Adults: Strategies for Success. *American annals of the deaf*, 161(1), 67-88.
- Øzerk, K. (1992). *Om tospråklig utvikling. En teoretisk studie av fenomenet og begrepet tospråklighet*. Oris Forlag.

Vedlegg

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

414750

Prosjekttittel

Døvhets og identitet

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) /
Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Marianne Hedlund, marianne.hedlund@ntnu.no, tlf: 73559838

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Sara Breivik Jøsokbakke, sarabjo@stud.ntnu.no, tlf: 93282740

Prosjektperiode

15.12.2020 - 31.01.2022

Vurdering (3)

01.12.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 25.11.2021.

Vi har nå registrert 31.01.2022 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger.

NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

30.04.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 23.04.2021.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 29.04.2021. Behandlingen kan fortsette.

Prosjektet behandler opplysninger om tredjepersoner. Tredjepersoner mottar informasjon og samtykker til deltakelse i prosjektet. Lovlig grunnlag for behandlingen er dermed uttrykkelig samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

02.12.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 02.12.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>
Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet behandler særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 20.12.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen er dermed den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19) og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art.

12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Ina Nepstad

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Intervjuguide til deltakerne i prosjektet «døvhets og identitet»

- Takke informanten for sin verdifulle deltakelse.
- Orienter om at det er mulig å ta pause underveis, og at vi også kan ha en samtale til ved behov.
- Presenter meg selv og formålet med mitt prosjekt
- Informer om video- og lydopptak

Oppvarming:

- Kan du fortelle litt om deg selv?
 - Navn
 - Alder
 - Skole/jobb
 - Boforhold

Refleksjon

Oppvekst og familie

- Kan du beskrive oppveksten din?
 - Er du oppvokst i en døv eller hørende familie?
- Har du søsken?
- Hvor er du oppvokst
 - Hvordan synes du miljøet der var/er?
- Kan du beskrive på hvilken måte din oppvekst har påvirket deg i dag?
- Sivilstatus.
 - Hørende eller døv kjæreste?

Skole og hverdagsliv

- Er du fulltidselev, eller deltidselev på skolen?
 - Hvordan fungerer det for deg?
- Skolens organisering mtp grupper/klasser
 - Hvordan fungerer det?
- Kan du fortelle hva du synes er bra/mindre bra på skolen/skolene du går på?
- Kan du beskrive hvordan du kommuniserer med venner/lærere, andre på skolen/i fritiden?
- Kan du fortelle meg hvilke kommunikasjonsform du foretrekker å bruke, generelt sett?
- Kan du fortelle meg hvordan en typisk dag i ditt liv ser ut?
 - Hva liker du å gjøre i hverdagen?
- Kan du beskrive hva som er viktig for deg i ditt liv akkurat nå?

Fritid

- Fritidsinteresser/hobbyer

- Kan du fortelle meg hva som opptar deg?
 - Har du noen verv/medlemskap i organisasjoner?
- Bruker du tolk i friminuttene og på fritiden?
 - Kan du fortelle meg hvordan du synes dette fungerer for deg?

Identitet

- Kan du beskrive din ungdomstid?
 - Hva legger du i ordet *identitet*?
 - Kan du beskrive hva identitet betyr for deg?
 - Hvem identifiserer du deg med?
 - Kan du beskrive hvordan du opplever å være sammen med andre døve?
 - Kan du på samme måte beskrive for meg hvordan du opplever å være sammen med hørende?
 - Har du noen framtidsplaner?
 - Er det noe som oppleves som vanskelig/utfordrende for deg og ditt liv nå eller tidligere som kan ha påvirket og formet deg til den du er i dag?
-
- Er det noe mer innenfor temaet «døvhets og identitet» vi ikke har snakket om, og som du gjerne vil fortelle meg?

Avrundning:

- Oppsummer det jeg anser som de viktigste punktene i samtalen. Er det noe mer du vil legge til?
- Orienter litt om den videre gangen i forskningsprosjektet og hva jeg bruker dataene i dette intervjuet til, og hvordan informanten gir og får tilbakemelding i etterkant av intervjuet.
- Snøballmetoden.
- Rådata, vil ikke bli brukt i masteroppgaven.

Takk for din verdifulle deltakelse, og at du tok deg tid til å snakke med meg!

Intervjuguide til nøkkeldeltakerne

- Takke deltakeren for sin verdifulle deltakelse.
- Orienter om at det er mulig å ta pause undervegs, og at vi også kan ha en samtale til ved behov.
- Presenter meg selv og formålet med mitt prosjekt
- Informer om video- og lydopptak

- Både spørsmål som dreier seg om deltakeren og spørsmål som dreier seg om døve ungdommer/unge voksne

Oppvarming:

- Kan du fortelle litt om deg selv?
 - Navn
 - Alder
 - Studie/jobb
 - Boforhold

Refleksjonsspørsmål

Oppvekst og familie

- Kan du beskrive oppveksten din?
 - Er du oppvokst i en døv eller hørende familie
 - Har du søsken?
 - Hvor er du oppvokst?
 - Hvordan synes du miljøet der er/var?
- Kan du beskrive på hvilken måte din oppvekst har påvirket deg i dag?
 - Kan du forsøke å fortelle meg hvilke betydning oppveksten har for en døv ungdom/ung voksen?
- Sivilstatus?

Jobb og hverdagsliv

- Hvilken utdanning har du?
- Kan du beskrive hvilke kjennskap/relasjon du har til døve ungdommer/unge voksne?
 - Hvordan opplever du denne relasjonen?
- Kan du beskrive hvordan du opplever å arbeide med disse ungdommene/unge voksne
- Hvordan tror du disse ungdommene/unge voksne opplever ditt arbeid?
 - På godt eller vondt?
- Kan du fortelle meg hvilken kommunikasjonsmåte du bruker i jobben med kollegene dine, og med ungdommene/unge voksne?
 - Hvordan opplever du denne måten å kommunisere på?
- Kan du beskrive for meg hva det er i jobben du liker/ikke liker?
 - Hvordan er arbeidsmiljøet?
- Kan du forsøke å forklare hvorfor du valgte denne jobben?
 - Hva er det som gjør det givende for deg å jobbe med døve ungdommer/unge voksne?
- Kan du fortelle meg hvordan en typisk dag i ditt liv ser ut?
 - Hva liker du å gjøre i hverdagen?

- Kan du fortelle meg hvilke kommunikasjonsform du benytter deg av i det daglige?
 - Opplever du at dette fungerer for deg?
 - Hvilke måte å kommunisere på foretrekker du?
- Kan du forsøke å beskrive hva som er viktig for deg i ditt liv akkurat nå?
 - Kan du forsøke å fortelle meg hvordan du som jobber tett med døve ungdommer/unge voksne opplever hva som er viktige i deres liv?
- Jeg var hatt problemer med rekruttering av døve unge/unge voksne. Hva tenker du kan være årsaken til dette?

Fritid

- Fritidsinteresser/hobbyer
- Kan du fortelle meg hva som opptar deg?
 - Har du noen verv/medlemskap i organisasjoner?
- Bruker du tolk på fritiden?
 - Kan du fortelle meg hvordan du synes dette fungerer for deg?
- Kan du fortelle meg hvilke fritidstilbud som finnes for døve ungdommer?
 - Hvilke fritidstilbud er populære i døvemiljøet?
 - Hvordan opplever ungdommene disse tilbudene?

Identitet

- Kan du beskrive din ungdomstid?
- Hva legger du i ordet *identitet*?
 - Kan du beskrive hva identitet betyr for deg?
- Hvem identifiserer du deg med?
- Kan du beskrive hvordan du opplever å være sammen med andre døve?
- Kan du beskrive for meg hvordan du opplever å være sammen med hørende?
- Kan du fortelle meg dine tanker rundt det å være døv og identitetstilhørighet, blant ungdommer/unge voksne?
- Kan du forsøke å beskrive for meg hva du tror er av betydning for identitetsutvikling blant døve ungdommer/unge voksne?
- På hvilken måte tror du døve ungdommer/unge voksne opplever sin ungdomstid?
- Er det noe mer innenfor temaet vi ikke har snakket om, og som du gjerne vil fortelle meg?

Avrundning:

- Oppsummer det jeg anser som de viktigste punktene i samtalen
- Orienter litt om den videre gangen i forskningsprosjektet og hva jeg bruker dataene i dette intervjuet til, og hvordan informanten gir og får tilbakemelding i etterkant av intervjuet.
- Rådata, vil ikke bli brukt i masteroppgaven. Takk for din verdifulle deltakelse, og at du tok deg til å snakke med meg!

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Tegnspråk og identitet”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke tegnspråklige ungdommer og unge voksnes identitet. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en avsluttende oppgave i masterprogrammet Funksjonshemming og samfunn, ved NTNU i Trondheim. Formålet med dette prosjektet er å få innblikk i tegnspråklige ungdom/unge voksnes identitet. Hensikten er å undersøke hvordan identitetsendringen blant tegnspråklige ungdommer og unge voksne skjer. Dette innebærer en samtale med mastergradsstudent Sara Jøsokbakke. Det vil bli gjort både lyd- og videoopptak under samtalen, slik at etterarbeidet med å skrive ned intervjuet på papir (transkribering), blir lettere. Det foreløpige forskningsspørsmålet som vil være den røde tråden for prosjektet og også i samtalen er: *Hvordan spiller identiteten en rolle i unge tegnspråklige ungdomstid, og på hvilken måte forandrer identiteten seg etter hvert som ungdommene blir eldre?* Opplysningene som kommer frem i denne studien, skal ikke brukes til andre formål enn selve studien.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges tekniske-naturvitenskaplige universitet (NTNU) er ansvarlig for dette prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Tegnspråklige unge/unge voksne som Sara Jøsokbakke ønsker å få kontakt med gjennom hennes studie er mellom 12 og 30 år, døvte tegnspråkbrukere, fra forskjellige geografiske områder i Norge, og at det ikke foreligger andre diagnoser som påvirker identiteten. I tillegg må du være oppvokst i Norge, eller bodd i Norge de siste 5 årene for å delta. Sara Jøsokbakke ønsker også å komme i kontakt med såkalte nøkkelinformanter. Nøkkelinformanter består av personer som har god kjennskap til tegnspråklige ungdom/unge voksne og erfaring med å jobbe med dem. Det er nødvendig at nøkkelinformantene er i aldersgruppen 20-35, og tegnspråklige.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i en samtale med Sara Jøsokbakke. Hensikten er at du skal få muligheten til å snakke om dine erfaringer og opplevelser innenfor et forhåndsbestemt tema. Det vil være nødvendig at det er en tolk til stede under hele samtalen, da Sara Jøsokbakke ikke bruker tegnspråk på hennes daglige basis. Samtalen vil ta ca. 1-1,5 time. Andre opplysninger som samles inn er personlige opplysninger om deg, som navn og telefonnummer. Det er bare Sara Jøsokbakke som har tilgang til video- og lydopptaket, samt transkripsjonen. Når transkripsjonen blir omgjort til analyse (der personopplysninger blir anonymisert, ikke gjenkjent), blir denne teksten tilgjengelig for andre personer.

Til deg som er i aldersgruppen 12-16 år:

Dine foresatte kan få se intervjuguiden på forhånd dersom ønskelig, ved å ta kontakt med Sara Jøsokbakke. Det er også dine foresatte som skal samtykke til at Sara Jøsokbakke får tilgang til dine personopplysninger, som navn, e-postadresse etc. Dette innebærer også at de samtykker til at Sara Jøsokbakke kan ta opp video- og lyd av deg og tolken under samtalen.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Student og veilederen ved institutt for sosialt arbeid ved NTNU Trondheim vil ha tilgang på dine personopplysninger.
- Sara Jøsokbakke vil lagre datamaterialet på en låsbar og kryptert enhet. Etter transkriberingen er gjennomført, vil all personlig data slettes.

Opplysninger som Sara Jøsokbakke vil publisere, og som kommer frem i samtalen, er deler av det du sier på intervjuet, som hun finner relevant for sin analyse. Slike opplysninger kan også dreie seg om alder og kjønn. Før Sara Jøsokbakke bruker det du har sagt i samtalen vil du få mulighet til å lese dette på forhånd og å godkjenne at hun bruker det i sin oppgave

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene slettes når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 20. desember 2021. Ved prosjektslutt vil opplysningene om deg bli fjernet fra alle systemer, og opptakene vil bli slettet (opptakene slettes umiddelbart etter transkripsjonen).

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt/dine foresattes samtykke.

På oppdrag fra NTNU – institutt for sosialt arbeid har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU – institutt for sosialt arbeid ved mastergradsstudent: Sara Jøsokbakke på telefon: 93 28 27 40, eller e-post: sarabjo@stud.ntnu.no. Hennes veileder Marianne Hedlund kan også kontaktes på telefon: 73 55 98 38, eller e-post: marianne.hedlund@ntnu.no.
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen kan kontaktes på telefon: 93 07 90 38, eller e-post: thomas.helgesen@ntnu.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på e-post (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Sara B. Jøsokbakke/Marianne Hedlund

Samtykkeerklæring

Jeg eller på vegne av mitt barn har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *døvhets og tegnspråk*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til/ jeg samtykker på vegne av mitt barn til:

- At jeg/mitt barn skal delta på intervju

Jeg samtykker til at mine/ mitt barn sine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker/foresatt, dato)

